

Journal of Child and  
Development (J-CAD)

**ÇOCUK  
VE  
GELİŞİM  
DERGİSİ**  
(ÇG-D)



Yıl / Year: 2024

Cilt / Volume: 7

Sayı / Number: 14

e-ISSN 2636 - 8935

**İÇİNDEKİLER**  
**CONTENTS**

- 1. Çocuklarda Bağlanma ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (Araştırma Makalesi) ..... 1-10**  
Analysis of Postgraduate Theses on Attachment in Children  
**Betül YAĞBASAN, Ender DURUALP, Büşra İÇELLİ SAÇIN, Mine DUMAN,**
- 2. Çocuk Gelişimci Adaylarının Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri ile Yaşam Boyu Öğrenme Motivasyonları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi (Araştırma Makalesi) .....11-18**  
Determination of the Relationship Between Child Development Candidates' Views on Distance Education and Lifelong Learning Motivations  
**Hilmi TEKİN, Gökçe ORAN, Gökhan KAYILI**
- 3. Hakkâri Yöresinde Dillendirilen Ninnilerin Değerler Açısından İncelenmesi (Araştırma Makalesi) ..... 19-32**  
Investigation of Lullabies in Hakkâri Region in Terms of Values  
**Davut AÇAR, Abdulkadir DEMİR**
- 4. Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocukların Sosyal İletişim Eksikliklerinin Ebeveynlerinin Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi (Araştırma Makalesi) ..... 33-42**  
Investigating the Impact of Social Communication Deficiencies in Children with Autism Spectrum Disorder on Their Parents' Depression and Anxiety Levels  
**Metin ÇINAROĞLU, Zehra Miray AVŞAR, Eda YILMAZER**
- 5. Ebeveynlere Yönelik Bağlanma Temelli Müdahale ve Destek Programlarının Gözden Geçirilmesi (Derleme Makalesi) ..... 43-51**  
A Review of Attachment-Based Intervention and Support Programs for Parents  
**Benanur KAYA, Demet VURAL YÜZBAŞI**

**ÖNSÖZ**

Çocuk gelişimi alanında bilimsel araştırmaları alana ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracakı ilkesini benimseyerek, içeriğine anında açık erişim sağlayan yılda iki kez yayınlanan ve yayın kurulu farklı üniversitelerin alanında uzman öğretim üyelerinden oluşan, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), ideal online, Google Scholar, EBSCO, Citefactor indekslerinde taranan ve hakemli bilimsel bir dergi olan **Çocuk ve Gelişim Dergisi (ÇG-D)**'sinin bu sayısında çocuk gelişimi alanına yönelik;

**Araştırma Makaleleri;**

- **Çocuklarda Bağlanma ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi**  
Analysis of Postgraduate Theses on Attachment in Children
- **Çocuk Gelişimci Adaylarının Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri ile Yaşam Boyu Öğrenme Motivasyonları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi**  
Determination of the Relationship Between Child Development Candidates' Views on Distance Education and Lifelong Learning Motivations
- **Hakkâri Yöresinde Dillendirilen Ninnilerin Değerler Açısından İncelenmesi**  
Investigation of Lullabies in Hakkâri Region in Terms of Values
- **Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocukların Sosyal İletişim Eksikliklerinin Ebeveynlerinin Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi**  
Investigating the Impact of Social Communication Deficiencies in Children with Autism Spectrum Disorder on Their Parents' Depression and Anxiety Levels

**Derleme Makale;**

- **Ebeveynlere Yönelik Bağlanma Temelli Müdahale ve Destek Programlarının Gözden Geçirilmesi**  
A Review of Attachment-Based Intervention and Support Programs for Parents

başlıklı çalışmalar yer almaktadır. Hakem ve yazarlara dergiye sağladıkları katkılardan dolayı yayın kurulu adına teşekkür ederim. Çocuk ve Gelişim Dergisi'nin on dördüncü sayısı 25 Aralık 2024 tarihinde yayınlanacaktır.

25.12.2024

**Editör**

Prof. Dr. Neriman ARAL

**Çocukve Gelişim Dergisi (ÇG-D)**

**Journal of Child and Development (J-CAD)**

**e-ISSN 2636-8935 | Periyot Yılda 2 Sayı | Başlangıç 2018 |**

**<http://dergipark.gov.tr/cg>**



**Editör**

**Prof. Dr. Neriman ARAL**

#### **Editör Kurulu**

Prof. Dr. İsmihan ARTAN (Hacettepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Hatice BEKİR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Figen GÜR SOY (Ankara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aslı UÇAR (Ankara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Serkan YILMAZ (Ankara Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sühendan ER (TED Üniversitesi)

#### **Alan Editörleri**

Doç. Dr. Mehmet SAĞLAM  
Doç. Dr. Burçin AYSU  
Doç. Dr. Gül KADAN  
Dr. Öğr. Üyesi Emin DEMİR  
Öğr. Gör. Emine ARSLAN KILIÇOĞLU

#### **Dil Editörü**

Sare UZAN

#### **Yayın Kurulu**

Prof. Dr. Emine AHMETOĞLU (Trakya Üniversitesi)  
Prof. Dr. Berrin AKMAN (Hacettepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ayşe AKSOY (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Yaşare AKTAŞ ARNAS (Çukurova Üniversitesi)  
Prof. Dr. M. Meziyet ARI (İstanbul Gelişim Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ramazan ARI (Emekli)  
Prof. Dr. Emel ARSLAN (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmihan ARTAN (Hacettepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mesude ATAY (Başkent Üniversitesi)  
Prof. Dr. Neslihan AVCI (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Yasemin AYDOĞAN (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. N. Pınar BAYHAN (Hacettepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Hatice BEKİR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN (Ankara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Carmel CEFAL (University of Malta)  
Prof. Dr. Şehnaz CEYLAN (Karabük Üniversitesi)  
Prof. Dr. Nilüfer DARICA (Hasan Kalyoncu Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ümit DENİZ (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Özcan DOĞAN (Hacettepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Serap ERDOĞAN (Anadolu Üniversitesi)  
Prof. Dr. Nefise Semra ERKAN (İstanbul Gelişim Üniversitesi)  
Prof. Dr. Sibel Çiğdem GÜNEYSU (Başkent Üniversitesi)  
Prof. Dr. Tanju GÜRKAN (Emekli) (Ankara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Figen GÜRSOY (Ankara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Yıldız GÜVEN (Maltepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Adalet KANDIR (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL (Ankara Üniversitesi)  
Prof. Dr. A. Güler KÜÇÜKTURAN (Sakarya Üniversitesi)  
Prof. Dr. Duyan MAĞDEN ATAMAN (Emekli)  
Prof. Dr. E. Nilgün METİN (Hacettepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. İrfan MORINA (Kosova-Piriştine Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ayla OKTAY (Maltepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Dilara Fatoş ÖZER (İstanbul Kent Üniversitesi)  
Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK (Karabük Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mübeccel SARA GÖNEN (Hacettepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Nilgün SARP (İstanbul Bilgi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ayperi SİĞİRTMAÇ (Çukurova Üniversitesi)  
Prof. Dr. Kezban TEPELİ (Selçuk Üniversitesi)  
Prof. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Belma TUĞRUL (İstanbul Aydın Üniversitesi)  
Prof. Dr. F. Figen TURAN (Hacettepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Aslı UÇAR (Ankara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ozana URAL (Marmara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Nurper ÜLKÜER (Üsküdar Üniversitesi)  
Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI (Ankara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Rengin ZEMBAT (Maltepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Gözde AKOĞLU (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Münevver CAN YAŞAR (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)  
Prof. Dr. Remziye CEYLAN (Yıldız Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Hale DERE ÇİFTÇİ (İstanbul Arel Üniversitesi)  
Prof. Dr. Zeynep ÇETİN (Hacettepe Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ender DURUALP (Ankara Üniversitesi)  
Prof. Dr. Ebru ERSAY (Gazi Üniversitesi)  
Prof. Dr. Şükran KILIÇ (Aksaray Üniversitesi)  
Prof. Dr. Refika OLGAN (Ortadoğu Teknik Üniversitesi)  
Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM (İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU Hacettepe Üniversitesi)  
Doç. Dr. Fatma ELİBOL (Sağlık Bilimleri Üniversitesi)  
Doç. Dr. Sühendan ER (TED Üniversitesi)  
Doç. Dr. Tuba KARAARSLAN (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)  
Doç. Dr. Fatma Elif KILINÇ (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)  
Prof. Dr. Özgül POLAT (Marmara Üniversitesi)  
Doç. Dr. Selvinaz SAÇAN (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)  
Doç. Dr. A. Gülşah SARANLI (TED Üniversitesi)  
Doç. Dr. Nazan KAYTEZ (Çankırı Karatekin Üniversitesi)  
Doç. Dr. Melek SABUNCUOĞLU (İstinye Üniversitesi)  
Dr. Öğr. Üy. Zekeriya ÇALIŞKAN (Emekli)  
Dr. Öğr. Üy. Handan DOĞAN (Maltepe Üniversitesi)  
Dr. Öğr. Üy. Seçil YÜCELYİĞİT (TED Üniversitesi)

### **Kapak Tasarım**

Öğr. Gör. Emine ARSLAN KILIÇOĞLU  
Fahrettin KADIOĞLU

### **Mizanpaj-Dizgi**

Dr. Öğr. Üyesi Emin DEMİR  
Dr. Öğr. Üyesi Cihangir KAÇMAZ  
Öğr. Gör. Hasan Uğur SERDAROĞLU

### **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Prof. Dr. Neriman ARAL

### **Sekreteryaya**

Öğr. Gör. Emine ARSLAN KILIÇOĞLU

### **İmtiyaz Sahibi ve Yayımca**





Prof. Dr. Hatice BEKİR

[hsimsekbekir@gmail.com](mailto:hsimsekbekir@gmail.com)

Aralık, 2024

## Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi

## Analysis of postgraduate theses on attachment in children

 Betül Yağbasan<sup>1</sup>,  Büşra İçelli Saçın<sup>2</sup>,  Ender Durualp<sup>3</sup>,  Mine Duman<sup>4</sup>

<sup>1</sup>Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.

<sup>2</sup>Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.

<sup>3</sup>Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.

<sup>4</sup>Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.

## ÖZET

**Amaç:** Bu araştırmada, Türkiye'de 2013-2022 yılları arasında çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin farklı değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır.

**Yöntem:** Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan tezler; yıllara, üniversitelere, anabilim dallarına, türlerine, araştırmanın amacına, konusuna, araştırma desenine, örneklem grubuna ve önerilere göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2013-2022 yılları arasında çocuklarda bağlanma üzerine hazırlanan, YÖK Ulusal Tez Merkezine kayıtlı, erişime açık, elektronik olarak ulaşılabilen 123 yüksek lisans, 11 doktora ve 7 tıpta uzmanlık tezi olmak üzere toplam 141 tez oluşturmuştur. Araştırma verilerinin toplanmasında doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizi betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

**Bulgular:** Analizler sonucunda son on yılda en fazla tezin 2019 yılında, Üsküdar Üniversite bünyesinde, psikoloji anabilim dalında yapıldığı ve yüksek lisans çalışması olduğu belirlenmiştir. Araştırmaların çoğunlukla ergenlik döneminde yoğunlaştığı, örneklem 13-18 yaş arasındaki ergenlerden oluştuğu, 300 ve üzerinde katılımcının dâhil edildiği, ilişkisel tarama modelinde araştırmalar yapıldığı, bağlanmanın ebeveyn ve sosyal becerilerle ilişkisinin incelendiği, seminer-egitim ve farkındalık çalışmalarının gerekliliğinin vurgulandığı dikkat çekmektedir. Veri toplama aracı olarak en çok ölçek kullanımının tercih edildiği ve veri analiz tekniği olarak da en çok tanımlayıcı yöntemlerin seçildiği görülmüştür.

**Sonuçlar:** Sonuç olarak bağlanma üzerine pek çok değişkenin etkili olduğu vurgulanmıştır. Yaşamın her alanında etkisini gösteren bağlanmanın güvenli ve sağlıklı olabilmesi için bu alanda çalışan uzmanların disiplinler arası iş birliği ile çalışabilecekleri programlar oluşturulması önerilmiştir.

**Anahtar kelimeler:** bağlanma; çocuklarda bağlanma; bağlanma stilleri

## ABSTRACT

**Aim:** In this research, between 2013 and 2022 in Turkey, the postgraduate thesis made about connecting children is intended to be examined according to different variables.

**Methods:** Theses about attachment in children; It has been evaluated according to years, universities, branches of animation, types, purpose of research, subject, research pattern, sample group and recommendations. The study group of this research was created out of 141 theses, including 123 masters, 11 doctoral and 7 medical specialties, that are registered in YÖK National Thesis Center, open to access and electronically available, and focused on the children's attachment. Document analysis method was used in the collection of research data. Analysis of the data was resolved by the method of descriptive analysis.

**Results** As a result, it has been determined that the most of thesis in the last decade was made in 2019, within the University of Üsküdar, in the branch of psychology, and was a master's study. Most of the research concentrated on adolescence, a sample of the research consisting of adolescents between the ages of 13-18, 300 and more participants included, research done in the relational screening model, and the relationship of attachment with parent and social skills examined. It is noteworthy that the necessity of seminar-education and awareness studies emphasized. It has been observed that the most preferred method was scale usage as a data collection tool, and the most descriptive methods were selected as the data analysis techniques.

**Conclusion:**As a result, it has been emphasized that many variables are effective on attachment. In order for attachment, which has an effect on every aspect of life, to be safe and healthy, it has been suggested that programs be created in which experts working in this field can work in interdisciplinary collaboration.

**Keywords:** attachment; child attachment; attachment styles

## Giriş

Geçmişten günümüze insan, doğası gereği diğer insanlarla beraber, topluluk halinde yaşama isteği içerisinde olan bir organizmadır. Diğer canlı türlerine kıyasla insan yavrusunun, yaşamını sürdürebilmek adına daha uzun sürelerde anne ve babasının yardımına muhtaç olduğu ifade edilmektedir (Soysal vd., 2005). Özellikle 0-2 yaş çocukların bedensel, bilişsel ve duygusal yönden çok hızlı geliştiği bir dönem olup sadece bedensel ihtiyaçlarının karşılanmasının yeterli olmayacağı vurgulanmaktadır. Bebeklerin bu becerilerinin henüz yeterince gelişmemiş olması nedeniyle bakım verenine bağımlı olduğu belirtilmektedir (Tüzün & Sayar, 2006). Bu durumlar da bireylerin beraber yaşama ve bağlanma ihtiyaçlarını açıklamaktadır.

Bağlanma, yaşamın erken yıllarından başlayarak sosyal çevre ile etkileşimde bulunarak gelişim gösteren, duygusallığı ön planda tutan ve sürdüren güçlü bir bağ olarak tanımlanmaktadır (Ainsworth, 1985). Bowlby'e (1973) göre bağlanma rahatlığı, güvenliği ve desteği içeren duygusal bir bağ olarak ifade edilmektedir (Morsünbül, 2005). Bowlby, bebeklik döneminde birincil bakım sağlayan bireylerin bebeklerin gereksinimlerini uygun şekilde karşıladığında, bebeklerin kendilerini sevmeye değer olarak göreceğini belirtmektedir. Buna ek olarak da bebeklerin başkalarının güvenilir olacağı hakkında bilinç geliştireceği vurgulanmaktadır (Özdemir,

2016). Bebek ihtiyacı olduğunda bakım verene gülümseme/ağlama gibi tepkiler ile uyarıda bulunmakta, bakım veren bebeğin ihtiyacını gidermeye çalışmaktadır. Bu şekilde bebek ve bakım verenler arasındaki olumlu ilişkilerin gelişmesi desteklenmektedir (Evirgen Geniş, 2017). Çocuklar bebeklikten itibaren bakım verenine korunma, rahatlatma, sevilme, duygularının düzenlemeyi öğrenme gibi çeşitli ihtiyaçlarını ifade eden davranışlar sergiler. Çocuğun, bağlanmayla ilgili olan ihtiyaçları uygun bir şekilde karşılandığında bağlanma stili de olgunlaşmaya başlamaktadır (George ve Solomon ve 2011). Çocukların bağlanma gelişimindeki farklılıklar ile ilişkili olarak, bakım verme sürecindeki deneyimlerin kalitesinde de bazı ayrımlar ortaya çıkabilmektedir (Verhage vd., 2016).

Yaşamın ilk deneyimleri aile içerisinde kazanılmaktadır. Bowlby'e göre, bebeğin ilk bakım vereni olan anne ve babasıyla kurduğu yakınlık, onu olası dış tehlikelerden korurken; çevresini keşfetmesi için de güvenli bir ortam sağlamaktadır (Güngör ve Sümer, 1999). Zamanla sosyal çevresi genişleyen çocuğun içinde bulunduğu ortam, çocuğun gelişimini destekler nitelikte ise gelecekteki hayatı için sağlam temeller atılmış olacaktır (Akburak, 2017). Bowlby, bebeklikte gelişen bağlanmanın, yaşamın ilerleyen dönemlerindeki sosyal, romantik ve duygusal ilişkilerinde, kendi çocukları ile kuracakları ilişkilerinde etkisi olduğunu ifade etmektedir (Şensoy, 2022).

Bowlby (1958) ve Ainsworth (1989) bağlanma stillerini güvenli, güvensiz, kaygılı/kararsız ve kaçınan şeklinde kategorilere ayırmışlardır. Güvenli bağlanma stili; kişinin hem kendi hem de başkası hakkındaki algılarının olumlu yönde olduğu stil olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 1958). Güvenli bağlanma stiline sahip olan kişilerin kendilerine karşı gerçekçi kabullere sahip olduğu, diğer kişilerle ise kolaylıkla sağlıklı bir şekilde iletişime geçebildiği bilinmektedir. Erken yaşlardan itibaren sağlanan güvenli bağlanmanın gelecek yaşta karşılaşılabilecek duygusal sorunların çözümünde kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir (Güngör, 2000). Yapılan çalışmalarda güvenli bağlanmanın bireyin iyi olma düzeyini yordadığı ve bireye ait ruh sağlığı ile ilgili olumlu ilişki gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır (La Guardia, 2000; Murdock & Love, 2004). Güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin psikolojik olarak iyi olma düzeylerinin de olumlu etkilendiği söylenmektedir. Anne ve babaya güvenli stilde bağlanmanın genç erişkinlik döneminde kadar ergenlerin iyi oluşlarını yordadığı sonucuna ulaşıldığı çalışmalarda görülmektedir (Nagle & Nickerson, 2005). Sıkıntılı bir durumda her zaman kendisini destekleyen ebeveyn ile yaşayan çocuklar, daha güvenli bir şekilde bağlanma eğilimindedir. Bu çocuklar ebeveyn desteğine daha çok güvenmekte ve sıkıntı anında da daha fazla destek aramaktadır (Cassidy & Shaver, 2018). Ebeveynlerinden duyarsız ve tutarsız bakım alan çocuklarda ise güvensiz bağlanma görülmektedir (Cookie vd., 2019). Güvensiz bağlanma gerçekleştiren çocukların herhangi bir tehdit ile karşılaştıklarında destek alacaklarını düşünmedikleri ve bakım verenlerini daha az kullanma eğiliminde oldukları ifade edilmektedir (Mc Cormick vd., 2016). Kaygılı bağlanma stilinde bakım verenin davranışlarının tutarsız olduğu, çocuğu kontrol etmek için terk edilme ile tehdit edebildikleri vurgulanmaktadır. Bu bağlanma stiline sahip çocukların ihtiyaç duyduklarında ebeveynlerinden yardım alma konusunda kuşku yaşadıkları, ayrılığa karşı dirençli oldukları, ebeveyn geri döndüğünde sakinleşmedikleri, keşif/araştırma gibi davranışlara ilişkin kaygı yaşadıkları ifade edilmektedir (Kesebir vd., 2011). Çocukların desteğe ve korunmaya ihtiyaçları olduğu zamanlarda ebeveynlerinin varlığına olan güven eksikliği ise kaçınan bağlanmaya yol açmaktadır (Cassidy vd., 2018). Bu bağlanma stilinde çocukların ebeveynlerinden yardım alacağına hiç inanmadıkları, ayrılığa karşı tepkisiz kaldıkları, ebeveyn geri döndüğünde ise mesafeli tavır sergiledikleri belirtilmiştir (Kesebir vd., 2011). Bakım verenleri sürekli olarak duyarsız, görmezden gelme, alay etme gibi reddedici tepki veren çocukların bakım verenlerinden kaçındığı ve olumsuz tepkilerini en aza indirdiği, ihtiyaçları olduğu anda ebeveynlerinden kaçınmak zorunda olduğunu öğrendikleri belirtilmektedir (Benoit, 2004).

Bağlanma stillerinin kaygı bozukluğu ve depresyon ile ilişkisinin incelendiği bir çalışmada güvensiz bağlanma stiline sahip kişilerde kaygı bozukluğu ve duygu durum bozukluğu yaşama oranı güvenli bağlanma stiline sahip kişilerden daha yüksek çıkmıştır (Marganska vd., 2013). Bağlanma stilleri ve kaygı bozukluğu arasındaki ilişkiye bakılan bir başka çalışmada ise bağlanma stillerinin kaygı ve endişe üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Simoneli vd., 2004). Görüldüğü üzere yapılan çalışmalarda, bebek ve bakım veren arasındaki bağın duygusal açıdan yetersiz olmasının, yetişkinlikte kaygı ve huzursuzluk gibi psikolojik sorunları ortaya çıkardığı görülmüştür (Çubuk, 2011). Bu bağlamda yaşamın erken dönemlerinde bağlanmanın içten ve tutarlı şekilde gelişmesi ve devam ettirilmesi, bağlanma sisteminin sürekliliği açısından önemlidir (Akyol, 2017; Güngör & Sümer, 1999).

Bağlanmanın yaşamın her alanını etkileyecek kadar önemli olduğu düşünüldüğünde, bu konunun üzerinde durulması gerektiği görülmektedir. Bağlanma modellerinin nasıl olduğu, ebeveynlerin bu konuda bilgi sahibi olup olmadığı, toplumda mevcut durumun belirlenmesi, çalışmaların hangi alanlarda ağırlıklı olduğu, belirlenen tabloya göre neler yapılabileceğini görmek açısından yapılan çalışmaları inceleme ihtiyacı doğmaktadır. Mevcut çalışmaların sonuçları doğrultusunda bağlanma konusunda daha fazla bilgi edinebileceği ve bundan sonra yapılacak olan araştırmalara yön vereceği düşünülmektedir. Bu kapsamda, araştırmada Türkiye'de 2013-2022 yılları arasında çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin farklı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu sorular cevaplanmaya çalışılmıştır: Çocuklarda bağlanma ile ilgili yayınlanan lisansüstü tezlerin; yıllarına, üniversitelere, ana bilim dallarına/enstitülerine, tezlerin türüne, konularına, amaçlarına, araştırma desenlerine, örneklem grubuna, örneklemelerin yaş gruplarına, tezlerin önerilerine göre dağılımı nedir?

## Yöntem

Bu çalışmada Türkiye'de çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması, analiz yöntemi ve araştırmanın sınırlılıkları açıklanmıştır.

### Araştırmanın modeli

Çocuklarda bağlanma ile ilgili 2013-2022 yılları arasında yapılan lisansüstü tezlerin incelendiği bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, çalışılacak konu ile ilgili incelenmek istenen belgelerin toplanarak, titizlikle ve sistemli bir şekilde incelenmesi yöntemidir. İlgili konu ile bir anlayış geliştirmek, ortaya bir anlam çıkarmak ve bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesi ve yorumlamasını içermektedir (Kıral, 2020).

### Araştırmanın evreni ve örnekleme



Bu araştırmamızın çalışma grubuna 2013-2022 yılları arasında çocuklarda bağlanma üzerine hazırlanan, YÖK Ulusal Tez Merkezine kayıtlı, izni olan, elektronik olarak ulaşılabilen 123 yüksek lisans, 11 doktora ve 7 tıpta uzmanlık tezi olmak üzere toplam 141 tez dâhil edilmiştir. Bu tezlerden 137'si Türkçe, 4'ü İngilizce dilinde hazırlanmıştır.

### Veri toplama araçları

Araştırma kapsamında, Yükseköğretim Kurulu Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın Ulusal Tez Merkezine elektronik ortamda ulaşılarak anahtar kelimelerle aramalar yapılmıştır. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan tezlere ulaşabilmek için "Bağlanma", "Çocuklarda Bağlanma" ve "Bağlanma Stilleri" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezine kayıtlı, izni olan, 2013-2022 yılları arasında yayınlanan tezlere ulaşılmıştır. Belirlenen tezler, pdf olarak bilgisayar ortamına aktarılmış, tek tek taranarak araştırma sorularının yanıtları bulunmuş aranmıştır ve tablolar haline getirilmiştir.

Tezlerin incelenmesinde, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Tez İnceleme Formu" kullanılmıştır. Bu formda tezlerin yayın yılı, hangi üniversitelerde yapıldığı, çalışılan anabilim dalı, tezlerin türleri, konuları, amaçları, araştırma desenleri, örneklem dağılımı, yaş grupları ve tezlerde verilen önerilerin neler olduğuna dair bilgilere yer verilmiştir.

### Veri toplama süreci

Veri toplama sürecinde öncelikle Türkiye'de 2013-2022 yılları arasında çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezler araştırmacılar tarafından YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinden anahtar kelimeler ile aranmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi kayıtlı ve tamamı erişime açık olan lisansüstü tezlere ulaşılmıştır. Ardından ulaşılan lisansüstü tezler, araştırmacılar tarafından önceden oluşturulmuş forma uygun olarak tezlerin yıl, üniversite, anabilim dalı, türü, araştırmamızın amacı, konusu, araştırma deseni, örneklem grubu ve önerilerine göre kategorileştirilmiştir. Bu adımdan sonra veri analizi sürecine geçilmiştir.

### Verilerin analizi

Bu araştırmamızda tezler, doküman analizi yöntemiyle Tez İnceleme Formu kullanılarak incelenmiştir. Formda belirtilen temalara göre elde edilen bulgular kodlanmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle toplanan veriler üç araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmış, sonra kodlamaya katılmayan diğer araştırmacıyla birlikte tekrar gözden geçirilmiş, oluşan farklılıklar konusunda görüş ve fikir birliğine varılarak bulgulara son şekli verilmiştir. Araştırma sorularının yanıtlarına ulaşılabilecek nitelikte tablolar hazırlanarak sayısal ifadelerle açıklanmıştır.

### Araştırmamızın sınırlılıkları

Bu araştırma;

- Türkiye'de 2013-2022 yılları arasında çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezler ile sınırlıdır.
- YÖK Ulusal Tez Merkezine kayıtlı, erişime açık 141 lisansüstü tez ile sınırlıdır.

### Araştırmamızın etik boyutu

Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

### Bulgular

Bu bölümde, Türkiye'de çocuklarda bağlanma ile ilgili 2013-2022 yılları arasından yapılan lisansüstü tezlerin yıllara, üniversitelere, anabilim dallarına, türlerine, araştırmamızın amacına, konusuna, araştırma desenine, örneklem grubuna ve önerilere göre dağılımları yer verilmiştir.

Tablo 1. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı

Yıl	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sayı	5	6	13	20	12	13	36	15	17	4
%	3.5	4.2	9.2	14.2	8.5	9.2	25.5	10.6	12	2.8

Tablo 1. incelendiğinde çocuklarda bağlanma konusunda yapılan tezlerin 2013 yılında %3.5, 2014 yılında %4.2, 2015 yılında %9.2, 2016 yılında %14.2, 2017 yılında %8.5, 2018 yılında %9.2, 2019 yılında %25.5, 2020 yılında %10.6 2021 %12 ve 2022 yılında %2.8 oranındadır. Buna göre, çocuklarda bağlanma konusunda en çok 2019 yılı ve en az 2022 yılında çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Genel olarak tablo incelendiğinde 2015-2021 yılları arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 2. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin üniversitelere ve türlerine göre dağılımı

Üniversite adı	Yüksek lisans	Doktora	Tıpta uzmanlık	Toplam
Üsküdar Üniversitesi	13	-	-	13
Gazi Üniversitesi	8	1	-	9
Hacettepe Üniversitesi	6	1	-	7
Ankara Üniversitesi	5	2	-	7
Beykent Üniversitesi	7	-	-	7
Arel Üniversitesi	6	-	-	6
Haliç Üniversitesi	5	-	-	5
Gelişim Üniversitesi	4	-	-	4
İstanbul Aydın Üniversitesi	4	-	-	4
Sabahattin Zaim Üniversitesi	4	-	-	4
Nişantaşı Üniversitesi	4	-	-	4
Selçuk Üniversitesi	2	2	-	4
Bilgi Üniversitesi	4	-	-	4
Maltepe Üniversitesi	4	-	-	4
İstanbul Üniversitesi	2	1	-	3
Çukurova Üniversitesi	3	-	-	3
Necmettin Erbakan Üniversitesi	3	-	-	3
Adnan Menderes Üniversitesi	1	-	2	3
Çağ Üniversitesi	3	-	-	3
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	3	-	-	3
Karabük Üniversitesi	3	-	-	3
Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi	3	-	-	3

Işık Üniversitesi	2	-	-	2
Ufuk Üniversitesi	2	-	-	2
Osmangazi Üniversitesi	1	-	1	2
Ege Üniversitesi	1	1	-	2
Gedik Üniversitesi	2	-	-	2
Marmara Üniversitesi	1	1	-	2
Ayvansaray Ü.	1	-	-	1
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	-	-	1	1
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	-	-	1
Harran Üniversitesi	1	-	-	1
Toros Üniversitesi	1	-	-	1
Bilim Üniversitesi	1	-	-	1
Yalova Üniversitesi	-	1	-	1
Sütçü İmam Üniversitesi	1	-	-	1
Kırıkkale Üniversitesi	1	-	-	1
Acıbadem Üniversitesi	1	-	-	1
Karatay Üniversitesi	1	-	-	1
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1	-	-	1
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	-	-	1
Erciyes Üniversitesi	-	-	1	1
Sakarya Üniversitesi	1	-	-	1
Tekirdağ Üniversitesi	-	-	1	1
İstanbul Okan Üniversitesi	1	-	-	1
Mersin Üniversitesi	-	1	-	1
Edirne Trakya Üniversitesi	1	-	-	1
Celal Bayar Üniversitesi	1	-	-	1
Dumlupınar Üniversitesi	1	-	-	1
Kocaeli Üniversitesi	-	-	1	1
Kırklareli Üniversitesi	1	-	-	1
<b>Toplam sayı</b>	<b>123(%87.2)</b>	<b>11(%7.8)</b>	<b>7(%5)</b>	<b>141</b>

Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılmış olan lisansüstü çalışmaların üniversite dağılımlarına bakıldığında ilk sırada bu konuda en çok lisansüstü tez ile Üsküdar Üniversitesi (13) yer almaktadır. İkinci sırada ise Gazi Üniversitesi (9) olduğu görülmüştür. Bu konuda son 10 yılda en az lisansüstü tezler ise birer adet lisansüstü tez çalışmasının yapıldığı tablodaki diğer üniversiteler olarak görülmektedir. Ayrıca Tablo 2. incelendiğinde bağlanma ile ilgili yapılan tezlerin çoğunluğunu % 87.2 (123) ile yüksek lisans tezlerinin oluşturduğu görülmektedir. Bu oran yüksek lisans düzeyinde bağlanma konusu ile ilgili daha çok çalışma yapıldığını gösterebilir. Yapılan çalışmalar bakıldığında doktora tezlerinin oranı ise % 7.8 (11) olarak görülmektedir. Ayrıca %5 (7) tezin ise tıpta uzmanlık tezi olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı

Anabilim dalı	Sayı	%
Psikoloji	44	30.2
Eğitim bilimleri	25	17.7
Klinik psikoloji	21	14.9
Çocuk gelişimi	13	9.2
İlköğretim	8	5.7
Psikiyatri	8	5.6
Aile danışmanlığı ve eğitimi	6	4.3
Çocuk sağlığı ve hastalıkları	3	2
Hemşirelik ve ebelik	5	3.6
Sosyal hizmetler ve sosyal bilimler	4	3.5
Felsefe ve din	3	2
Psikolojik danışmanlık ve rehberlik	2	1.4
<b>Toplam</b>	<b>141</b>	<b>100</b>

Tablo 3 incelendiğinde çocuklarda bağlanma ile ilgili olarak yapılan lisansüstü tezler %30.2 ile en çok Psikoloji Ana Bilim Dalında yapıldığı görülmektedir. Bunu %17.7 ile Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, %14.9 ile de Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı izlemektedir. %9.2 ile Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı, %5.7 ile İlköğretim Ana Bilim dalı, yine %5.7 ile Psikiyatri Ana Bilim Dalı, %4.3 ile Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Hemşirelik/Ebelik Ana Bilim Dalı ve Sosyal Hizmetler/Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı %3.6, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı ve Felsefe/Din Anabilim Dalı %2.0 olarak çalışmalar yürüttüğü tabloda belirtilmektedir. Son olarak en az çalışmayı %1.4 ile Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalında olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı

Konu	Sayı	%
Çocuklarda bağlanma	23	16.3
Anne-çocuk bağlanması	19	13.5
Baba-çocuk bağlanması	3	2.1
Ebeveyn-çocuk bağlanması	12	8.5
Ergenlerde bağlanma	29	20.6
Ebeveyn-ergen bağlanması	18	12.8
Ebeveyn-çocuk-öğretmen bağlanması	2	1.4
Bağlanma stilleri	35	24.8
<b>Toplam</b>	<b>141</b>	<b>100</b>

Tablo 4 lisansüstü tezlerin konularına göre dağılım oranlarını içermektedir. Tabloya göre en fazla çalışılan konuların %24.8 ile bağlanma stilleri ve %20.6 ile ergen bağlanması olduğu görülmektedir. En az çalışılan konuların ise %2.1 ile baba-çocuk bağlanması ve %1.4 ile ebeveyn-çocuk-öğretmen bağlanması konularının olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin desenlerine göre dağılımı

Desen	Sayı	%
İlişkisel	114	80.86
Betimleyici	23	16.31
Deneyisel	4	2.83
<b>Toplam</b>	<b>141</b>	<b>%100</b>

Tablo 5 incelendiğinde çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan çalışmalarda çoğunlukla desen olarak %80.9(114) ilişkisel desen in kullanıldığı bu modelden sonra ise %16.3 (23) ile betimleyici desen kullanıldığı görülmektedir. Çalışmaların geneline bakıldığında ise deneysel desenin %2.8 (4) ile daha az tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 6. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin örneklem sayısına göre dağılımı

Örneklem sayısı	Sayı	%
0-100	34	%24.1
101-200	23	%16.3
201-300	20	%14.2
300 ve üzeri	64	%45.4
<b>Toplam</b>	<b>141</b>	<b>%100</b>

Tablo 6'da çalışmaların örneklem gruplarının sayısı aktarılmaktadır. Bu tablo incelendiğinde örneklem grubunun neredeyse yarısının %45.4 (64) 300 ve üzeri olduğu görülmektedir. %24 (34) çalışmada ise örneklem sayısı 0-100 arasındadır. Örneklem sayısının 101-200 ve 201-300 arasında olduğu çalışmaların oranı ise %16 ve %14 ile neredeyse aynıdır.

Tablo 7. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yaş gruplarına göre dağılımı

Çalışmaların yaş grubu	Sayı	%
0-6 yaş	37	26.4
7-12 yaş	22	15.8
13-18	69	49.2
Yetişkin	12	8.6
<b>Toplam</b>	<b>140*</b>	<b>100</b>

\*1 tezin örneklemini tez analizlerinden oluştuğu için tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi çalışmaların çoğunluğunun %49.2 (69) yaş grubunu 13-18 yaş arası ergenler oluşturmaktadır. En çok çalışma yapılan ikinci sıradaki yaş grubu ise %26.4 (37) ile 0-6 yaş arası erken çocukluk dönemi oluşturmaktadır. 7-12 yaş okul dönemi örneklemini içeren çalışmaların oranı ise %15.8 (22) görülmektedir. %8,6 (12) ile yetişkin grup, yaş grubu yoğunluğunun çalışmalarda en az olduğu yaşlar olarak tabloda görülmektedir.

Tablo 8. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin amaçlarına göre dağılımı

Amaçlar	Sayı	%
Bağlanma ile kaygı ilişkisi	8	5.7
Bağlanma ile yenidoğan kanguru bakımı/yenidoğan yoğun bakım ilişkisi	4	2.8
Bağlanmanın ebeveyn /aile ile ilişkisi	22	15.6
Bağlanma ile bağımlılık ilişkisi	14	9.9
Bağlanma ile duyu düzenleme becerileri ilişkisi	14	9.3
Bağlanmanın stresle baş etme ile ilişkisi	11	7.8
Bağlanma ile benlik saygısı ilişkisi	10	7.1
Korunmaya muhtaç/suçta sürüklenen çocuklar ile bağlanmanın ilişkisi	3	2.1
Bağlanmanın önemi	1	0.7
Bağlanma ile yeme tutumu ilişkisi	6	4.3
Bağlanma ile iyi oluş ilişkisi	9	6.4
Bağlanma ile dehb ilişkisi	3	2.1
Bağlanmanın demografik bilgiler ile ilişkisi	6	4.3
Bağlanma ile sosyal beceri ilişkisi	21	14.9
Bağlanma ile okul başarısının ilişkisi	2	1.4
Bağlanma ile uykunun ilişkisi	2	1.4
Bağlanma ile saldırganlık ilişkisi	6	4.3
<b>Toplam</b>	<b>141</b>	<b>100</b>

Tablo 8'e bakıldığında 2013-2022 yılları arasında bağlanma ile ilgili yapılan çalışmaların %15.6'sı ebeveyn/aile ilişkisinin bağlanma üzerindeki etkileri üzerine yapıldığı görülmektedir. Bunu %14.9 ile sosyal becerilerin bağlanma üzerindeki etkisi ve % 9.9 ile bağımlılık ve bağlanma ilişkisi izlemektedir. Son olarak % 0.7 ile bağlanmanın önemi konusunun en az seçildiği görülmektedir.

Tablo 9. Çocuklarda bağlanma ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin verdikleri önerilere göre dağılımı

Öneriler	Sayı	%
Uzmana yönlendirme	11	7.8
Seminer/egitim/farkındalık çalışmaları	79	56
Farklı çalışmaların yapılması	23	15.6
Müdahale programları hazırlanması	5	3.6
Diğer	17	12
Öneri yok	7	5
<b>Toplam</b>	<b>141</b>	<b>100</b>

Tablo 9'a bakıldığında 2013-2022 yılları arasında yapılan çalışmaların öneri kısımları incelendiğinde ortaya çıkan bulgular verilmektedir. Bu bulgulara göre %56 (79) ile ilk sırada Seminer/Eğitim/Farkındalık çalışmaları yer almaktadır. Bu öneriyi %15.6 (22) ile bağlanma konusunda farklı örneklem grubu/yaş grubu ile farklı çalışmaların yapılması önerisi izlemektedir. %12(17) ile tabloda yer verilmeyen konularda önerilerin yapıldığı, %7.8

(11) ile bağlanma konusunda ebeveyn/aile ile çalışmaların yapılması için uzmana yönlendirildiği önerilerin olduğu görülmektedir. Müdahale programlarının hazırlanmasının %3.6 (5) gibi bir oranda en az verilen öneri olması dikkat çekmektedir.

## Tartışma

Yapılan çalışmada 2013 ve 2022 yılları arasında çocuklarda bağlanmanın temel alındığı YÖK Tez veri tabanından elde edilen tezler incelen ve elde edilen veriler bulgular kısmında sunulmuştur. Bu bulgular ışığında Tablo 1'de çocuklarda bağlanma konusunu ele alan tezlerin 2016-2022 yılları arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yıllar arasında anne- baba ve çocuk bağlanmasının önem kazanması, çeşitli kurumların çocuklarda bağlanma konusunda bilgilendirmeler yapması araştırmacıların bu konuya yönelmesini sağladığı düşünülmektedir. Çocuklar ile ilgili çalışmaların temeli 20. yüzyılın ikinci yarısının başlarına dayanmakta; bir disiplin halinde araştırılmaya başlanması ise 20. yüzyılın son on yılında gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra gelişim psikolojisinin ortaya çıkması ve yaygınlaşması ile 'çocuklarda bağlanma' konusunun önemi vurgulanmaya başlamaktadır (Koru & Gündüz, 2022). Konunun önemini açısından gelecek yıllarda da bağlanma konusunda akademik çalışmaların yapılmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Tablo 2'de üniversiteler bazlı bakıldığında çocuklarda bağlanma konusunda en çok tez yayınlanan ilk beş üniversiteyi Üsküdar, Gazi, Hacettepe, Ankara ve Beykent Üniversiteleri oluşturmaktadır. Bu konuda bakıldığında çocuklarda bağlanma konusunun yoğun olarak çalışıldığı ana bilim dallarının da psikoloji, eğitim bilimleri ve çocuk gelişimi alanında yapıldığı görülmektedir. Bu ana bilim dallarının üniversite olarak merkezlerinin iki büyükşehir olan İstanbul ve Ankara'da toplanması bu iki değişken için benzer sonuçlar verdiği açıkça fark edilmektedir. Tablo 2'ye bakıldığında çalışmaların %87.2'sinin yüksek lisans düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu alanda ileride yapılacak olan çalışmaların doktora ve tıpta uzmanlık alanına yöneltilmesi sağlanabilir. Bu sayede tabloda oluşan yüksek lisans çalışmalarındaki yığılma az da olsa dengelenecektir. Bunun yanı sıra Tablo 3'e bakıldığında bağlanma ile ilgili pek çok ana bilim dalının çalışmalar yaptığı görülmektedir. Farklı bilim dallarında yapılan bu çalışmalar gösteriyor ki; bağlanma konusu yaşamın her alanında önem kazanan belirleyici bir faktör olarak yer almaktadır. Sağlık alanındaki yapılan terapötik sağaltım çalışmalarında, hastaların bağlanma stillerinin özellikle ileriki yaşlarda yapılan bağlanma ile ilgili çalışmalarda sağlık ekibine pek çok katkı sağladığını göstermektedir. Hastaların bağlanma stillerini anlayabilmek; sağlık ekibinin hastaya nasıl davranacağından yaşanan sorunlara ne şekilde çözümler üreteceğine kadar birçok alanda katkıda bulunmaktadır (Yıldızhan, 2017).

Bağlanma kuramcılarının göre bir bireyin ilerleyen yaşlarında sergileyeceği davranış stillerinin belirleyici etmenlerden birinin annesi ya da bakım verenleri ile olan bağ ilişkisi olduğu belirtilmektedir. Bu ilişkideki olumlu duygular ve kişiye verilen destek bağlanmayı oluşturmaktadır. Olumlu gelişen bağlanma ilişkisi ileride bireyin güvenli/ güvensiz veya kararsız bağlanma stiline hangisini göstereceğini belirlemektedir (Küçükturan & Keleş, 2021). Okul öncesi dönem çocuklarda bağlanma stilleri ile saldırganlık yönelimleri arasındaki bağlantının araştırıldığı bir çalışmada güvensiz bağlanan çocukların güvenli bağlanan çocuklara göre diğer bireylere yönelik bedensel ve ilişkisel saldırganlıklarının, kendilerine ve eşyalara yönelik saldırganlıklarından daha yüksek olduğu saptanmıştır (Yurtseven, 2017). Tablo 4'te yapılan çalışmaların konulara göre dağılımına bakıldığında en çok çalışılan konunun bağlanma stilleri, ergenlerin ve çocuklarda bağlanma şeklinde olduğu görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde de verileri destekler nitelikte bağlanma konusunda çocukların ve ergenlerin bağlanma stillerini oluşturan en büyük etmenin bakım verenleri ile aralarındaki bağ ilişkisinin olduğu görülmektedir. Bu durumun yapılan çalışmada kullanılan üç konunun da önemine dikkat çekmektedir. Ancak baba-çocuk bağlanma konusunda yapılan çalışmaların sadece üç çalışma ile sınırlı olduğunu görülmektedir. Baba-bebek bağlanması ile ilgili son yıllarda yapılan bir çalışmada babalara verilen rol, yaş, ekonomik durum gibi bağlanmayı etkileyen pek çok etmen bulunmaktadır. Babanın işinden doyum alması, gelir düzeyinin yüksek olması baba-bebek bağlanmasını olumlu etkilemektedir (Pündük Yılmaz vd., 2021). Bağlanma teorisinden bahsedilmeye başlandığında anne-bebek bağlanması üzerine yoğunlaşıldığı ancak son zamanlarda baba-bebek bağlanmasının da önemini anlaşıldığı görülmektedir (Gül, 2020). Çalışmamızdaki verilerde görüldüğü üzere de baba-bebek veya baba-çocuk bağlanma konularında daha çok çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda daha çok araştırma yapılması ebeveyn çocuk ilişkileri, aile ilişkileri başta olmak üzere birçok konuda olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Yenidoğan-anne bağlanmasında annenin gebelik yaşı, gebelik sürecinde aldığı ilaçlar, stres düzeyinin etkisi büyüktür. Aynı zamanda bu bağlanma düzeyinin tespit edilmesi önemli konulardan da biridir. Bebeğe zayıf bağlanma gerçekleştirilecek annelerin erken dönemde tespit edilmesi gerekmekte, kayıtsız tavır sergileyen annelerin de desteklenmesi motive edilmesi gerekmektedir. Bir çalışmada bir-dört aylık bebeğe sahip annelerin bağlanma biçimleri ile anne-bebek bağlanma düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonunda annelerin kaygı ve kaçınma düzeyleri düştükçe anne-bebek bağlanmasının yükseldiği ve güvenli bağlanma biçimine sahip olan annelerin anne-bebek bağlanmasının daha güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Nacar & Gökkaya, 2019). Yenidoğanlarda bağlanmanın önemi anne ve bebekler ile ilgili çalışmaları gerektirmektedir. Mevcut çalışmada elde edilen verilere bakıldığında ülkemizde bu konu hakkında yapılmış çalışmanın az olduğu görülmektedir. Bu alanda yeni doğan bebekler ve anneler ile boyamsal olarak yapılacak çalışmaların artırılmasının gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5'te araştırmaların desenine göre dağılımında en çok kullanılan desenin %80.9 ile ilişkisel tarama modeli olduğunu, nitel çalışmaların neredeyse hiç olmadığı görülmektedir. Bunun nedeninin nicel çalışmaların daha hızlı sonuç vermesi, nicel çalışmalar da uygulama yapmanın daha kolay olması ve daha geniş örneklem sayılarına ulaşılması olduğu düşünülmektedir. Baltacı (2019)'a göre nitel araştırmalar; önceden bilinen ve fark edilmemiş problemlerin algılanmasına ve probleme ilişkin doğal olayların objektif bir şekilde ele alınmasına yönelik öznal-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir. Bağlanma konusunda yönelik yapılan ilk çalışmalardan sonra ilerleyen süreçlerde bağlanmayı etkileyen ve bağlanmanın etkilendiği durumların ortaya çıkarılması amacıyla nicel araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan çalışmada ortaya çıkan sonucun bu durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bağlanma konusunda yapılacak olan nitel çalışmaların artırılması ile bağlanma konusunun daha derin incelenmesi ve nedenlerinin anlaşılması sağlanmalı ve nicel araştırmalarla da konunun çeşitli kavramlar ile karşılaştırılması konusunda araştırmacıların desteklenmesi gerekmektedir.

Ergenlik döneminin, fiziksel ve psikolojik değişikliklerin neden olduğu hem psikososyal hem cinsel olgunlaşma dönemi olmasından kaynaklı oldukça önemli bir dönem (Akdemir & Çetin, 2018) olması Tablo 7'de görüldüğü gibi çalışmalarda çoğunlukla bu yaşların seçilmesinin nedeni olabilmektedir. Lee (2003), çocuğun kişiliğinin oluşmasında bağlanmanın oldukça önemli bir konu olduğuna vurgu yapmakta, bebeklerin çevrelerindeki sosyal dünyalarına karşı merak duygusuyla programlanmış bir şekilde dünya geldiklerini belirtmektedir. Ayrıca erken yaşlardan itibaren ebeveynler ile olan bağlanma çocukların şekillenmesinde etkilidir. Bu nedenle de yaşamın ilerleyen yılları için temellerin atıldığı 0-6 yaş döneminin çalışmalarda sıklıkla yer alan ikinci yaş grubu olduğu düşünülmektedir.

Bowlby'e göre bağlanma figürü olan anne-babanın tutarlı davranışları çocukların zihinsel şemalarının şekillenmesinde etkilidir. Bu zihinsel şemalar, sosyal davranışlar, yakın ilişkilerdeki tutum ve beklentileri oluşturur. Ebeveynleri ile kurdukları sıcak ve tatmin edici bağlanma ilişkisi bireyin ileriki yıllarda karşılaşılabilecek problemler karşısında çözüm üretebilmesini, kuracağı aile ilişkisinin de güven kavramı üzerine oturacağına göstergesi olmaktadır (Keserir vd. 2011). 334 ergen ile yapılan bir çalışmada ergenlerin aile içindeki kurdukları yakın ilişkileriyle umutsuz hissetmeleri ve şiddete yönelik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mamiyev, 2018). 400 lise öğrencisi ergenler ile yapılan bir başka çalışmada ise sapsantılı ve kayıtsız bağlanma ile duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiye bakılmış, içsel-işlevsel olmayan ve dışsal-işlevsel olmayan duygu düzenleme becerilerinin yükselmesi sapsantılı ve kayıtsız bağlanma düzeyindeki artış ile paralel olduğu görülmüştür (Aydemir, 2020). Bir başka çalışmada çocuklar annelerine güvensiz bağlandıklarında güvenli bağlanan çocuklara göre anksiyete ve içedönüklük düzeylerinin daha yüksek olduğu, bunun yansırı çocukların duygu düzenleme becerilerinin annelerine olan bağlanma stillerine göre farklılıklar gösterdiği (Ural vd., 2015) görülmüştür.

Mevcut çalışmada da en çok seçilen amaçların 'Ebeveyn-Aile ilişkisi', 'Sosyal Becerilerin Bağlanma Üzerindeki Etkisi' ve 'Bağımlılığın Bağlanma Üzerindeki Etkisi' olmasının bu konuların bağlanma üzerindeki etkisinin tek yönlü olmadığını ortaya koymaktadır. Tablo.8 incelendiğinde bağlanma konusu ile ilgili yapılan çalışmalarda pek çok değişken etmenin olduğu ortaya çıkması ile bağlanmanın yaşamın her alanında önemli olduğunu da vurgulanmaktadır.

Güvenli bağlanmanın önemli yararlarından biri de sosyal alanlarda diğer insanlarla olumlu ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olmasıdır. (Tok, 2019). Tok'un 388 ortaokul öğrencisi bağlanma ile sosyal kaygı düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi konulu çalışmasında sonuçlarına baktığımızda sosyal kaygı düzeyi arttıkça kaçınan/kaygılı bağlanma stilleri arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin yaşları küçüldükçe sosyal kaygı düzeylerinin arttığı görülmüştür. Literatürü incelediğimizde bu konunun yeteri kadar araştırılmadığı görülmüştür.

Bağlanmanın anne-baba-çocuk ilişkisi açısından çift yönlü geliştiği, bağlanmanın sadece çocukluk değil ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de kendini gösterdiği, ruh sağlığı açısından önemli etkilere sahip olduğu düşünüldüğünde bireylerin yaşamında ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu görülmektedir. Bu bilgiyi destekler nitelikte Greig & Howe (2001) tarafından yapılan çalışmada, bağlanma kalitesi ve annelerin zihinsel sağlıkları arasındaki ilişki incelenmiş, güvensiz bağlanan çocukların güvenli bağlanan çocuklara göre duygusal yönden anlama becerilerinin daha düşük olduğu ve bu çocukların annelerinin ise daha yüksek oranda depresyon yaşadığı gözlenmiştir. Bağlanma, hayat boyu bireylerin birçok alanda iyilik halini etkileyen ve değerlendirilmesi önemli olan temel bir alandır. Tablo 6'da görüldüğü gibi çalışmaların neredeyse yarısında örneklem sayısı %45.4 (64) 300 ve üzerindeki geri kalan önemli bir kısmında ise 300'den az örneklem ile verilere ulaşılmıştır. Bu nedenle bağlanma alanında yapılan çalışmaların artmasının, daha büyük örneklem gruplarıyla daha farklı yöntemler ile geniş alanlara yayılması aile ve bireylerin hem ilişkisel hem duygusal gelişimlerine olumlu yönde katkılar sağlayacağı, ulaşabilecekleri hizmetlerin niteliğine katkılar sunacağı ayrıca bu alanda çalışan profesyonellere de yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Tablo 9'da yapılan çalışmada 141 akademik çalışmanın öneriler bölümüne bakıldığında büyük bir bölümünü eğitim/seminer verilmesi önerisinin oluşturduğunu görülmektedir. Bu çalışmaların anne- babalara (Kaçar, 2017; Tanrikulu, 2019), çocuk ve ergenlere (Körük, 2016), öğrencilere ve ailelerine (Akdeniz, 2020; Görür, 2019), eğitim kurumlarında çalışanlara (Mamiyev, 2018) yönelik olarak farklı alanlarla ilgili olduğu görülmektedir. Çok farklı alanlarda ve farklı akademik düzeylerde birçok çalışmanın öneri bölümünün çeşitlendirilmesinin alandaki uzmanlar, eğitimciler, ebeveynler, sağlık çalışanları gibi pek çok kişiye yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca müdahale programlarının hazırlanması önerisinin en az verilen öneri olması dikkat çekmektedir. Erken dönemlerdeki bağlanma durumları ilerleyen yaşlarda sosyal ilişkileri etkilemektedir (Işık, 2019). Bu nedenle problem durumları önleyici müdahale programlarının oluşturulmasının önemli bir nokta olduğu düşünülmektedir. Verilmesi önerilen farkındalık çalışmalarının çeşitlendirilmesi, önleme veya müdahale programlarının artırılması, kurumlar arası iş birliğinin sağlanması gibi daha farklı ve çeşitli öneriler sunulması gerektiği düşünülmektedir.

## Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda;

Yaşamın her alanında etkisini gösteren bağlanmanın güvenli ve sağlıklı olabilmesi için bu alanda çalışan uzmanların disiplinler arası iş birliği ile çalışabilecekleri müdahale programları oluşturulmalıdır. Çalışmamızda bağlanma üzerine pek çok değişkenin etkili olduğu vurgulanmaktadır. Bu değişkenlerden yola çıkılarak müdahale programlarının alt dalları oluşturulabilir ve bu konu ile ilgilenen uzmanlara tek elden ulaşılabilir bir kaynak oluşturulabilir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara bakıldığında bağlanma konusunda okul iş birliğinin neredeyse yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Çocuklarda ve ergenlerde bağlanma konusu çalışırken okul-çocuk ilişkisi de önemli bir basamaktır. Çocukların bağlanma konusunda birbirleri ile girdiği etkileşimin etkisinin ölçülebilmesi için bu konuda yapılan çalışmaların artırılması gerekmektedir. Tez çalışmasında olan uzmanların bu konudaki farkındalığı artırılmalıdır.

Elde ettiğimiz verilere göre incelenen tezlerde ebeveyn-okul-çocuk bağlanması konusunun da ele alındığı çalışmaların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Çocuklarda bağlanmanın sosyal yaşantıya etkisi okul yaşantılarında belirgin faktör olmaktadır. Bu nedenle yapılacak olan çalışmaların bağlanmanın okul üzerindeki etkisi, ebeveyn-okul ilişkisinin çocuğun sosyal çevresine olan bağlanmasına etkisi konularında olmalıdır. Bağlanma konusunda çalışacak olan araştırmacıların bu konularda çalışmaları desteklenmelidir.

İncelenen çalışmada baba-bebek bağlanması hakkında yapılan çalışmaların az olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda özellikle bebek bakımı konusunda annelere verilen gerek doğum sonrası gerek doğum öncesi eğitimlerde babaların bebek bağlanması üzerindeki etkilerinden söz edilebilir. Bu anlamda annelere verilen eğitimlere ek olarak babaların da bu konuda eğitim almalarını desteklenmeli, baba eğitimlerinin yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

## Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

## Teşekkür

Bu çalışmaya katkıda bulunan tüm katılımcılara teşekkür ederiz.

## Finansal Destek

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

## Etik Komite Onayı

Araştırmanın yapılabilmesi için etik kurul onayı gerekmemiştir.

## Bilgilendirilmiş Onam

Araştırma süreci döküman analizi olarak yürütüldüğünden bilgilendirilmiş onam formu kullanılmamıştır.

## Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

## Yazar Katkıları

B.Y.: Fikir, Tasarım, Analiz ve Yorumlama, Literatür Tarama, Yazma, Eleştirel İnceleme.  
B.İ.S.: Fikir, Tasarım, Analiz ve Yorumlama, Literatür Tarama, Yazma, Eleştirel İnceleme.  
E.D.: Fikir, Gözetim.  
M.D.: Fikir, Tasarım, Analiz ve Yorumlama, Literatür Tarama, Yazma, Eleştirel İnceleme.

## Kaynaklar

Ainsworth, M. D. (1985). Attachments across the life span. *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 61(9), 792.

Akburak, M. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının akran ve öğretmen etkileşimlerinin bağlanma stilleri açısından değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Akdağ, T.S. (2011). *Ergenlerin bağlanma stilleri ile ebeveynlerinin bağlanma stilleri arasındaki ilişki* (Tıpta Uzmanlık Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Akdemir D & Çetin, F.Ç (2008). Çocuk ve ergen psikiyatrisi bölümüne başvuran ergenlerin klinik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(1), s.5-13.

- Akdeniz, B. (2018). 14 – 16 yaş aralığındaki ergenlerin bağlanma stilleri, gözlerden zihin okuma becerileri ve ruhsal sorunları ile internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: İstanbul ili örneği (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Çanakkale.
- Akdeniz, C. (2020). Ergenlerde yeme tutumunun bağlanma stili, beden algısı ve öz-şefkat açısından incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Aköz, Z. (2021). Yenidöğana dinletilen anne sesi ve beyaz gürültünün appar skoruna ve bağlanma sürecine olan etkisinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi.
- Akyol, E. (2017). İlkokul çağı çocuklarda bağlanmanın ebeveyn dürtüselliliği ile ilişkisi (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Alagöz, P. (2019). 14-18 yaş arasındaki ergenlerin bağlanma stilleri ile sosyal anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Aluç, A. (2014). 7 Cinsel istismar mağduru çocuklarda ebeveyn bağlanma stilleri ve stresle başa çıkma yolları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi. İstanbul.
- Andıç, S. (2013). Ergenlik döneminde zihin meşgul eden konularla ilişkili değişkenler: Bağlanma tarzları, öz-şefkat ve psikolojik belirtiler. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara
- Atalay, D. (2018). Ergenlerin anne-baba tutum algısı ve arkadaşlık ilişkileri ile duygu düzenlemelerinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Atış Akyol, N. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarda bağlanma ile sosyal yetkinlik, kaygı, öfke ve öz-kontrol değişkenlerinde akran ilişkilerinin aracı rolü (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Atik, E.L. (2013). Liseli ergenlerde bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve içgörünün rolü. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi. İstanbul.
- Atlay, E. (2019). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin anne babaya güvenli bağlanma ve öz saygı düzeylerinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydoğdu, E. (2015). Annesi çalışan 8-11 yaş arası çocuklarda benlik saygısı ve bağlanma bağlanmasının araştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi. İstanbul.
- Aydoğdu H. (2013). Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin bağlanma stilleri yönünden karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi. İzmir.
- Aydemir, M. (2020). Ergenlerin bağlanma stilleri ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, B. N. (2020). 9-12 yaş çocuklar ve ebeveynleri arasındaki bağlanma durumlarının çocuklarda sosyal anksiyete üzerinde etkisi (Kurtköy Özel Okul Örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi. İstanbul.
- Aytin, N. (2014). Ergenlerde yeme tutumları ile sorun çözme eğilimleri ve ebeveyn bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi. Aydın.
- Balışık Kaya, N. (2019). Liseli ergenlerin ebeveyn bağlanma stilleri, empati düzeyleri ve saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. doi: 10.31592/aeusbed.598299
- Bayındır, D. (2016). 48-72 aylık çocuklar için öz düzenleme becerileri ölçeğinin geliştirilmesi ve çocukların öz düzenleme beceri düzeyleri ile annelerine bağlanma biçimleri, annelerin ebeveyn davranışları ve psikolojik sağlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Baytemir, K. (2014). Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara
- Benoit, D. (2004). Infant-Parent attachment: Definition, types, antecedents, measurement and outcome. *Pediatr Child Health*. 9(8), 541-545. doi: 10.1093/pch/9.8.541
- Berk, L. E. (2020). *Bebekler ve Çocuklar*. 7. Basımdan Çeviri. Çev. Işıkoğlu Erdoğan, N. Nobel Yayıncılık. S:264-273.
- Bindal, G. (2018). Ergenlerin psikolojik sağlamlığı (resilience), çocukluk çağındaki travma ve bağlanma stilleri ile ilişkisinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi. Gaziantep.
- Bowlby, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. *International Journal of Psycho-Analysis*, 39, 350-373.
- Can Öztürk, E. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının aile işlevleri ile duygu düzenleme becerileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki (Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Canatan, Ç. (2018). Evli veya boşanmış ebeveyn sahip olan, 11-14 yaş arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Cassidy, J. & Shaver P.R. (2018). Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications. Rough Guides.
- Ceritli, U. (2016). Lise öğrencilerinde bağlanma stillerinin problemli internet kullanımına etkisi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Cooke, J. E., Racine, N., Plamondon, A., Tough, S. & Madigan, S. (2019). Maternal adverse childhood experiences, attachment style, and mental health: pathways of transmission to child behavior problems. *Child abuse & neglect*, 93, 27-37. doi: 10.1016/j.chiabu.2019.04.011
- Çakır, N. (2017). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çetin, A. (2015). 12-14 yaş arası ergenlerin sosyal beceri düzeyi ile ebeveynlerine bağlanma güvenliği arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Çetinkaya, E. (2022). Parçalanmış ve parçalanmamış aileye sahip ergenlerin bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlıklarının bazı değişkenlerle incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Çubuk, Y. (2011). Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Dağlar, K. (2016). Okul öncesi çocuklarda anksiyete belirtileri ile annelerin bağlanma biçimleri ve ayrılık anksiyeteleri arasındaki ilişki (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Dağlıkan, S. (2015). Ortaokul çağı çocuklarında bağlanma stilleri ve benlik saygısı. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi.İstanbul.
- Dede, F. (2015). Lise öğrencilerinin çatışma çözme yaklaşımlarının bağlanma stilleri ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi.
- Demir, B. N. (2021). Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile sınav kaygısı arasındaki ilişkide duygu yönetiminin aracı rolü (Yüksek Lisans Tezi). Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Dilsiz, N.B. (2019). Lise öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığının bağlanma stilleri ve yaşam doyumu ile ilişkisinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Diñç, J. (2019). Lise döneminde benlik saygısı ve bağlanma türleri (Yüksek Lisans). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Dixon, W. E. (2015). *Twenty Studies That Revolutionized Child Psychology*. Pearson.
- Doğan, H. (2013). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuk ve ergenlerin anne-babaya ve akranlarına bağlanması. (Tıpta Uzmanlık Tezi). Erciyes Üniversitesi. Erzurum.
- Doğanay Koç, E. (2017). Okul öncesi eğitime devam eden 60 ay ve üzeri çocukların anne bağlanma stillerinin; empatik, duygusal ve sosyal beceri düzeylerinin etkisinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dursun, Y. (2019). Suça sürüklenen çocukların bağlanma stilleri ve aile aidiyetleri: marmara bölgesi örneği (Doktora Tezi). Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Erarslan, Ş. (2020). 3-6 Yaş çocuklarının ebeveynlerine bağlanma stilleri: Tek ve evli ebeveynlerin karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Ersan, E. E. (2018). Ergenlerde yılmazlığın akran ilişkisi ve bağlanma stilleri açısından incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Evirgen Geniş, N. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarında bağlanma ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Geçin, G. (2016). 5-6 Yaş çocukların bağlanma durumları ile okul uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi. Adana.
- George, C. & Solomon, J. (2011). Disorganization of maternal caregiving across two generations. *Disorganized Attachment And Caregiving*, 25-51.
- Giray Sözen, F. S. (2016). Suça sürüklenmiş çocukların çocukluk çağı ruhsal travmaları ve anne-babaya bağlanma düzeylerinin incelenmesi (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Girgin, M. (2021). 9-12 yaş grubundaki kekemelik tanısı almış çocukların güvenli bağlanma ve kaygı düzeylerinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Greig, A. & Howe, D. (2001). Social understanding, attachment security of preschool children and maternal mental health. *British Journal Of Developmental Psychology*, 19(3): 381-393. doi:https://doi.org/10.1348/026151001166164

- Gökdemir, Z. (2019). *10-14 Yaş grubu çocuklarda saldırganlık düzeyinin belirlenmesi ve bağlanma biçiminin araştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi. İstanbul.
- Göktepe, G. (2015). *Liseli ergenlerde bağlanma stilleri, kendilik algısı ve kişilerarası ilişkilerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi. İstanbul.
- Görür, B. (2019). *Ergenlerin bağlanma stilleri ve sosyal kaygıları ile akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- Gözübüyük, A. (2020). *Okul öncesi dönem çocuklarının motivasyon düzeyleri ile baba-çocuk ilişkisi ve bağlanma biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gül, U. (2020). *Preterm doğmuş bebeklerin baba-bebek bağlanmasının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Gülbeyaz, E. (2021). *Orta çocukluk dönemi çocukların bağlanma stilleri ile bilgisayar oyunu bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Gümüş, G. (2020). *Ortaokul öğrencilerinin anneye bağlanma stilleri ile beslenme alışkanlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Gündüz Çıtır, B. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların kardeşlerinde uyku bozukluğu bağlanma stili ve ebeveyn yaşam kalitesi arasındaki ilişki* (Tıpta Uzmanlık Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Güneş, Ö. (2015). *5395 Sayılı çocuk koruma kanunu kapsamında danışmanlık tedbiri uygulanan adölesanların depresyon düzeyleriyle ana baba tutumları ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi. İstanbul
- Güngör, D. & Sümer N. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin, bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 44, 35-58. Chrome-Extension://Efaidnbmnnbpcjpcglcfindmkaj/Https://Psikolog.Org.Tr/Tr/Yayinlar/Dergiler/1031828/Tpd130044331999000m000237.Pdf Adresinden Erişilmiştir.
- Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklar arası aktarımında anababalık stillerinin rolü* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara
- Hayta, B. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin bağlanma stilleri ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkiler* (Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Işık, B. (2020). *Altı yaş çocuklarının doğum şekillerine ve bedensel temas düzeylerine göre bağlanma durumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Işık, İ. (2019). *6 Yaşında bağlanma durumları güvenli ve güvensiz olarak tespit edilen çocukların 19 yaşında sosyal durumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Işıkoğlu, R.B. (2016). *9-11 Yaşları arasındaki çocukların güvenli bağlanma düzeyi ve annelerini ödül ceza yöntemini kullanma düzeyi ile aynı çocukların olumsuz davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi. İstanbul.
- İlhan İldiz, G. (2022). *60-72 Aylık çocuklara uygulanan duyu düzenleme destek programının çocukların bağlanma stillerine göre duyu düzenleme becerilerine ve öğretmenleriyle olan güven temelli ilişkilerine etkisinin incelenmesi* (Doktora Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- İlhan İldiz, G. (2016). *Okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma durumlarının incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi.
- İmrek, Y. (2021). *Suçta sürüklenen ve mağdur çocukların ebeveyn bağlanma, duyu düzenleme ve zihin kuramı becerilerinin değerlendirilmesi* (Tıpta Uzmanlık Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- İşbilen, H. (2019). *Yeme reddi olan çocukların annelerinin bağlanma stilleri, kişilik özellikleri ve anksiyete düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Ankara.
- Kalender, B. (2021). *15-18 Yaş ergenlerde anne babaya bağlanmanın akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki etkisinin ve duyu düzenlemenin aracı rolünün incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Karaer, Z. (2018). *8-10 Yaş çocuklarında uyku sorunları ile bağlanma stillerinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi. İstanbul.
- Karakuş, E. (2020). *Ergenlerin duygusal özerkliklerini yordamada öznel iyi oluş ve ebeveyn bağlanmanın rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- Kartel, O. (2019). *Üstün yetenekli ve normal öğrencilerin benlik saygısı ve bağlanma düzeylerinin karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Kavi, P. (2019). *Orta ve geç çocukluk döneminde çocukların bağlanma düzeyleri ile olumlu sosyal arkadaşlık ve psikolojik kontrol düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Kayhan, B. (2019). *Lise 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin bağlanma stilleri, akran ilişkileri ve öznel iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi* (Mersin İli Örneği) (Yüksek Lisans Tezi). Toros Üniversitesi, Mersin.
- Kaymak, P. (2015). *Bağlanma stillerinin okul öncesi dönem sosyal davranışlara etkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi. İstanbul.
- Kesebir, S. Özdoğan Kavzaoğlu, S. & Üstündağ M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 3(2): 321-342. chrome-extension://efaidnbmnnbpcjpcglcfindmkaj/https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115119 adresinden erişilmiştir.
- Kır, Ö. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin bağlanma stilleri ve duyu düzenleme becerileri açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15, 170-189. chrome-extension://efaidnbmnnbpcjpcglcfindmkaj/https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1156348 adresinden erişilmiştir.
- Kınık, M.F. (2015). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı olan ergenlerin ve annelerinin bağlanma stilleri arasındaki ilişki*. (Tıpta Uzmanlık Tezi). Kocaeli Üniversitesi. Kocaeli
- Koç, F. C. (2019). *Ergenlerin ebeveynlerine bağlanma düzeyi ile mental iyi oluş, benlik saygısı ve akran ilişkilerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Koru, N. B. & Gündüz, M. (2022). *Pedagojik bir araştırma olgusu olarak çocukluk*. Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi. 3(1), 189-199. doi:10.22596/Cresjournal.0301.189.199
- Kubar, M. (2017). *Lise örneğinde bağlanma stili ve benlik saygısının duygusal yeme ile ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Kurt, B. (2017). *Ortaokul öğrencilerinin anneye bağlanma stilleri ile kardeş kıskançlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Küçüköğüt, C. (2015). *3-5 Yaş arasında ve anaokuluna giden çocuk annelerinin ayrılma kaygısı ve bağlanma biçimleri ile çocuğun davranışları ve ayrılma kaygısı arasındaki ilişki: bilişsel esnekliğin aracı Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Küçükturan, A. G & Keleş, S. (2021). *Sosyal Duygusal Gelişim. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I*. Ed. Köksal Akyol, A. Anı Yayıncılık. s: 326-330.
- Kümüş, S. (2021). *Kız ergenlerde ebeveynlere bağlanma düzeyi ile çatışma çözme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karatay Üniversitesi, Konya.
- La Guardia, R., Couchman, C., & Deci, E. (2000). Within-Person variation a security of attachment: a self-determination theory perspective on attachment, need fulfillment and Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(3), 367-384. doi: 10.1037/0022-3514.79.3.367
- Lee, E.J. (2003) The Attachment system throughout the life course: review and criticisms of attachment Theory, <http://www.personalityresearch.org/papers/lee.html> adresinden erişilmiştir.
- Madigan, S. (2019). Maternal adverse childhood experiences, attachment style, and mental health: pathways of transmission to child behavior problems. *Child And Abuse Neglect*. 93. 27-37. Doi: 10.1016/J.Chiabu.2019.04.011
- Mamiyev, D. (2018). *Ergenlerin bağlanma durumlarıyla umutsuzluk ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi) Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Marganska, A., Gallagher, M., & Miranda, R. (2013). Adult attachment, emotion dysregulation and symptoms of depression and generalized anxiety disorders. *American Journal Of Orthopsychiatry*, 1: 131-141. Doi:10.1111/Ajop.12001
- Mc Cormick, M. P., O'connor, E. E. & Barnes S. P. (2016). Mother-Child attachment styles and math and reading skills in middle childhood: the mediating role of children's exploration and engagement. *Early Childhood Research Quarterly*. 36, 295-306. Doi:10.1016/J.Ecresq.2016.01.011
- Morsümbül, Ü. (2005). *Ergenlikte kimlik statülerinin bağlanma stilleri, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Murdock, T.B., & Love, K.M. (2004). Attachment to parents and psychological well-being: an examination of young adult college students in intact families and stepfamilies. *Journal of Family Psychology*, 18(4), 600-608. doi:10.1037/0893-3200.18.4.600
- Musluoğlu, M. (2016). *15-19 Yaş arası öğrencilerden oluşan bir lise örneğinde bağlanma stilleri ile internet ve dijital oyun bağımlılığının ilişkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi.

- Mutlu, S. (2020). *Parçalanmış ve tam ailelerde yaşayan 60-72 aylık çocukların bağlanma biçimleri ve bakış açısı alma becerilerinin incelenmesi: Çankırı Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Nagle, R. & Nickerson, A. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *Journal Of Early Adolescent*, 25, 223-249. Doi:10.1177/02724316042741
- Nalbantoğlu, G. (2016). *6 İle 11 yaş arasında çocuklarda görülen ruhsal sorunların annelerin bağlanma düzeyi, çocuk yetiştirme tutumu ve aile işlevleri ile olan ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Onuk, T. (2017). *Ergenlerde kişilik özelliklerinin sınav kaygısı ve okula bağlanma stilleri üzerinde etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Önder, S. (2016). *5 – 6 Yaş çocukların bağlanma stillerinin akran ilişkilerine etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özbek, V. (2021). *Lise öğrencilerinde, farklı bağlanma stilleri ve yetiştirilme tutumlarının nomofobi düzeyleri ile ilişkileri ve duyu düzenleme becerilerinin bu değişkenler arasındaki biçimlendirici rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Ayyansaray Üniversitesi, İstanbul.
- Özdemir, M. (2016). *Ergenlik döneminde bağlanma, özerklik ve özne iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara
- Özkan, K. (2019). *Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarda bağlanma ve anne-baba-çocuk ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Öztürk, F.D. (2019). *Okul öncesi 4-6 yaş grubu çocukların bağlanma stilleri ile sosyal beceri düzeyi ve oyun davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Özgür, H. (2014). *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve flört davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Mardin Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Pak, M. (2018). *Erken gelişim döneminde korunmaya muhtaç çocuklarda bağlanma örüntüleri: bakım koşulları ve bakım elemanları beyanlarından bir değerlendirme* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya
- Pündük Yılmaz, M., Ören, B. & Kösegil, P. (2021). 0-2 Yaş bebeğe sahip babaların, baba-bebek bağlanması ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Ordu Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*. 4(3). 306-315. doi: 10.38108/ouhcd.894434
- Rodop, A. (2021). *4-6 Yaş aralığındaki çocukların duygusal ve davranışsal problemleri ile ebeveynlerinin bağlanma örüntüleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Nacar, E. & Gökkaya F. (2019). Bağlanma ve maternal bağlanma konusunda bir derleme. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*. 1 (1),49-55.
- Santrock, J. W. (2011). Yaşam Boyu Gelişim. 13. Basımdan Çeviri. Çev. Yüksel, G. Nobel Yayıncılık. s: 191-195.
- Sevingel, F.N. (2018). *7-12 yaş çocuklarının bağlanma stilleri ile okul başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Tarsus İlçesi Uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, İstanbul.
- Simonelli, L.E., Ray, W.J. & Pincus, A.L. (2004). Attachment models and their relationships with anxiety, worry, and depression. *Counseling & Clinical Psychology Journal*, 3, 107-118. <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Aagcd%3A8%3A17988056/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3AAscholar&id=ebsco%3Aagcd%3A14742120&cr=c> adresinden erişilmiştir.
- Solmaz, R. (2021). *14-18 Yaş arası ergenlerde sosyal medya bağımlılığı, bağlanma stilleri ve ödenetim arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. & Şenol, S. (2005). *Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bakış*. Klinik Psikiyatri Dergisi, 8, 88-99.
- Subaşı, H. (2015). *Kurumda kalan ergenlerin bağlanma ilişkileri ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin H.G. (2019). *60-72 Aylık çocukların bağlanma durumları ile yalnızlık ve memnuniyetsizlik duyguları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, S. (2016). *Özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların bağlanma stilleri ve okul bağlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, G. (2015). *Okul öncesi çocukların yürütücü işlevlerinin ve duyu düzenleme becerilerinin bağlanma örüntüleri açısından incelenmesi*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Şenoy, P. (2022). *Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimlerinin duyu düzenleme ve kişilerarası problem çözme becerisi üzerindeki etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Taş Zulaloğlu, B. (2015). *4-6 Yaş aralığındaki okul öncesi çocukların ve annelerinin bağlanma örüntüleri ile annelerin ebeveyn tutumlarını ve stresle başa çıkma yaklaşımlarının incelenmesi: çocuk psikiyatri polikliniğine başvuran ve başvurmamış olan çocukların karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Teze, S. (2016). *Annesi çalışan 6 yaş çocukların ayrılık kaygısının bağlanma stilleri açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Tok, C. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin ebeveyn bağlanma stilleri ile sosyal kaygı düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tulpar, L.B. (2019). *4-6 Yaş aralığındaki çocukların bağlanma stillerinin ve duyu düzenleme becerilerinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul
- Tuna, C. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin ebeveynleriyle olan bağlanma ilişkisinin internet bağımlılığına etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Turan, F. A. (2017). *6. Sınıf öğrencilerinde bağlanma stilleri ve algılanan anne baba tutumları* (Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Ural, O., Güven, G., Sezer, T., Azkeskin, K. & Yılmaz, E. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duyu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*.
- Ünsal Lüeci, E. (2021). *10-14 Yaşları arasındaki öğrencilerde ebeveynlere bağlanma, tanı'ya güven ve iyi oluş ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Verhage, M. L., Schuengel, C., Madigan, S., Fearon, R. M., Oosterman, M., Cassibba, R., ... (2016). Narrowing the transmission gap: A synthesis of three decades of research on intergenerational transmission of attachment. *Psychological bulletin*, 142(4), 337. doi: 10.1037/bul0000038
- Yaşar, Z.N. (2019). *6-12 Yaş arası çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeyleri ile ebeveynlerin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli.
- Yaşar, V. (2016). *Çocuklarda depresyon düzeyi ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuzaslan, R. (2019). *Prematüre bebeklere uygulanan kanguru bakımı ile anne bebek bağlanması arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Yerli, E. (2021). *Ebeveynler arası yetişkin bağlanma stilleri ve evlilik uyumunun çocuğun benlik saygısı üzerindeki rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Gedik Üniversitesi, İstanbul.
- Yeşim, Y. (2020). *Lise öğrencilerinde bağlanma stilleri ile öz-yeterlik arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yiğit, E. (2015). *Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma örüntüsünün davranış problemleri ve ebeveyndeki psikopatolojik belirtiler açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi.
- Yiri, P. (2020). *Okul çağı çocuklarında aile stilleri ve bağlanmanın dikkat eksikliği ve hiperaktivite üzerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, K. (2019). *Ön ergenlerde akran zorbalığının bağlanma stilleri ve sosyal duygusal öğrenme becerisi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yıldız, T. (2021). *Yeme reddi olan okul öncesi dönem çocuklarda anne kişilik özellikleri ve bağlanma stillerinin incelenmesi*. (Tıpta Uzmanlık Tezi). Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ.
- Yıldız, M.A. (2014). *Ergenlerde anne-babaya bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide duyu düzenleme ve baş etme yöntemlerinin çoklu aracılık rolü*. (Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin
- Yıldızhan, E. (2017). Bağlanma teorisi ve bağlanma bozukluklarına genel bir bakış. *Anadolu Kliniği*. 22 (1). 10.21673/adoloklukin.237462.
- Yılmaz, İ. (2018). *Okul öncesi dönemde çocukların bağlanma biçimi ile sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yolalan, H. (2013). *Ergenlerde depresyon ve bağ stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Yurtseven, B. (2017). *Okul öncesi çocuklarda bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.



## Çocuk gelişimi lisans bölümünde okuyan adayların uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ile yaşam boyu öğrenme motivasyonları arasındaki ilişkinin belirlenmesi

Determining the relationship between the opinions of candidates studying in the child development undergraduate department regarding distance education and their lifelong learning motivations

 Gökçe Oran<sup>1</sup>,  Hilmi Tekin<sup>2</sup>,  Gökhan Kayılı<sup>3</sup>

<sup>1</sup>Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ABD, Konya, Türkiye.

<sup>2</sup>Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Muğla, Türkiye.

<sup>3</sup>Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Muğla, Türkiye.

### ÖZET

**Amaç:** Yaşam boyu öğrenme, bireyin yaşamında beceri, bilgi ve yetkinliklerini geliştirmek amacıyla öğrenme faaliyetlerine katılma sürecidir. Bu kapsamda Türkiye'de Covid-19 Pandemisi ve 6 Şubat Depremi nedeniyle üniversitelerde eğitim bir süre çevrimiçi olarak sürdürülmüştür. Bu çalışmada uzaktan eğitimle ders almış çocuk gelişimi lisans bölümünde okuyan adaylarının uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ile yaşam boyu öğrenme motivasyonları arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

**Yöntem:** Çalışmaya üniversitelerin Çocuk Gelişimi bölümlerinde öğrenim gören 421 öğrenci dahil edilmiştir. Araştırmada veriler "Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ve Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeği" kullanılarak elde edilmiştir.

**Bulgular:** Araştırma sonucunda çocuk gelişimi adaylarının çevrimiçi eğitime ilişkin görüşleri ile hayat boyu motivasyon düzeyleri arasında istatistiksel olarak negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

**Sonuçlar:** Çocuk Gelişimi adaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve çevrimiçi eğitim alma süresi değişkenlerinin; katılımcıların çevrimiçi eğitime karşı görüşleri ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir.

**Anahtar kelimeler:** çevrimiçi eğitim; yaşam boyu öğrenme; çocuk gelişimi

### ABSTRACT

**Aim:** Lifelong learning is the process of participating in learning activities in order to improve one's skills, knowledge and competencies in life. In this context, due to the Covid-19 Pandemic and the February 6 Earthquake in Turkey, education in universities continued online for a while. In this study, it is aimed to reveal the relationship between the views of the candidates studying in the undergraduate department of child development who have taken distance education courses and their lifelong learning motivation.

**Method:** The study included 421 students studying in Child Development departments of universities. The data were obtained by using "Online Education Evaluation Form and Lifelong Learning Motivation Scale".

**Results:** As a result of the research, a statistically significant negative relationship was found between the views of child development candidates on online education and their lifelong motivation levels.

**Conclusion:** However, it was determined that the variables of gender, grade level and duration of receiving online education did not cause a significant difference in the participants' views on online education and their lifelong learning motivation levels.

**Keywords:** online education; lifelong learning; child development

### Giriş

2019 yılında Çin'de ortaya çıkan Covid-19 virüsünün Türkiye'de de görülmesinin ardından 2020 Mart ayında Türkiye'de pandemi ilan edilmiştir. Bunun sonucunda da ülkede günlük rutinler, çalışma hayatı, kültürel ve sosyal yaşam ile eğitim alanında birçok değişiklik yaşanmıştır. Bu süreçte eğitim alanında faaliyetler internet ve dijital platformlar aracılığı ile uzaktan eğitimle devam etmiştir (Üçer, 2020). Bu sürecin ardından 6 Şubat 2023 yılında ülke çapını etkileyen bir deprem yaşanmış ve depremin ardından da yükseköğretim bahar yarıyılında uzaktan eğitimle yürütülmüştür.

Geleneksel eğitimin dışında daha modern ve esnek bir yol olarak da tanımlanan uzaktan eğitim herhangi bir kısıtlama olmadan her zaman ve her yerde erişilebilirliği açısından da eğitimciler ve öğrenenlere kolaylık sağlamayan bir öğretim yöntemidir (Telli Yamamoto ve Altun, 2020). Uzaktan eğitim, gelenekselleşmiş eğitim öğretimi işleyişinde çeşitli nedenlerden dolayı yaşanan sınırlılık durumlarında eğitimciler ve eğitim çalışanları ile öğrenenler arasında iletişim ve etkileşim temelli olarak hazırlanmış öğretim yöntemlerinden birisi olarak ifade edilmektedir (Çağıltay, 2002).

Uzaktan eğitimde kullanılan eğitim modelleri eş zamanlı (çevrimiçi) ve eş zamansız (çevrimdışı) olarak iki şekilde kullanılmaktadır. Eş zamanlı (çevrimiçi) öğretim modeli; öğrenenin internet üzerinden eğitim alırken aynı anda eğitimci ile de etkileşim ve iletişim kurabildiği bir modeldir. Eş zamansız (çevrimdışı) öğretim modeli ise; öğrenenin kendi program ve günlük yaşamına uygun olarak bir zaman diliminde eğitimci ile anlık etkileşim ve iletişim kurmadan belirli zaman diliminde eğitim aldığı bir modeldir (Balta ve Kılış Türel, 2013). Eş zamanlı eğitime erişim için bilgisayar, telefon, tablet gibi teknolojik araçların yaygın olarak bulunmasına rağmen erişim esnasında bilgi ve doküman yüklenmesi, ses veya görüntü sorunları gibi problemler zaman zaman yaşanabilmektedir (Özsas vd., 2021).

Bunun yanı sıra uzaktan eğitim ile öğrenenler için öğrenme ve öğretim süreçlerinde, yaş, amaç, ortam ve yöntem teknikleri açılarından da esneklik ve çeşitlilik de sağlanmaktadır. Uzaktan eğitim öğrenenin sisteme erişimi konusunda da maliyetli olmamakta ve çalışan kişiler için işlerini aksatmadan eğitime erişimini kolaylaştırarak kendilerini geliştirmelerine fayda sağlamaktadır (Uşun, 2006).

Kişilerin değişen çevre şartlarına uyum sağlayarak kendilerini geliştirmek yerine toplumun var olan seviyesinin ilerisine giderek değişimin öznesi olmak, kapasitesini arttırmak olan eğitimin amaçları kapsamında eğitimin sadece belirli bir mekânda belirli bir zamanda sınırlandırılması günümüzde geçersiz sayılmış ve bu amaçla yaşam boyu öğrenme kavramı ortaya çıkmıştır (Usta, 2023). Yaşam boyu öğrenme; kişinin var olan eğitim sisteminin ve sistemin dışındaki yaşantılarının her anında eğitim faaliyetlerini geliştirmeyi ve arttırmayı hedefleyen bir kavramdır (Beycioglu ve Konan, 2008). Kulich (1982) yaşam boyu öğrenme kavramını kişilerin yaşamları sürecinde eğitim alması olarak tanımlarken Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanarak 2009 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanan 'Türkiye'de Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi'nde yaşam boyu öğrenme, 'Bireylerin yaşamları boyunca sosyal, toplumsal ve mesleki alanda bilgi, beceri, ilgi ve yeterliliklerini geliştirmek amacıyla katılabilecekleri her türlü öğrenme faaliyeti' olarak tanımlanmaktadır. Kişilerin örgün eğitim sürecinde ve sonrasında kişisel olarak eğitim süreçlerine devam edebilme becerisi kazandırmak yaşam boyu öğrenmenin en temel amacıdır (Diker Coşkun ve Demirel, 2012).

Bireyler, yaşam boyu öğrenme becerilerini geliştirmek için geleceğe yönelik planlarını uygun şekilde belirlemeli, önceden öğrendiği bilgileri yeni bilgilerle birleştirerek kullanmalı, farklı öğretim yöntem ve tekniklerden faydalanmalı ve bilgiyi değerlendirerek doğru şekilde kullanılmalıdır (Günüç, Odabaşı ve Kuzu, 2012). Öğrenilen bilginin ne olduğunu bilmek için öğrenmek, öğrenilen bilgiyi yaşamda uygulamak için öğrenmek, var olmak için öğrenmek ve iletişim kurabilmek için öğrenmek yaşam boyu öğrenmenin 4 ana hedefidir. Bu hedeflere ulaşmak için de yaşam boyu öğrenmeyi öğrenmek en temel beceridir (Ozan, Korkmaz ve Karamustafaoğlu, 2016). Bununla birlikte öğrenilen yeni bilgiyi farklı alanda kullanabilmek, öğrenme yöntemlerini kullanabilmek, etkin öğrenme becerilerine sahip olma ve plan yaparak öğrenme de yaşam boyu öğrenme becerileri arasında yer almaktadır (Candy, 2003). Hem uzaktan hem örgün eğitim ile kişilerin sosyal, mesleki ve kişilik gelişimini etkin hale getirerek öğrenme işlevleri yaşam boyu öğrenme ile kapsayıcı hale gelmektedir (Uzunboylu ve Hürsen, 2011). Yaşam boyu öğrenme becerileri edinmiş bireyler hayat boyunca öğrenme konusunda kararlılığı bir kural olarak kabul eder (Balaman ve Bolat, 2017).

Çocuk Gelişimi örgün lisans eğitimi üniversitelerin Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu ve Uygulamalı Bilimler Yüksekokullarına bağlı 4 yıllık bir programdır. Çocuk Gelişimi lisans eğitimi ağırlıklı olarak okul öncesi kurumlarında, özel eğitim merkezlerinde, sağlıklı hayat merkezlerinde ve hastanelerde gözlem ve staj uygulamalarına dayalı olup, öğrencilerin çevrimiçi eğitimi bu süreçte nasıl algıladıkları ve öğrenme motivasyon düzeyi etkisi hakkındaki görüşleri netlik kazanmamıştır.

Bu bilgiler ışığında Çocuk Gelişimi Bölümü 2., 3. ve 4. Sınıf seviyesindeki öğrencilerin uzaktan eğitim süreçlerinde yaşam boyu öğrenme becerileri edinmesi iş ve meslek yaşantısının yanı sıra kişisel gelişimlerine de önemli katkılar sağlayabilmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de bazı üniversitelerin uzaktan eğitim ve açık öğretim fakülteleri bünyesinde tamamen uzaktan eğitimle derslerini yürüten çocuk gelişimi lisans programları bulunmaktadır. Bu kapsamda çocuk gelişimci adaylarının uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ile yaşam boyu öğrenme motivasyonları arasındaki ilişkinin belirlenmesinin önemli olduğu söylenebilir. Bu sebeple, çalışmanın amacı Covid-19 Pandemisi ve 6 Şubat Depremi nedeniyle uzaktan eğitimle ders almış çocuk gelişimci adaylarının uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ile yaşam boyu öğrenme motivasyonları arasındaki ilişkinin ortaya konulmasıdır. Bu genel amaç kapsamında aşağıda ki sorulara cevap aranmıştır;

1. Çocuk gelişimi lisans bölümünde okuyan adayların Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. Çocuk gelişimi lisans bölümünde okuyan adayların Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden aldıkları puanlar yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Çocuk gelişimi lisans bölümünde okuyan adayların Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden aldıkları puanlar mevcut sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Çocuk gelişimi lisans bölümünde okuyan adayların Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden aldıkları puanlar uzaktan eğitimle geçirdikleri dönem sayısı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Çocuk gelişimi lisans bölümünde okuyan adayların Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

## Yöntem

### Araştırmanın modeli

Bu araştırmanın odak noktası, çocuk gelişimi lisans bölümlerinde okuyan adayların uzaktan eğitime yönelik görüşleri ile yaşam boyu öğrenme motivasyonları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu çalışmada, genel tarama modellerinin kategorilerinden biri olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, güncel veya geçmiş bir senaryoyu gerçek boyutlu betimlemeyi amaçlayan araştırma teknikleridir. Amaç, çalışma konusunun ister olay, ister bireyin, ister nesne olsun, kendine özgü koşullar içinde ve bölünmüş var şekliyle dağılımıdır. İlişkisel tarama modelinde ise, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirleme amacıyla korelasyon türü ilişki ile ve karşılaştırma yoluyla elde edilen ilişkisel çözümler yapılabilmektedir (Karasar, 2017). Bu çalışma, ilişkisel tarama modeli kapsamında çocuk gelişimi lisans bölümünde okuyan adayların uzaktan eğitime yönelik görüşleri ile yaşam boyu öğrenme motivasyonları arasında tek bir noktadan incelenmektedir. Ayrıca çalışmada; çocuk gelişimi lisans bölümünde okuyan adayların uzaktan eğitim ve yaşam boyu öğrenme motivasyonuna ilişkin görüş düzeylerinde sosyo-demografik özelliklere göre farklılık olup olmadığı araştırılmıştır.

### Araştırmanın evreni ve örnekleme

Çalışmanın evrenini, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Türkiye genelinde yer alan üniversitelerin Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu ve Uygulamalı Bilimler Yüksekokulları bünyesinde yer alan Çocuk Gelişimi Lisans Programı 2., 3. ve 4. Sınıflara devam eden toplam 7438 Öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem büyüklüğünün seçilmesinde Krejcie ve Morgan (1970)'in belirlemiş olduğu örneklem büyüklüğü tablosundan yararlanılmıştır. Bu tabloya göre araştırma örnekleminin en az 366 katılımcıdan oluşması gerekmektedir.

Araştırmada örnekleme yöntemi olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde küçük benzeşik bir örneklem oluşturma yoluyla belirgin bir alt grup tanımlanır. Amaç çeşitliliği azaltmak ve analizi basitleştirmektir (Büyüköztürk vd., 2013). Bu kapsamda araştırmaya dahil edilme kriteri olarak; katılımcıların Çocuk Gelişimi lisans programında 2., 3. ve 4. sınıflarda öğrenim görüyor olması, en az bir dönem uzaktan eğitimle derslerine devam etmiş olmaları ve tüm katılımcıların çalışmaya katılmadan önce gönüllü onam formunu doldurarak bilgilendirilmiş onam vermeleri belirlenmiştir. Araştırmadan dışlanma kriteri olarak ise katılımcıların Çocuk Gelişimi Lisans Programı 1. sınıfta öğrenim görüyor olması, Çocuk Gelişimi lisans programı dışında başka bir programda öğrenim görüyor olması, en az bir dönem uzaktan eğitimle derslerine devam etmemiş olması ve araştırmaya başladıktan sonra araştırma formlarını inceleyip doldurmak istememeleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda Google formlar uygulamasından çevrimiçi olarak hazırlanan araştırma formu Türkiye çapında yer alan üniversitelerde Çocuk Gelişimi Lisans öğrenimi gören 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerine yine çevrimiçi ortamda dağıtılmıştır. Bu anlamda, yapılan hesaplama sonucu örneklem olarak 366 öğrencinin yeterli olduğu belirlenmesine rağmen, toplam 421 öğrenciden veri alınmıştır. Değerlendirmeye alınan 421 öğrencinin demografik özelliklerine ilişkin frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları sırasıyla incelendiğinde; katılımcıların 354'ünü (%84.1) 20-24 yaş aralığındaki öğrenciler oluştururken; katılımcıların 38'i (%9) 19 yaş ve altı öğrencilerden, 29'u da (%6.9) 25 yaş ve üzeri öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun 20-24 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Yine katılımcı öğrencilerin 407'sinin (%96.7) kadın ve 14'ünün (%3.3) erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Veriler incelendiğinde katılımcı öğrencilerin tamamına yakınının kadın öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Öte yandan araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenimlerine devam ettiği üniversitelerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların öğrenimlerine devam ettiği üniversiteler

Üniversite	f	%
Selçuk Üniversitesi	289	68.6
Biruni Üniversitesi	29	6.9
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	26	6.2
KTO Karatay Üniversitesi	25	5.9
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	13	3.1
Munzur Üniversitesi	8	1.9
Gedik Üniversitesi	8	1.9
Hacettepe Üniversitesi	7	1.7
Ankara Üniversitesi	2	0.5
Diğer	14	3.3
<b>Toplam</b>	<b>421</b>	<b>100</b>

Tablo incelendiğinde katılımcı öğrencilerin 289'u (%68.6) Selçuk Üniversitesi'nde öğrenimine devam ederken, 29'unun (%6.9) Biruni Üniversitesi'ne, 26'sinin (%6.2) Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'ne, 25'inin (%5.9) KTO Karatay Üniversitesi'ne, 13'ünün (%3.1) Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'ne, 8'inin (%1.9) Gedik Üniversitesi'ne, yine 8'inin (%1.9) Munzur Üniversitesi'ne, 7'sinin (%1.7) Hacettepe Üniversitesi'ne, 2'sinin (%0.5) Ankara Üniversitesi'ne ve 14'ünün (%3.3) diğer üniversitelere devam ettiği görülmektedir.

Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin mevcut sınıf düzeyi incelendiğinde ise, 160'ının (%38.0) 2. sınıf, 151'inin (%35.9) 3. sınıf ve 110'unun (%26.1) 4. sınıfa devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Veriler incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun 2. ve 3. sınıfa devam ettiği anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çevrimiçi eğitimde tamamladıkları dönem sayısı incelendiğinde; 175'inin (%41.6) sadece bir dönem uzaktan eğitim aldığı, 117'sinin (%27.8) iki dönem uzaktan eğitime devam ettiği, 129'unun (%30.6) üç dönem ve üzerinde uzaktan eğitim aldığı anlaşılmaktadır.

### Veri toplama araçları

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen "Demografik Bilgi Formu", Cesur Coşkun vd. (2023) tarafından geliştirilen "Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu" ve Usta (2023) tarafından geliştirilen "Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeği" aracılığı ile toplanmıştır.

### Demografik bilgi formu

Araştırmada katılımcıların demografik özellikleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formu kullanılmıştır. Kullanılan demografik bilgi formu; katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik toplam beş sorudan (yaş, cinsiyet, öğrenim görülen üniversite, mevcut sınıf düzeyi, uzaktan eğitimde tamamlanan dönem sayısı) oluşmaktadır.

### Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu (OEE)

Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu (OEE) Cesur Coşkun vd. (2023) tarafından geliştirilmiştir. Form ilk olarak Türkiye'deki odyoloji lisans öğrencilerinin çevrimiçi eğitime ilişkin bakış açılarına ilişkin veri toplamak amacıyla kullanılmıştır. Bu form, titizlikle hazırlanmış kapsamlı bir literatür taraması sonucu iki bölüm ve toplam 20 sorudan oluşmakta olup, çevrimiçi eğitimin hem pratik hem de teorik derslerdeki yararlarını ve dezavantajlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. OEE formundaki her soru beşli likert üzerinden derecelendirilmektedir. 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen bir ölçektir. Bu araştırma için ölçeğin güvenilirlik analizi cronbach's alpha katsayısı değerleri ile incelenmiştir. Buna göre ölçeğin birinci bölümünün cronbach's

alpha katsayısı 0.937; ikinci bölümünün cronbach's alpha katsayısı 0.914 ve ölçeğin tamamının cronbach's alpha katsayısı ise 0.634 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre ölçeğin güvenilir ve tutarlı olduğu söylenilebilir.

### Hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği (LLMS)

Usta (2023) tarafından geliştirilen bu ölçek, bireylerin hayat boyu öğrenme motivasyon düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır ve 1- Hiç yansıtıcı değil ile 5-tamamen yansıtıcı olmak üzere beşli likert tipte bir ölçektir. Üç alt faktörden ve toplam 11 sorudan oluşan ölçeğin birinci faktörü 5, diğer faktörleri 3'er maddeden oluşmaktadır. Toplam 55 puanın alındığı ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları 14-55 yaş aralığındaki 275 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik analizi Spearman Brown, Guttman Split Half ve Cronbach's Alpha değerleri ile incelenmiştir. Buna göre ölçeğin Spearman Brown katsayısı 0.566, Guttman Split Half katsayısı 0.652 ve Cronbach's Alpha katsayısı ise 0.664 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre ölçeğin tamamının güvenilir ve tutarlı olduğu sonucuna varılabilir.

### Verilerin toplanması

Veri toplama araçlarının araştırmada kullanılabilmesi için öncelikle "Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu"nu geliştiren Cesur Coşkun vd. (2023) ve "Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeği"ni geliştiren Usta'dan (2023) gerekli izinler alınmıştır. Aynı zamanda veri toplama araçlarının üniversitelerde öğrenim gören öğrencilere uygulanabilmesi için etik kurul izni alınmıştır. Etik kurul izninin alınmasını takiben ölçekler, Türkiye çapında bünyesinde çocuk gelişimi lisans bölümü bulunan üniversitelerdeki bölüm öğretim elemanlarına, öğrencilerine dağıtmak üzere çevrimiçi ortamda Google formlar üzerinden gönderilmiştir. Sonuç olarak bu yöntemle 10 Aralık 2023-10 Ocak 2024 tarihleri arasındaki 4 haftalık süreç içerisinde 421 öğrencinin ilgili ölçekleri doldurmaları sağlanmıştır.

### Verilerin analizi

Araştırma sürecinde elde edilen ve ilk etapta Excel dosyası içinde bulunan veriler, SPSS programına aktarılmış ve SPSS 25.0 istatistik paket programı aracılığıyla çözümlenmiştir. Verilerin analizinde, öncelikle elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Buna göre, elde edilen verilerle her iki ölçeğin de normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bunun üzerine ölçeklerin çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenerek normallik testi yapılmıştır. Test sonucunda elde edilen değerlere göre dağılımın normalliğin kabul edilebilir olduğu görülmüştür. Büyük gruplardan elde edilen verileri analiz ederken, dağılımın normal dağılıma çok yakın olduğunu varsaymak genellikle güvenlidir. Bu durum, analizde parametrik istatistiklerin kullanılmasına olanak tanır. Dağılımın normal dağılımdan önemli ölçüde sapmamasını sağlamak için örneklem büyüklüğünün 30 katılımcıdan veya daha fazla katılımcıdan oluşması önerilmektedir (Büyüköztürk vd., 2013).

Normallik testlerinin ardından genel bilgi formlarına bağlı olarak demografik özelliklerin frekans ve yüzde dağılımları bulunduktan sonra öğrencilerin çevrimiçi eğitim değerlendirme ve hayat boyu öğrenme motivasyon düzeylerinin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları belirlenmiştir. Çevrimiçi eğitim değerlendirme düzeyi bağımsız değişken, hayat boyu öğrenme motivasyon düzeyi ise bağımlı değişkenler olarak alınmıştır. Daha sonra örneklem grubu için çevrimiçi eğitim değerlendirme formundan ve hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeğinden alınan puanların; cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere (cinsiyet değişkeninde erkek katılımcıların sayısının sayısının 30'un altında olması nedeniyle) Mann Whitney U testi; yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere (yaş değişkeninde 25 yaş ve üzerindeki katılımcıların sayısının 30'un altında olması nedeniyle) Kruskal Wallis H testi, mevcut sınıf düzeyi ve uzaktan eğitimde tamamlanan dönem sayısı değişkenlerine göre de farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere anova testi kullanılmıştır. Çevrimiçi eğitim değerlendirme formundan alınan puanlar ile hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeğinden alınan puanların arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla da pearson momentler çarpımı korelasyonu kullanılmıştır.

### Araştırmanın etik boyutu

Araştırma etiği 29.11.2023 tarihinde Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Kurulu kapsamında (2023/1203) alınmıştır.

### Bulgular

Araştırma değişkenlerinin demografik özelliklere göre farklılaşma durumuna ilişkin bulgular ve bunlara yönelik yorumlar aşağıda yer alan tablolarda verilmiştir. Öncelikle araştırmanın birinci sorusu kapsamında Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden alınan puanların cinsiyet değişkenine göre incelenmesi amacıyla verilere Mann Whitney u testi işlemleri uygulanmış ve bulgular tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu ile hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeğinden alınan puanların cinsiyet değişkenine göre Mann Whitney U testi sonuçları

Değişken	Grup	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	p
Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu	Kadın	407	211.09	85915	-.085	.932
	Erkek	14	208.29	2916		
Hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği	Kadın	407	210.56	85699.5	-.397	.691
	Erkek	14	223.68	3131.5		

Tablo 2'de görüldüğü üzere, katılımcıların cinsiyetinin katılımcıların çevrimiçi eğitime karşı görüşleri ( $p=.932$ ) ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeyleri ( $p=.691$ ) üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların çevrimiçi eğitime karşı görüşleri ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı söylenebilir.

Araştırmanın ikinci sorusu kapsamında Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden alınan puanların yaş değişkenine göre incelenmesi amacıyla verilere Kruskal Wallis H testi işlemi uygulanmış ve bulgular tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu ile hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeğinden alınan puanların yaş değişkenine göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

Değişken	Yaş	n	Sıra ortalaması	sd	x2	p	Anlamli farklılık
Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu	19 yaş ve altı	38	176.13	2	8.811	.012	3>1, 3>2
	20-24 yaş	354	210.33				
	25 yaş ve üzeri	29	264.83				
Hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği	19 yaş ve altı	38	179.01	2	6.190	.045	3>1
	20-24 yaş	354	210.95				
	25 yaş ve üzeri	29	253.57				

Tablo 3'te görüldüğü gibi katılımcıların yaşı ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeyleri ( $p=.045$ ) ve çevrimiçi eğitime karşı görüşleri ( $p=.012$ ) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Anlamlı farklılığın hangi bölümler arasında olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Test sonuçlarına göre her iki ölçekte de 19 yaş ve altı grup ortalamaları ile 25 yaş ve üzeri grup ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre katılımcıların çevrimiçi eğitim değerlendirme düzeyleri ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeylerinin yaş değişkenine göre istatistiksel olarak farklılaştığı ve dolayısıyla 25 yaş ve üzeri olan katılımcıların puanlarının 19 yaş ve üzeri grubuyla arasında anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre 25 yaş ve üzeri katılımcıların çevrimiçi eğitim değerlendirme formu ve hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği puanlarının 19 yaş ve üzeri grubunun puanlarından daha yüksek olduğu söylenebilir. Diğer yandan sadece çevrimiçi eğitim değerlendirme formunda 20-24 yaş grup ortalamaları ile 25 yaş ve üzeri grup ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre 25 yaş ve üzeri katılımcıların çevrimiçi eğitim değerlendirme formu puanlarının 20-24 yaş aralığındaki katılımcıların puanlarından daha yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü sorusu kapsamında Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden alınan puanların mevcut sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesi amacıyla verilere Anova testi işlemi uygulanmış ve bulgular tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu ile hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeğinden alınan puanların mevcut sınıf düzeyi değişkenine göre anova testi sonuçları

Değişken	Sınıf düzeyi	n	$\bar{X}$	sd	F	p
Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu	2. Sınıf	160	2.18	420	4.288	.14
	3. Sınıf	151	2.20			
	4. Sınıf	110	2.46			
	2. Sınıf	160	3.57			
Hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği	2. Sınıf	160	3.57	420	2.993	.051
	3. Sınıf	151	3.63			
	4. Sınıf	110	3.76			
	2. Sınıf	160	3.57			

Tablo 4'te görüldüğü gibi katılımcıların mevcut sınıf düzeyinin katılımcıların çevrimiçi eğitime karşı görüşleri ( $p=0.14$ ) ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeyleri ( $p=.051$ ) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların çevrimiçi eğitime karşı görüşleri ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeylerinin mevcut sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı söylenebilir.

Araştırmanın dördüncü sorusu kapsamında Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formu ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden alınan puanların uzaktan eğitimle geçirdikleri dönem sayısı değişkenine göre incelenmesi amacıyla verilere Anova testi işlemi uygulanmış ve bulgular tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu ile hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeğinden alınan puanların uzaktan eğitimle geçirdikleri dönem sayısı değişkenine göre anova testi sonuçları

Değişken	Dönem sayısı	n	$\bar{X}$	sd	F	p
Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu	Bir dönem	175	2.20	420	2.966	.053
	İki dönem	117	2.29			
	Üç dönem ve üzeri	129	2.31			
Hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği	Bir dönem	175	3.57	420	.762	.467
	İki dönem	117	3.66			
	Üç dönem ve üzeri	129	3.76			

Tablo 5'te görüldüğü gibi katılımcıların uzaktan eğitimle geçirdikleri dönem sayısının katılımcıların çevrimiçi eğitime karşı görüşleri ( $p=.053$ ) ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeyleri ( $p=.467$ ) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların çevrimiçi eğitime karşı görüşleri ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeylerinin uzaktan eğitimde tamamlanan dönem sayısı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı söylenebilir.

Araştırmanın beşinci sorusu kapsamında Çevrimiçi Eğitim Değerlendirme Formundan alınan puanlar ile Hayat Boyu Öğrenme Motivasyon Ölçeğinden alınan puanların arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla verilere pearson momentler çarpımı korelasyonu işlemi uygulanmış ve bulgular tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu puanları ile hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği puanları arasındaki ilişkiye yönelik pearson momentler çarpımı korelasyonu katsayısı sonuçları

Değişken	Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu	Hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği
Çevrimiçi eğitim değerlendirme formu	r	1
	p	-.218
	n	421
Hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği	r	1
	p	-.218
	n	421

Tablo 6'da görüldüğü gibi, çevrimiçi eğitim değerlendirme formu puanları ile hayat boyu öğrenme motivasyon ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, ( $n=421$   $r= -.218$   $p<.01$ ). Bu sonuçlara göre çocuk gelişimci adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşleri dezavantajlı olarak değerlendirildikçe hayat boyu öğrenme motivasyonlarının da arttığı söylenebilir.

## Tartışma

Bu araştırmada çocuk gelişimci adaylarının uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ile yaşam boyu öğrenme motivasyonları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Uzaktan eğitim; kişilerin kendi öğrenme gereksinimlerini, ilgi ve beklentilerini, istek ve yetenekleri doğrultusunda zaman ve mekân sınırı olmadan gelişen teknoloji ışığında ulaşılabilir şekilde yeniden yönetmeleri olarak tanımlanmaktadır (Eby, 2013). Öğrenme süreçlerinde kişilerin ihtiyaçlarına, beklentilerine, ilgilerine ve yeteneklerine uygun olarak uzaktan eğitim; kişilere farklı imkânlar sunmaktadır. Bireyin kişisel gelişimiyle birlikte farklı özelliklerle ifade edilen içerisinde bulunduğu gelişim dönemi de göz önüne alındığında uzaktan eğitim sürecinde öğrenenin farklı yaş dönemlerinde olması söz konusu gereksinim, ilgi, istek durumlarında da farklılığa neden olmaktadır.

Araştırma sonucunda katılımcıların yaşı ile uzaktan eğitime karşı görüşler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Konuyla ilgili olarak Young ve Norgard (2006) çevrimiçi eğitimin kalitesinin öğrenciler açısından değerlendirdiği araştırmalarında küçük yaş grubundaki katılımcıların büyük yaş gruplarının tersine çevrimiçi öğrenme yerine daha çok yüz yüze öğrenmeyi tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan Yıldız (2016) tarafından öğrenenlerin uzaktan eğitim sürecine ilişkin tutumlarının değerlendirildiği çalışmada 20-25 yaş dönemi ile 31-35 yaş dönemi grupları arasında 20-25 yaş döneminin lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öneri ve Uzun (2020) tarafından üniversite öğrenciler ile yapılan çalışmada da 25 yaş ve üzerindeki üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecine yönelik görüşlerinin diğer yaş gruplarındaki öğrencilere kıyasla daha olumlu olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Aruğaslan ve Çivril (2022) tarafından yapılan çalışmada da 23 yaş ve üzerindeki öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda yaş ile uzaktan eğitime karşı görüşler arasında bir ilişkinin olması, hedef kitlenin teknolojiyle aralarındaki ilişki düzeyine bağlanabilir.

Araştırma sonucunda cinsiyet ile hem hayat boyu öğrenme motivasyonu hem de uzaktan eğitime ilişkin görüşler arasında anlamlı bir fark olmamasının çalışmaya katılan kişilerin çoğunluğunun kadın bireylerden oluşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öneri Uzun ve arkadaşları (2020) tarafından 128 öğrenci ile yapılan uzaktan eğitime ilişkin tutumlarının incelendiği çalışmada ve Yakar ve Yıldırım Yakar (2021) tarafından 333 öğrenci ile yapılan benzer bir çalışmada da cinsiyet uzaktan eğitime ilişkin görüşler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre uzaktan eğitime ilişkin daha olumlu olduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Kaban, 2021; Sarıkaya ve Şakiroğlu, 2021; Yenilmez ve ark. 2017). Bununla birlikte Jung (2012) üniversite öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye ilişkin algılarını incelediği araştırmasının sonucunda kadın öğrencilerin algılarının erkek öğrencilerden daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine Price (2006) kadınların çevrimiçi eğitime yönelik eğilimlerini incelediği araştırmasında, kadın öğrencilerin çevrimiçi eğitim ortamlarında erkeklere oranda daha olumlu bir bakış açısına sahip oldukları ve bu doğrultuda daha iyi performans gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Çalışma grubunun ( $n=421$ ) mevcut sınıf düzeyi ile uzaktan eğitime karşı görüşleri ve hayat boyu öğrenme motivasyon düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Çalışma grubunu oluşturan çocuk gelişimci aday katılımcıların 160'ünün (%38.0) 2. Sınıf, 151'inin (%35.9) 3. Sınıf ve 110'unun (%26.1) 4. sınıfa devam ettiği görülmektedir. Veriler doğrultusunda katılımcıların çoğunluğunun 2. ve 3. Sınıf olduğu görülmektedir. Katılımcıların, örgün eğitim alacaklarını bilmeleri ve uzaktan eğitime neden olan durumların dönemsel bir süreç olduğunu bilmeleri, gözlem ve staj uygulamalarının 3. ve 4. Sınıfta yer alması ve yüz yüze uygulama imkânı olması sonuçlar üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Ateş ve Altun (2008) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde öğrencilerin çevrimiçi eğitime karşı görüşlerinin mevcut sınıf düzeyi ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların uzaktan eğitimde tamamladığı dönem sayısının katılımcıların uzaktan eğitime karşı görüşleri ile hayat boyu öğrenme motivasyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir. Çalışma grubunu oluşturan katılımcılardan 175'inin (%41.6) sadece 1 dönem uzaktan eğitim aldığı, 117'sinin (%27.8) 2 dönem uzaktan eğitime devam ettiği, 122'sinin (%29.0) 3 dönem uzaktan eğitim gördüğü için uzaktan eğitimle ilgili deneyimlerin ve bilgilerin birbirine yakın olduğu, bu durumun da sonuçlar üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte Razamı ve İbrahim (2021) tarafından üniversite öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmeye yönelik algılarını ve tercihlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada uzaktan eğitim deneyimi olmayan öğrencilere göre daha fazla zorlandığı ve olumsuz tutum sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ile hayat boyu motivasyon düzeyleri arasındaki negatif yönlü anlamlı ilişkiye göre katılımcı olan çocuk gelişimci adaylarının uzaktan eğitime ilişkin görüşleri dezavantajlı olarak değerlendirildikçe hayat boyu öğrenme motivasyonlarının da arttığı söylenebilmektedir. Bireylerin kişisel ve mesleki olarak gelişimlerini desteklemek amacıyla yaşamları boyunca başvurabilecekleri bir öğrenme yolu olan hayat boyu öğrenme bilgi ve becerilerini geliştirilmesi için önemli bir anahtardır (Dunlap ve Grabinger, 2016). Mathew ve Chung (2020) ile Avsheniuk ve ark. (2021) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu belirtilirken Unger ve Meiran (2020) tarafından yapılan çalışmada uzaktan eğitimin üniversite öğrencilerinin yaşamları için kaygı kaynağı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin çevrimiçi öğrenmenin yöntem açısından yüz yüze eğitimle kıyaslandığı çalışmada; çevrimiçi öğrenmenin öğrenme süreçlerinde eksiklikleri telafi edecek imkânlarla sahip olduğu ve her zaman öğrenme ortamlarına ulaşabileceğine ilişkin sonuçlar elde edilmiştir (Abrosimova, 2020). Bu durumun hayat boyu öğrenme motivasyonu ile de ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında yapılan araştırmanın çalışma grubunu örgün eğitim programında kayıtlı öğrenciler oluşturmaktadır. Fakat dış etmenler nedeniyle belirli süreli çevrimiçi eğitim almak durumunda kalan çocuk gelişimci adayları yükseköğretim kademesine

gelene kadar yüz yüze eğitim almıştır ve bu nedenle çevrimiçi eğitime hazırbulunuşlukları olmayabilmektedir. Bu durumun da çevrimiçi eğitime ilişkin görüşleri olumsuz olarak etkileyeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte çevrimiçi eğitimin belirli dönem olacağına bilinmesi ve söz konusu olumsuzluk durumlarının ortadan kalkması halinde yüz yüze eğitime geçilecek olması, çevrimiçi eğitim sürecini bir fırsata çevirme bakış açısı çocuk gelişimci adaylarının hayat boyu öğrenme motivasyonlarını olumlu olarak etkileyebilmektedir. Çavuşoğlu ve Acar (2020) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ve hayat boyu öğrenme düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarında çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ile hayat boyu öğrenme puanları arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Uzaktan eğitimde öğrenenin öğrenme deneyimini kontrol etmesi ve yeniden düzenlemesi becerisi yaşam boyu öğrenme eğilimi kadar önem taşımaktadır (West, 2011). Çünkü yaşam boyu öğrenmenin, öğrenme motivasyonu ve isteği olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir (Diker Coşkun, 2012). Yaşam boyu öğrenme becerileriyle birlikte yaşam becerilerinin de öğretim programlarının içerisinde örtük şekilde yer alması, etkinliklerle pekiştirilmesi gerekmektedir (Scheuch, Shouping ve Gaston, 2009).

## Sonuç

Bu araştırma kapsamında; araştırmacılara, öğrenenlere ve eğitimcilere şu öneriler sunulabilir;

- Uzaktan eğitim ile yaşam boyu öğrenme arasındaki ilişkiyi olumlu ve olumsuz olarak etkileyen aracı ve düzenleyici değişkenler araştırılabilir,
- Hem uygulamaya hem teorik bilgiye dayalı diğer eğitim programlarının uzaktan eğitim yolu ile verilmesinin yaşam boyu öğrenmeye etkisi araştırılabilir,
- Yaşam boyu öğrenme motivasyonunu öğrenen ve öğreten üzerindeki etkileri araştırılabilir,
- Uzaktan eğitim sürecinde eğitimci ve öğrenenle ilgili faktörlerin yaşam boyu öğrenme motivasyonuna etkisi araştırılabilir.
- Araştırmada çocuk gelişimci adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşleri dezavantajlı olarak değerlendirildikçe hayat boyu öğrenme motivasyonlarının da arttığı görülmüştür. Hayat boyu öğrenme motivasyonu bireyler için önem arz etmektedir. Bu kapsamda çocuk gelişimi gibi uygulamalı programların çevrimiçi eğitimler ile yürütülmemesi, bununla birlikte mevcut uzaktan eğitim ve açık öğretim programlarının kapatılması önerilmektedir.

## Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

## Finansal Destek

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

## Etik Komite Onayı

Araştırma etiği 29.11.2023 tarihinde Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Kurulu kapsamında (2023/1203) alınmıştır.

## Bilgilendirilmiş Onam

Araştırmanın katılımcı adayları öğrencilere Google formlar aracılığı ile gönderilen formlarda ölçek sorularına başlamadan hemen önce araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcılara, araştırmaya katılmalarının gönüllülük esasına dayalı olduğu, istedikleri zaman ayrılma kararı alabilecekleri ve tüm hakları açıklanarak, "araştırmaya katılmayı kabul ediyorum" veya "araştırmaya katılmayı kabul etmiyorum" seçenekleri sunulmuştur. "Araştırmaya katılmayı kabul ediyorum" seçeneğini tuşlayan katılımcılara ölçek maddeleri açılmıştır.

## Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

## Yazar Katkıları

- G.O: Çalışma Tasarımı, Makale Yazımı, Makale Gönderimi ve Revizyon  
 H.T.: Veri Toplama, Veri Analizi, Makale Gönderimi ve Revizyon  
 G.K.: Çalışma Tasarımı, Makale Gönderimi ve Revizyon

## Kaynaklar

- Abrosimova, G. A. (2020). Digital literacy and digital skills in university study. *Int. J. High. Educ.* 9, 52–58. doi: 10.5430/ijhe.v9n8p52
- Ateş, A. ve Altun, E. (2008). Bilgisayar öğretmeni adaylarının uzaktan eğitime yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 125-145
- Avsheniuk, N., Seminikhyna, N., Svyrydiuk, T. & Lutsenko, O. (2021). ESP students' satisfaction with online learning during the COVID-19 pandemic in Ukraine. *Arab World Engl. J.* 1, 222–234. doi: 10.24093/awej/covid.17
- Balaman, F. ve Bolat, Y. (2017). Yaşam becerileri ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6, 22-39.
- Balta, Y. ve Kılıç Türel, Y. (2013). Çevrimiçi uzaktan eğitimde kullanılan farklı ölçek değerlendirme yaklaşımlarına ilişkin bir inceleme. *Journal of Turkish Studies*. DOI:10.7827/TurkishStudies.4271
- Beycioğlu, K. ve Konan, N. (2008). Yaşam boyu öğrenme ve Avrupa eğitim politikaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 24.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F., (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Yayın: Ankara.
- Candy, P.C. (2003). *Lifelong learning and information literacy*. Report for U.S. National Commission on libraries and information science and national forum on information literacy.

- Çağiltay, K. (2002). *Uzaktan eğitim: Başarıya giden yol teknolojiye mi yoksa pedagojiye mi?*, <http://www.teknoturk.org/yazilar/UzaktanEgitim.html> (erişim tarihi: 15.11.2023).
- Cesur Coşkun, S., Sarı, İ., Harman, B., Üstündağ, O., Uyar, E., Torun Topçu, M. & Mutlu, B. (2023). Student Perspectives on the Impact of Distance Learning on Audiology Education in Türkiye: A Descriptive Study. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 8(4):660-7
- Coşkun, Y. D. & Demirel, M. (2012). Lifelong learning tendencies of university students. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi-Hacettepe University Journal Of Education*, 42, 108-120.
- Çavuşoğlu, G., & Acar, K. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri ile Yaşam Boyu Öğrenme Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 207-220.
- Diker Coşkun, Y. & Demirel, M. (2010). Lifelong learning tendency scale: the study of validity and reliability. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 2343-2350.
- Dunlap, J. C., & Grabinger, S. (2016). Preparing Students For Lifelong Learning: A Review of Instructional Features and Teaching Methodologies. *Performance Improvement Quarterly*, 6-25.
- Eby, G. (2013). *Uzaktan Eğitim (UZE) Ortamlarının Tasarımı: Yazılım Mühendisliği Yaşam Döngüsü Yaklaşımı*, Ankara: Kültür
- Günüç, S., Odabaşı, H. & Kuzu, A. (2012). Yaşam boyu öğrenmeyi etkileyen faktörler. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 309-325.
- Jung, I. (2012). Asian learners' perception of quality in distance education and gender differences. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 13(2), 1–25. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v13i2.1159>
- Kaban, A. (2021). University students' attitudes towards distance education. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 5(3), 311-322.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Nobel yayın dağıtım: Ankara.
- Kulich, J. (1982). Lifelong education and the universities: a canadian perspective. *International Journal of Lifelong Education*, 1, 123-142.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and psychological measurement*, 30(3), 607-610.
- Mathew, V. N. & Chung, E. (2020). University students' perspectives on open and distance learning (ODL) implementation amidst COVID-19. *Asian J. Univ. Educ.* 16, 152–160. doi: 10.24191/ajue.v16i4.11964
- Ozan, E. C., Korkmaz, Ö. & Karamustafaoğlu, S. (2016). Ortaokul öğrencilerinin araştırma sorgulamaya dönük öz-yeterlilik algı ölçeği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20,679- 695.
- Öneri Uzun, G., Çakıcı Eş, A. & Evram, G. (2020). Examination of attitudes of university students in distance education according to some variables. *Near East University Online Journal of Education*, 3(2), 104-115.
- Özsés, M., DiAlessandro, H. D., Batuk, M. & Senneroğlu, G. (2021). Covid-19 pandemi döneminde odyoloji bölümlerinin uzaktan eğitim hakkındaki görüşleri: Hacettepe Üniversitesi Deneyimi. *Türk Odyoloji ve İşitme Araştırmaları Dergisi*, 4, 11-17.
- Price, L. (2006). Gender differences and similarities in online courses: challenging stereotypical views of women. *Journal of Computer Assisted Learning*, 22(5), 349-359.
- Razami, H. H. & Ibrahim, R. (2021). COVID-19 Pandemisi Sırasında Uzaktan Eğitim: Malezya'daki Üniversite Öğrencilerinin Çevrimiçi Öğrenmeye Yönelik Algıları ve Tercihleri. *Uluslararası İleri Bilgisayar Bilimi ve Uygulamaları Dergisi* 12 (4), 118-126.
- Sarikaya, B. & Şakiroğlu, Y. (2021). Türkçe öğretmeni adaylarının web tabanlı öğretime yönelik tutumları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 89-108.
- Scheuch, K., Shouping, H. & Gaston, G. J. (2009). The influences of faculty on undergraduate student participation in research and creative activities. *Innovative Higher Education*, 34 (3), 173.
- Unger, S. & Meiran, W. (2020). Student attitudes towards online education during the COVID-19 viral outbreak of 2020: distance learning in a time of social distance. *Int. J. Technol. Educ. Sci.* 4, 256–266. doi: 10.46328/ijtes.v4i4.107
- Usta, E. (2023). Lifelong Learning Motivation Scale (LLMS):Validity and Reliability Study . *Journal of Teacher Education and Lifelong Learning*, 5, 429-438.
- Uşun, S. (2006). *Uzaktan eğitim*, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.11-21.
- Uzunboylu, H. & Hürsen, Ç. (2011). Lifelong learning competence scale(LLCS): The study of validity and reliability. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 449-460.
- Üçer, N. (2020). Pandemi (Covid-19) sürecinde uzaktan eğitim araçlarının etkinliğinin üniversite öğrencileri tarafından değerlendirilmesine kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı açısından bir bakış (Evaluation of distant learning's tools efficiency by university students during quarantine period within a perspective of uses and gratifications approach). *Global Media Journal: Turkish Edition*, 11,206-33.
- Tekinarslan, E. (2008). Attitudes of Turkish distance learners toward internet based learning: An investigation depending on demographical characteristics. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 9(1), 67-84.
- Telli, S. G. & Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3, 25-34.
- Yakar, L. & Yıldırım Yakar, Z. (2021). Eğitim fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime karşı tutumlarının ve e-öğrenmeye hazır bulunuşluklarının incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 1-21.
- Yenilmez, K., Balbağ, M. Z. ve Turgut, M. (2017). Öğretmen adaylarının uzaktan eğitime yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 91–107.
- Young, A., & Norgard, C. (2006). Assessing the quality of online courses from the students' perspective. *The Internet and Higher Education*, 9(2), 107-115.
- West, R.E. (2011). Insights from research on distance education learners, learning, and learners support. *American Journal of Distance Education*, 25(3), 135-151.



## Hakkâri yöresinde dillendirilen ninnilerin değerler açısından incelenmesi

## Investigation of lullabies in Hakkâri region in terms of values

ID Davut Açar<sup>1</sup>, ID Abdulkadir Demir<sup>2</sup><sup>1</sup>Hakkari Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, Hakkari, Türkiye<sup>2</sup>Hakkari Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Mantık Alanı, Türkiye

## ÖZET

**Amaç:** Bu çalışma, Hakkari yöresinde seslendirilen ninnilerin toplumsal, kültürel ve manevi değerleri açısından analizlerini yapmayı amaçlamaktadır. Ayrıca unutulmaya yüz tutmuş bir kültürel değişimin yeniden canlandırılmasına katkı bulunmayı hedeflemektedir.

**Yöntem:** Araştırma, etnografik yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiş ve Hakkari bölgesinde 27 ninni yazılı, sesli ve videoya kaydedilerek toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle temalara ayrılarak değerlendirilmiştir.

**Bulgular:** Bu etnografik çalışmada ele alınan Hakkari yöresine ait 27 ninni üzerinden yapılan incelemeler, ninnilerin sosyal, kültürel ve manevi değerlerinin yanı sıra aile bağları, toplumsal dayanışma, doğa ile uyum, mesleki kimlik, geleneksel roller ve duygusal ifade gibi önemli temaları ve kodları barındırdığını ortaya koymaktadır. Araştırmada, ninnilerin çocuk gelişimindeki sosyalleşme sürecine katkı sağladığı, aynı zamanda bölgenin müzikal ve kültürel ruhunu yansıtan bir kültürel miras aracı olarak önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Aile içi ilişkiler ve rol beklentileri, doğa ve insan ilişkisi gibi temalar, bireylerin yaşamı algılama biçimlerini ve etraflarındaki dünyayla kurdukları ilişkileri şekillendirirken; sevgi, ilgi ve aşk gibi duygusal temalar, ninnilerin derin manevi ve duygusal katmanlarını da gözler önüne sermektedir.

**Sonuçlar:** Çalışma, ninniler aracılığıyla aktarılan bu temaların ve kodların, toplumsal değerlerin, ahlaki yargıların ve kültürel öğretilerin nesilden nesile aktarılmasında kritik bir rol oynadığını belirtmekte; bu şekilde ninnilerin sadece bir uyku yardımcısı olmanın ötesinde, toplumsal ve kültürel birer iletişim aracı olarak da işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu temalar ve kodlar, Hakkari yöresinin zengin kültürel ve sosyal dokusunu yansıtan ve kaybolmaya yüz tutmuş bir kültürel mirasın yeniden canlandırılmasına katkı sağlayan değerli birer öge olarak kabul edilmektedir.

**Anahtar kelimeler:** etnografik araştırma; kültürel miras; ninniler; değerler

## ABSTRACT

**Aim:** This study aims to analyze the lullabies sung in the Hakkari region in terms of their social, cultural, and spiritual values. Additionally, it seeks to contribute to the revitalization of a cultural heritage that is on the verge of being forgotten.

**Methods:** The research was conducted using an ethnographic method, with 27 lullabies from the Hakkari region collected in written, audio, and video formats. The data obtained were analyzed thematically through content analysis.

**Results:** This ethnographic study, based on the examination of 27 lullabies from the Hakkari region, reveals that lullabies encapsulate not only social, cultural, and spiritual values but also themes and codes such as family bonds, social solidarity, harmony with nature, professional identity, traditional roles, and emotional expression. The research highlights the contribution of lullabies to the socialization process in child development and their significant role as a cultural heritage tool reflecting the musical and cultural spirit of the region. Themes like intra-family relationships and role expectations, the relationship between nature and humans, shape individuals' perceptions of life and their interactions with the world around them; while themes of love, care, and affection unveil the deep spiritual and emotional layers of lullabies.

**Conclusion:** The study asserts that the themes and codes transmitted through these lullabies play a critical role in the transmission of societal values, moral judgments, and cultural teachings from one generation to the next, thereby functioning as a communication tool beyond just aiding sleep, within social and cultural contexts. These themes and codes are recognized as valuable elements that reflect the rich cultural and social fabric of the Hakkari region and contribute to the revival of a cultural heritage on the brink of being forgotten.

**Keywords:** ethnographic research; cultural heritage; lullabies; values

## Giriş

Sosyal bir varlık olarak insan, diğer insanlarla sürekli bir etkileşim içindedir (Aristoteles, 1999). Kimi zaman pozitif kimi zaman da negatif olabilen bu etkileşim toplumsal normların oluşmasına önayak olur. Manevi boyutta toplumsal bir norm olarak ifade edilebilecek olan "değer" unsuru, insanların sosyal dengeyi kurmada başvurduğu önemli ölçütlerden bir tanesi olarak ifade bulabilir.

Sağlıklı, etkili ve başarılı bir ilişki ile iletişimin sürdürülebilmesinde önem arz eden ve insanın ontolojik varlığından kaynaklı değer kavramı (Çorbacı, 2023), güdüleyici özelliği ile yaşamımıza rehberlik eden ölçütlerden biri olarak ifade edilir (Tevrüz & Turgut, 2020). Sosyal normlar, gelenek ve görenekler aracılığıyla iyi ile kötü, doğru ile yanlış ayırt edip kendi ahlâk ilkelerini edinmeyi öğrenen bireylerin (Beill, 2003) edinmiş oldukları bu ölçü, değer denilen kanaat ve inançlar bütününe meydana getirir (Yazıcı, 2006).

Kültürden kültüre de farklılıklar gösterebilen zihinsel bir örgütlenme olarak değer ölçütü; insan-çevre ilişkisini düzenleme, yaşam formunda kendini gösterme gibi özelliklere sahip olmakla birlikte (Çalkur, 2010) değerler; bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor olmak üzere üç de boyutsal özellik gösterir. Bunlardan bilişsel boyut, değerlerin fark edilip nerelerde kullanılabileceğinin anlamsal düzlemini açık kılar. Duyuşsal boyut, ahlâkî kriterlerle pozitif-negatif yargıları ve duygusal tepkileri barındırır. Psiko-motor boyut ise bilişsel ve duyuşsal boyutlu öğrenmelerin davranışlara yön vermesi olarak ifade bulur (Akbaş, 2004). Tüm bu boyutlarıyla değerler, sosyalleşme sürecinde çocuklar üzerinde de önemli bir yere sahiptir. Çünkü sosyalleşme, çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri olarak ön plana çıkar ve bu süreç boyunca çocuk; bir takım değer, davranış, norm ve inanç ölçülerini edinir (Gander & Gardiner,

2007). Çocukların değerleri edinme süreci aile ile başlayıp okul yaşamıyla devam eder (Yaman & Çolak, 2009). Bu yönüyle çocuğun kritik dönemlerini de içinde barındıran 0-6 yaş arası, değerlerin kazanılması açısından önem arz etmektedir (Kanak vd., 2018).

Çocukların değerleri kazanma yollarından biri olarak ifade edilebilecek olan ve Spranger'ın "sosyal değer" kategorisinde, Schwartz'ta ise "kültürel düzey"de konumlandırılabilir olan ninniler, konusu çocuk olan kültürel bir kod olarak adlandırılabilir.

Literatür taraması yapıldığında ninni ile ilgili çokça benzer tanım ve çeşitli araştırmalar yapılmış olmakla birlikte (Akyol, 2014; Bayraktar, 2023; Baltacı & Başer, 2020; Elçin, 1986; Emeksiz, 2011; Güngür, 1945; Koç, 2023; Özdemir & Sarı, 2020; Şimşek, 1989; Tanrıbuurdu, 2015; Tuna, 2022) ilgili konuda detaylı araştırmalar yapmış olan Çelebioğlu'nun ninni tanımı şu şekilde ifade bulur:

*En az iki-üç aylıktan üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında ya da beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o anki halet-i ruhiyesini yansıtır mahiyette, umumiyetle mani türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir* (Çelebioğlu, 1995, s. 9).

Tarihsel süreçte Türkçeye ne zaman yerleştiği tam olarak bilinmemekle birlikte ninni kavramı 11. yüzyılda Dîvânü Lugâti't Türk'te "balu balu" olarak, 16. yüzyılda da Karacaoğlan'ın bir dizisinde "nen eylemek" şeklinde ifade bulur (Çelebioğlu, 1995).

Kültürden kültüre tınısı ve sesi farklılaşabilir de duyuşsal ve psikik etkisiyle insanoğlu var olduğundan beri annelerin (yapılan araştırmalar, genellikle ninnilerin anneler tarafından dillendirildiğini ortaya çıkarmıştır) çocukları üzerine tüm benlikleriyle serpiştirdiği ninniler, Hawes (1974)'in de ifade ettiği gibi özü itibarıyla annelerin duygu ve düşüncelerini yansıtır dışarıya vurur birer araç olarak da görülür.

Ebeveynlerin içsel dünyasını sunup aydınlatan kültürel bir değer olmanın yanında, çocukların gelişimi üzerinde de pozitif etkileri olup çocuğun kendi kültürel kodlarını edinebilmesinin bir yolu olarak da görülebilecek olan ninniler, halk kültüründe de anadilin öğrenilmesinin başlangıcı olarak görülür (Koçkar vd., 2018). Halk arasında ise ninniler; çocuğun susturulma aracı olarak görülse de çocuğun dil öğrenimi ve gelişimi, kişilik gelişimi, sosyal bağların oluşumu gibi pek çok faydasının da olduğunu Kabadayı şu ifadelerle belirtir:

*Ninnilerin görünüşte bebekleri uyutmak, dinlendirmek ve pasif hâle getirmek gibi bir fonksiyonu olduğu düşünülse de aslında yeni doğanın dil, düşünce, müzik/ritmik, sosyal, kişilik gelişimlerini şekillendiren ilk öğrenci/öğretmen deneyimi olduğu çıkarılabilir. Ninnilerde dil uyumunu sağlamak için çeşitli söz sanatlarından, ölçü ve uyaktan yararlanıldığı, bu nedenle de anadilin gelişmesine önemli katkılar sağladığı söylenebilmektedir* (Kabadayı, 2009, ss. 278-280).

Sosyal, psikolojik ve kültürel boyutlarından çocuklar üzerindeki etkilerine kadar önemli kültürel değerlerden biri olarak görülüp farklı kültürlerin ortak sesi olarak da ifade edilebilecek olan ninnilerin merkezi konu olarak ele alındığı bu demografik çalışmanın örneklem çevresi, Hakkari yöresidir.

Hakkari yöresi, Türkiye'nin coğrafi olarak güneydoğusunda bulunur ve tamamı Doğu Anadolu Bölgesi'nin doğusunda yer alır. Kuzey-güney doğrultulu derin vadilerle parçalanmış engebeli bir yapıya, bakir bir coğrafya ve köklü bir kültüre sahiptir. Tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış (Kaplan, 2015) olan yörenin kültürel zenginliği içinde bir de ninni kültürü yatmaktadır. Yörenin ninnilerinin tınısı yörenin müzikal ruhundan, ninnilerdeki anlam boyutu ise kültürel ruhundan izler taşır.

#### **Araştırmanın amacı**

Hakkari yöresine ait ninnilerin değerler açısından ele alındığı bu demografik çalışmada, hem kaybolmaya yüz tutmuş bir kültürün yeniden yaşatılmasına aracı olabilmek hem de bu bakir yörenin ninnilerinin değerler açısından analiziyle literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır. Unutulmaya yüz tutmuş bir kültür ürünü olarak bu ninnilerin ortaya çıkarılması, derlenip toplanması, çevirilerinin yapılması ve değerler açısından analiz edilip bu konuda daha önce yapılmamış çalışmaların yapılması yönünde ilham olunması da hedeflenmiştir. Bakir bir coğrafyanın kültürel bir değeri olarak ortaya çıkarılan bu ninnilerin değerler açısından analiz edilmesi ile de bu kültürün coğrafyanın kültürel kodları hakkında bilgiyi ortaya çıkarıp literatüre sunmak da diğer önemli bir amaç olarak ifade bulabilir.

#### **Araştırmanın önemi**

Bu araştırma, Hakkari yöresinde seslendirilen ninnilerin değerler açısından ele alındığı özgün bir çalışma olarak ortaya çıkmıştır. Ninniler; iki yıla yakın bir sürede ilk etapta Hakkari merkez ve bağlı ilçeleri olan Çukurca, Yüksekova ve Şemdinli ile buralara bağlı köy ve beldelerde yaşayan, özellikle de yaşlı kişiler ziyaret edilerek ses ve video kayıtlarıyla kayıt altına alınmış, bir kısmı da yazı ile yazılıp kaydedilip, toplanmıştır. Toplanan bu ninnilerden gözlem yoluyla elde edilen 26 adet ninni yazı ile kayıt altına alınmış, sözlü rapor yoluyla elde edilen toplamda 31 adet ninninin ise 15 adeti ses kaydı ve 16 adeti de video kaydı ile kayıt altına alınmıştır. Ardından tek tek analiz edilerek ninni kategorisinde olanlar ve olmayanlar şeklinde ayrıştırılmış ve ninni kategorisi altına giren ninniler Türkçeye çevrilmiştir. Sonra da Türkçeye çevrilen bu ninnilerin değerler açısından analizi yapılmıştır. Bu yönüyle çalışma, ninnilerin kültürel önemini ortaya çıkarmak, kaybolmaya yüz tutmuş kültürel bir değeri koruyup analiz edip literatüre sunmak ve böylece literatüre katkı sağlamak açısından önem arz etmektedir.

#### **Yöntem**

##### **Araştırmanın modeli**

Bu araştırma, etnografi desenini kullanarak gerçekleştirilmiştir. Bu desen, nitel araştırma yöntemlerinin bir parçası olarak, olayların ve algıların doğal ortamlarında, bütüncül ve gerçekçi bir şekilde incelenmesini vurgular (Yıldırım & Şimşek, 2018). Etnografi yöntemi literatürde etnoloji, etnometodoloji gibi çeşitli isimlerle anılmaktadır ve antropoloji disiplini içerisinde bir araştırma stratejisi olarak geliştirilmiştir (Gobo, 2011; Bhattacharjee, 2012). Bu yöntem, bir topluluğun veya bireylerin hayat görüşlerini tanımlamak (Akarçay, 2013) ya da kültürel yapıların bütünsel analizini yapmak (Yazıcı vd., 2012) gibi amaçlarla kullanılmaktadır ve ayrıca etnografik çalışmalar, araştırılan konu hakkında derinlemesine inceleme fırsatı sağlamaktadır (Myers, 1999). Bu çalışma kapsamında, Hakkari ve bağlı ilçeleri olan Çukurca, Yüksekova ve Şemdinli ile buralara bağlı köy ve beldelerdeki yerleşim

alanlarında yaşayan halkın tarih boyunca kültürlerine ait ninniler hem yazılı hem sözlü (video ve ses kayıtları) ve kişilerin de rızası alınarak toplanmış ve bu ninniler ortak değerler teması altında kategorize edilmiştir.

### Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evreni, Hakkari yöresinde yaşamakta olan ve yöreye ait ninnileri bilen/seslendiren katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise, çalışmanın amacına ve objektifliğine hizmet etmesi için amaçlı rasgele örneklem yöntemidir. Amaçlı rasgele örneklem, araştırmanın inanılabilirliğini artırma ve daha zengin verilere ulaşma açısından önemlidir (Flick, 2014). Araştırmacı, bu örneklem evreni içerisinde araştırmanın amacına uygun olacak biçimde araştırmaya katkı sağlayacağını düşündüğü bir alt grubu belirler (Tashakkori & Teddlie, 2010). Bu doğrultuda, araştırmada 20 katılımcıya ulaşılmıştır.

### Veri toplama araçları ve süreci

Etnografik araştırma yönteminde, veri toplama sürecinde öncelikli olarak gözlem ve sözlü raporlar kullanılır (Arnould & Wallendorf, 1994). Bu yöntemde araştırmacılar, katılımcıların yüz yüze ifadelerinden ziyade, onların doğal ortamlarında yaşanan günlük olay ve konuşmaları kaydetmeye odaklanırlar (Arnould & Wallendorf, 1994). Araştırmacılar, gözlem yoluyla 26, sözlü raporlar aracılığıyla ise 31 olmak üzere toplamda 57 ninni kaydetmişlerdir. Veri toplama sürecinde gözlemler; yazılı notlar, video ve ses kayıtları şeklinde dokümanite edilmiştir. Araştırma sürecine katılım gönüllülük esasına dayandığından, katılımcılar detaylı olarak bilgilendirilmiş ve gerekli izinler alınmıştır. Araştırma, yaklaşık iki yılı aşan bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Nitel araştırmalarda, nicel araştırmalarda önemli olan geçerlik ve güvenilirlik yerine "inanılabilirlik" kavramı ön plana çıkar (Krefting, 1991). Guba ve Lincoln, nitel araştırmalarda inanılabilirliğin önemini vurgulamış ve inanılabilirlik kriterlerini geliştirmişlerdir (Whittemore vd., 2001). İnanılabilirliği artırmanın yöntemlerinden biri, uzman incelemesidir (Guba & Lincoln, 1982, akt: Başkale, 2016). Bu çalışmada, toplam 57 ninniden elde edilen veriler, alanda uzman üç akademisyen tarafından incelenmiştir. İncelenen ninnilerden 30'unun şarkı, deyiş, tekerleme gibi kategorilere ait olduğu ve çalışmanın amacına hizmet etmediği belirlenmiştir. Bu bulgu üzerine, araştırmacılar veri setini 27 ninni ile sınırlandırmıştır. Analize dahil edilen ninnilere 1. Ninni, 2. Ninni vs. şeklinde numaralandırmalar yapılmıştır.

### Verilerin analizi

Veri analizi, nitel araştırmaların kritik aşamalarından biridir ve toplanan verilerin tanımlanması, sınıflandırılması ve kavramlar arası ilişkilerin kurulması süreçlerini içerir (Flick, 2013; Maxwell, 2013). Araştırmacılar, analiz sırasında hem tümevarımsal hem de tümdengelimli yaklaşımları kullanarak somut veriler ile soyut kavramlar arasında bağlantılar kurarlar (Merriam, 2009). Bu süreç sonunda, elde edilen anlamlar ve perspektifler araştırmanın bulgularını şekillendirir. Etnografik araştırmalarda, saha notları ve kayıtlar gibi veri setlerinin analizi için sıklıkla içerik analizi yöntemi tercih edilir (Baş & Akturan, 2017).

İçerik analizi, gözlemlere dayalı yöntemlerde yaygın olarak kullanılan bir teknik olup veri setlerinin objektif ve sistematik bir şekilde incelenmesini sağlar. Etnografik çalışmalarda içerik analizi aracılığıyla durumlar, yapılar, imajlar ve anlamların detaylı bir şekilde keşfedilmesine olanak tanınır (Altheide, 1987). Araştırmacılar, etnografik içerik analizi sürecinde veri setini okuma, ayırma, anlamlandırma ve ilgili kategorilere göre gruplandırma adımlarını izlemişlerdir (Leady, 1997, akt: Baş & Akturan, 2017). Bu çalışmada araştırmacılar, 27 ninniyi değerler açısından analiz ederek temalara ayırmış ve sonuç kısmında bu değerleri tek bir tabloda sunmuşlardır. Sonuç olarak analiz edilen tüm ninniler Spranger, Nelson, Rokeach ve Schwartz tarafından sınıflandırılan değerlere göre değerlendirilmiştir.

### Araştırmanın etik boyutu

Bu çalışma bilimsel etik ilkelerine uygun olarak yapılmıştır. Çalışmanın yürütülebileceğine Hakkari Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu 2022/15 Oturum ve 1 No' lu Karar Sayısı ile onay verilmiştir.

### Bulgular

Araştırma verilerinin analizinde farklı istatistik yöntemleri kullanılmış ve araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir:

Tablo 1. 1. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Toplumsal statü ve miras	Bireyin toplumdaki yerinin ailesel miras ve sosyal statü tarafından şekillendirildiğini vurgular.	"Varlıkların yeğenidir / Babası paşaların divanbaşısıdır"
Güç, otorite ve korunma	Bireyin ve ailenin koruyucu gücünü ve otoritesini ön plana çıkarır.	"Yılan ve hırçınların başıdır / Dayısı yamandır onu kurtarır"
Doğa ve insan ilişkisi	Doğanın insan hayatındaki önemini ve doğal kaynaklara olan saygıyı işaret eder.	"Şelale gibi akan bir çeşmeye götürürüz / Su taşıyan bir güzeldir"
Aile içi ilişkiler ve rol beklentileri	Aile içindeki disiplin, otorite ve üyeler arasındaki etkileşim kurallarını ele alır.	"Kimselere söz verme / Yoksa baban seni öldürür hançerle"
Meslekler ve toplumsal sorumluluk	Toplum içindeki roller ve meslekler aracılığıyla bireyin topluma katkısını vurgular.	"Kuzum oğlaklar çobanı / Sürü tepelere yavaşmış"
Sevgi, ilgi ve aşk	Gençler arasındaki aşk ve ilginin toplumsal etkileşimdeki yerini gösterir.	"Bêr'ler ona göz kırpar"
Adalet ve ahlaki dilekler	Toplumsal adalet ve yanlış davranışlara karşı duyulan rahatsızlığı ifade eder.	"Rabbim, bu beşiği yapan usta ve usta yardımcısının işini rast getirmesin"

Tablo 1'de verilen analiz, ninninin sadece bir uyku yardımcısı olmadığını; aynı zamanda toplumsal normları, değerleri ve beklentileri nesilden nesile aktaran bir araç olduğunu gösterir. Halk edebiyatının bu öğeleri, toplumsal yapıların ve kültürel değerlerin anlaşılmasında önemli bir rol oynar. Ninniler, kültürel mirasın ve toplumsal değerlerin korunması ve aktarılması açısından zengin bir kaynaktır.

Tablo 2. 2. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Maneviyat ve ilahi bilgelik	Allah'ın her şeyi bilen, sırların çözücüsü olduğuna dair manevi atıflar içerir.	"Sırların alimi Rabbim"
Değerli benzetme ve ebeveyn sevgisi	Kız çocuğunun ebeveyni için ne kadar değerli ve benzersiz olduğunu vurgular.	"İnciler içinde sedeftir kızım"
Koşulsuz sevgi ve tercih	Ebeveynin kız çocuğuna olan sevgisinin koşulsuz ve sarsılmaz olduğunu gösterir.	"Değişmem kızımı binlerce oğlana"

Tablo 2'de analizi yapılan ninni, çocuklara yönelik ebeveyn sevgisinin, maneviyatın ve toplumsal cinsiyetle ilgili beklentilerin üstesinden gelmenin yanı sıra, kültürel ve manevi değerlerin aktarımındaki rolünü vurgulayan zengin bir metindir. Bu analiz, ninnilerin sadece basit uyku şarkıları olmadığını, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve manevi öğretileri içeren karmaşık yapılar olduğunu gösterir.

Tablo 3. 3. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Destansı karakter betimlemesi	Güçlü ve etkileyici bir karakterin varlığını hissettiren bu ifadeler, karakterin cesaret ve asaletini ön plana çıkarır.	"Oradan gelir heyheyli / Bir küheylana binmiş"
Güzellik ve haşmet	Karakterin hem güçlü hem de estetik ve narin özellikler taşıdığını gösteren nitelikler belirtilir.	"Oradan gelir haşmetiyle/narinliğiyle"
Aile bağları ve miras	Karakterin fiziksel özelliklerinin ailesel mirasın bir parçası olduğunu vurgulayan ifadeler ima edilir.	"Dayılarına çekmiş güzel gözlü"
Doğa ile bütünleşme	Karakterin doğayla olan etkileşimini ve etkisini betimleyen bir portre çizilir.	"İnce taneli üzümün oradan gelir / Ayağının altındaki otlar ezilir"
Sosyal etkileşim	Karakterin, sosyal çevresindeki insanlarla olan etkileşimini ve çekiciliğini vurgulayan ifadelerle toplumsal yapı hakkında bilgi sunulur.	"Gözlerini kızlara kırarak gelir"

Tablo 3'te analizi yapılan ninni; bir destansı karakterin çok boyutlu portresini çizerken, cesaret ve asalet gibi klasik erdemlerden estetik güzellik ve haşmete, aile bağları ve mirasın önemine, doğa ile uyuma ve sosyal etkileşim becerilerine kadar geniş bir yelpazede değerleri içerir. Karakterin güçlü ve etkileyici varlığı hem fiziksel güzelliği hem de zarafetiyle, ata mirası ise nitelikleri ve çevresiyle olan doğal ve sosyal bağlantılarla vurgulanır. Bu durum da, metni sadece bir karakter tasviri olmaktan çıkarıp onun kültürel ve doğal çevresiyle olan ilişkisini de kapsayan zengin bir hikâye dokumasına dönüştürür. Ninninin bu çok katmanlı yaklaşımı, dinleyici veya okuyucuyu sadece karakterin kişisel özellikleriyle değil, aynı zamanda bu özelliklerin toplumsal ve çevresel bağlamıyla da derinden etkileşime geçmeye davet eder. Bu şekilde, ninni sadece bir hikâye anlatımı değil, aynı zamanda dinleyicisine değerlerin ve karakterin çevresiyle olan etkileşiminin önemini aktaran bir öğreti aracı haline gelir.

Tablo 4. 4. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Metaforik ve sembolik dil	Büyük bir övgü veya öneme sahip bir varlık veya kavramı ima eden ifadeler, ilahi bir varlığa ya da önemli bir ilkeye atıfta bulunur.	"Hey ilklerin ilk hayrı"
Kültürel ve dini imalar	Belirli kültürel veya dini ritüellerin, inancın ya da pratiklerin unsurlarını barındıran ifadeler olduğu anlatılır.	"Beli bıçağın sapı / Kurban olsun kilisedeki papaz"

Tablo 4'te analizi yapılan ninni, derin metaforik ve sembolik dil kullanarak sadece bir uyku şarkısından çok daha fazlasını sunar. "Hey ilklerin ilk hayrı" gibi ifadelerle başlayarak, dinleyicisinin zihnini ilahi varlıklara veya önemli ilkelerin düşüncesine yönlendirir. Böylece büyük övgü ve önem taşıyan kavramları ima eder. Kültürel ve dini imalar aracılığıyla, "Beli bıçağın sapı" ve "Kurban olsun kilisedeki papaz" gibi ifadelerle, belirli kültürel ritüellerin, inançların ve pratiklerin önemini vurgular. Bu, ninninin sadece sakinleştirici bir etki sunmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel değerlerin, öğretilerin ve duaların aktarılmasını amaçladığını gösterir. Genel anlatım ve tematik ele alınışla, ninni toplumsal ve manevi mesajlar taşır; dinleyicilerini, özellikle çocukları, hayatın ve inancın temel değerleri üzerine düşünmeye teşvik eder. Bu şekilde, ninni bir öğretim aracı olarak işlev görür. Kültürel mirası, manevi değerleri ve toplumsal öğretileri nesilden nesile aktarmanın önemli bir yolu haline gelir.

Tablo 5. 5. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Dini inanç ve şükran	Dini bir inanç ve Tanrı'ya duyulan minnettarlık duygusunu yansıtır.	"Rabbim sen bağışladın"
Toplumsal ve kültürel ritüeller	Toplumsal ve kültürel ritüellerin önemini vurgular. Halay, birlik ve topluluğun bir araya gelmesinin bir simgesi olarak sezdirilir.	"Kızlar damlarda halaya durdu"
Sünnet töreni ve geçiş ritüelleri	Sünnetin hem dini hem de kültürel bir geçiş ritüeli olduğunu gösterip genellikle bir erkek çocuğun yetişkinliğe adım atmasını simgeler.	"Doktor gelip sünnet etti"
Topluluk ve dayanışma	Topluluğun birlik ve dayanışmasını simgeler. Bireysel olayların (sünnet gibi) topluluğun katılımıyla kutlanması, toplumsal birliği vurgular.	"Komşular ve arkadaşlar ile halaya duruldu"

Tablo 5'te yer alan analize bakıldığında; ninnilerin, kültürel mirasın ve toplumsal değerlerin aktarımında önemli bir araç olduğu ifade edilir. Aynı zamanda çocuklara topluluk içindeki ritüeller, gelenekler ve dayanışma hakkında dolaylı olarak bilgiler aktarılır.

Tablo 6. 6. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Çocukluk ve masumiyet	Çocukların masumiyetini ve saf niyetlerini yansıtır. Yardımseverlik ve aile sevgisi ön plana çıkar.	"Tinni nini ne yapmış / Babasına yemek götürmüş"
Eğlence ve oyunbazlık	Çocukların eğlenceli ve oyunbaz doğasını gösterir. Masumiyetle karışık beklenmedik davranışları ifade eder.	"Hepsini yolda yemiş"
Aile bağları ve sorumluluk	Aile içindeki bağları ve sorumluluk duygusunu temsil eder. Çocukların yardım etme ve aile içerisindeki varlıklarını ispat etme isteği vurgulanır.	"Küçük Tinni, babasına yardım etmek için elinden geleni yapmış."
Öğrenme ve deneyim	Çocukların hatalar yaparak ve deneyimler kazanarak öğrenme sürecini barındırır.	"Hepsini yolda yemiş"
Basitlik ve günlük yaşam	Günlük yaşamın basit olaylarına odaklanıp evrensel temaları basit ve anlaşılır öğelerle işler.	"Sonra eve dönüp rutinlerine devam etmiş"

Tablo 6'da ninninin çocukluk, masumiyet, aile ilişkileri, öğrenme ve günlük yaşam gibi evrensel temaları nasıl işlediğini özetler. Ninnilerin, çocuklara yönelik basit hikâyeler ve imgeler aracılığıyla karmaşık duyguları ve durumları anlattığını gösterir, aynı zamanda onlara öğrenme, aile bağları ve yaşamın temel değerleri hakkında önemli dersler verir.

Tablo 7. 7. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Geleneksel yaşam tarzı ve el işçiliği	Geleneksel el işçiliğine ve yaşam tarzına odaklanır. Geçmişle bağları ve el emeğinin değerini vurgular.	"Yayı yaparım tarlada / Yayığım küçük yabani keçi derisinden"
Aile ve toplumsal roller	Aile içindeki roller ve toplumsal geçiş ritüellerinin önemini belirtir. Aile bağlarının kuvvetine işaret eder.	"Kızımdır/kuzumdur güzel gözlüm / Oğluma bir kız alırım"
Doğa ve çevre ile bağlantı	Doğa ile yakın ilişkiyi ve çevreye saygıyı yansıtır. Doğal çevrenin, yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğunu gösterir.	"Suyunu doldururum çeşmeden / Yayığ yaparım suyun başında / Güneşin şavkı vurur"
Güzellik ve zarafet	Fiziksel güzellik ve zarafetin toplumsal algısını vurgular. Estetik değerlere önem verildiğini gösterir.	"Kızım/kuzum ela gözlüdür / Zülüferim sağa sola sallanır"
Topluluk ve dayanışma	Topluluk içindeki iş birliği ve dayanışmayı simgeler. Birlikte çalışmanın ve yardımlaşmanın değerini ortaya koyar.	"Her gelen bir dönem boyunca sallar"
Toplumsal statü ve evlilik	Toplumsal statü ve evlilik ilişkilerine dair görüşleri sunar. Evliliğin toplumsal ilişkiler ve statü açısından rolünü belirtir.	"Ev sahibinin evi var olsun / Oğlum onla damat yaparım"

Tablo 7'ye bakıldığında, ninninin geleneksel toplum yapısını, aile ilişkilerini, doğa ile uyumu ve kültürel değerlerin aktarımını nasıl vurguladığını özetler. Toplumun kültürel ve sosyal yapısına dair derin anlayışlar sunan bu tür ninniler, kültürel mirasın ve geleneklerin korunmasında önemli bir rol oynar.

Tablo 8. 8. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Dini inanç ve güven	Güçlü bir dini inanç ve Tanrı'ya duyulan güveni yansıtır. İnsan hayatının ve olayların, Tanrı'nın kontrolünde olduğu düşüncesini temsil eder.	"Ey Rabbim yüce Rabbim"
Koruma ve güvenlik duygusu	Sevdiklerinin güvenliğine yönelik endişe ve koruma isteğini vurgular. Özellikle zorlu durumlar ve seyahatlerde aile bireylerine duyulan koruma hissini yansıtır.	"Çıkarma denizlerin rüzgârını"
Aile bağları ve seyahat	Aile içi ilişkileri ve bağları, aynı zamanda seyahat ve ziyaretlerin önemini ön plana çıkarır. Aile üyeleri arasındaki sevgi ve bağlılığı vurgular.	"Oğlum/kuzum yolcudur / Dayısına gidecek"
Doğa ve insan etkileşimi	Doğanın güçleri ve insan faaliyetleri arasındaki etkileşimi vurgular. Doğal olayların insan yaşamı üzerindeki etkilerine ve insanların bu olaylar karşısındaki durumlarına dikkat çekilir.	"Denizlerin rüzgârını"

Tablo 8; ninninin dini inanç, aile bağları, koruma arzusu, toplumsal yapı ve doğa-insan etkileşimi gibi temalar üzerinden ailevi ve toplumsal değerleri nasıl işlediğini özetler. Bu temalar, ninninin bağlı olduğu kültürün ve toplumun değer yargılarını, inançlarını yansıtan derin bir anlam katmanı sunar.

Tablo 9. 9. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Dini şükran ve minnettarlık	Tanrı'ya karşı derin bir şükran ve minnettarlık duygusunu yansıtır. Hayatın nimetlerinin Tanrı'nın bir lütfü olarak görülmesi sezdirilir.	"Rabim sen bağışladın"
Zenginlik ve bereket	Bir çocuğun veya sevilen bir varlığın değerini ve bereketini vurgular. Sevgi ve değer maddi zenginliklerle sembolize edildiği bir anlayış belirtilir.	"Altındır, gümüş tadında"
Aile mutluluğu ve bağları	Aile içindeki mutluluğu ve bağları vurgular. Bir çocuğun varlığının	"Annesini bahtiyar kıldın"

aile içinde mutluluk ve huzur kaynağı olduğu düşüncesi benimsenir.

Tablo 9; ninninin dini minnettarlık, zenginlik ve bereket, aile mutluluğu ve bağları, kıymet bilme ve değer verme ve özellikle anne-çocuk ilişkisi gibi temalar aracılığıyla bireysel ve ailevi değerleri nasıl işlediğini özetler. Bu temalar, ninninin içinde bulunduğu kültür ve toplumun değer yargılarını, inançlarını ve aile içi ilişkilerin önemini yansıtan zengin bir anlam katmanı sunar.

Tablo 10. 10. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Aile bağları ve gurur	Aile içindeki bireylerin birbirlerine olan bağlılığını ve bir aile üyesine duyulan gururu yansıtır.	"Oğlumdur o"
Mesleki kimlik ve geleneksel roller	Karakterin mesleği ve bu mesleğin geleneksel olarak taşıdığı değerleri temsil eder. Çobanlık, döneminin koşulları içerisinde sorumluluk gerektiren ve tarihsel önemi olan bir meslek olarak ima edilir.	"Çobandır / Omuzlarında kepengi"
Toplumsal cinsiyet rolleri ve imaj	Toplumsal cinsiyet rolleri ve bireyler arası sosyal ilişkileri vurgular. Genç bir erkeğin sosyal ortamda nasıl algılandığı ve karşı cinsten bireylerle etkileşimi üzerine odaklanır.	"Kızların karşısında"

Tablo 10; ninninin aile gururu, mesleki kimlik, toplumsal cinsiyet rolleri, kişisel karakter ve geleneksel değerler gibi temalar aracılığıyla bireysel ve toplumsal değerleri nasıl işlediğini özetler. Bu temalar, ninninin içinde bulunduğu kültür ve toplumun değer yargılarını, inançlarını ve sosyal yapılarını yansıtan zengin bir anlam katmanı sunar.

Tablo 11. 11. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Masumiyet ve sevgi	Bir çocuğun masumiyetini ve küçüklüğünü vurgulayıp çocuklara duyulan sevgiyi ve korunmasızlıklarını simgeler.	"Minicik elleri ve ayakları"
Doğa ve doğallık	Doğanın ve doğallığın güzelliğini temsil eder. Çocuğun saflığını ve doğal dünyanın bir parçası oluşunu vurgular.	"Yeni yeni yetişen minicik salatalıktır / Sebze bahçesinde saklı olan"
Anne-çocuk ilişkisi	Anne ve çocuk arasındaki derin bağı ve sevgiyi gösterir. Annenin çocuğuna olan yoğun sevgi ve koruma içgüdüsunü simgeler.	"Annesi hepsini yemiş"

Tablo 11; ninninin masumiyet, doğallık, anne-çocuk ilişkisi, hayal gücü ve sağlıklı yaşam gibi temalar aracılığıyla çocukluk döneminin değerlerini ve önemini nasıl işlediğini özetler. Bu temalar, ninninin bağlı olduğu kültürün çocuklara ve aile yaşamına verdiği değeri yansıtan zengin bir anlam katmanı sunar.

Tablo 12. 12. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Aile bağları ve sosyal sorumluluklar	Geniş aile ilişkilerine ve aile içindeki sosyal sorumluluklara vurgu yaparak aile üyeleri arasındaki etkileşimin önemini gösterir.	"Dayısıgildeydi / O sebepten gelmedi"
Doğa ve çevresel koşulların etkisi	Doğal koşulların insan yaşamı ve kararları üzerindeki etkisini vurgular. Doğaya saygı ve zorluklara uyum sağlama kapasitesini ifade eder.	"Kar ve borandı / O sebepten gelmedi"
Kişisel ilgiler ve öncelikler	Bireysel ilgilerin ve romantik çekimlerin kişisel kararları nasıl etkileyebileceğini gösterir. Kişisel öncelikler ve arzuların toplumsal beklentilerle çatışmasına dikkat çeker.	"Gözleri kızlarındaydı / O sebepten gelmedi"

Tablo 12; ninninin aile bağları, doğal etkiler, kişisel ilgiler, toplumsal normlar ve seçimlerin sonuçları gibi temalar aracılığıyla bireysel ve toplumsal değerleri nasıl işlediğini özetler. Bu temalar, ninninin bağlı olduğu kültürün ve toplumun değer yargılarını ve inançlarını yansıtan zengin bir anlam katmanı sunar.

Tablo 13. 13. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Çalışkanlık ve meslek gururu	Tarım ile uğraşanlara duyulan saygıyı ve bu mesleğin onurunu vurgular. Çalışkanlığın ve zanaatkarlığın toplumdaki değerini gösterir.	"Oğlum saban sürenlerin şahı"
Anne-çocuk bağı ve sevgi	Anne ve çocuk arasındaki derin bağı ve sevgiyi ifade eder. Bir annenin çocuğuna olan sevgisinin ve ona verdiği emeğin büyüklüğünü gösterir.	"Üstüne dizmediğim dize kalmadı"
Duygusal derinlik ve kişisel ifade	Duygusal derinliği ve kişisel ifadeyi vurgulayıp derin duyguların ve kişisel deneyimlerin önemini yansıtır.	"En son söylediğim dize yüreğimi yaktı"

Tablo 13; ninninin çalışkanlık, meslek gururu, anne-çocuk ilişkisi, duygusal ifade, edebi güzellik ve fedakârlık gibi temalar aracılığıyla bireysel ve ailevi değerleri nasıl işlediğini özetler. Bu temalar, ninninin bağlı olduğu kültürün ve toplumun değer yargılarını ve inançlarını yansıtan zengin bir anlam katmanı sunar.

Tablo 14. 14. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Çalışkanlık ve mesleki kimlik	Çobanlık mesleğine ve bu mesleğin gerektirdiği çalışkanlığa vurgu yaparak doğa ile yakın ilişkiler içinde olan bu önemli rolü temsil eder.	"Oğlum keçiler çobanı"
Doğal güzellik ve uyum	Doğal güzellik ve çevreyle uyumu sembolize eder. "Merez" yünü kullanımı çobanın doğa ile olan bağını vurgular.	"Boynu 'merez' yününden bir dal"
Bereket ve doğanın sunduğu nimetler	Doğanın sunduğu bereketi ve zenginliği temsil ederken meyve bahçesi, bolluk ve yaşamın canlılığını simgeler.	"Güldür, şeftalidir meyve bahçesinde"

Tablo 14; ninninin çalışkanlık, doğal uyum, bereket, geleneksel yaşam tarzları ve gençliğin masumiyeti gibi temalar aracılığıyla bireysel ve toplumsal değerleri nasıl işlediğini özetler. Bu temalar, ninninin bağlı olduğu kültürün ve toplumun değer yargılarını ve inançlarını yansıtan zengin bir anlam katmanı sunar.

Tablo 15. 15. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Aile bağları ve gurur	Aile içindeki bireylerin birbirine bağlılığını ve birbirleriyle olan ilişkilerin önemini vurgular. Bir aile üyesine duyulan gururu yansıtır.	"Kızımdır"
Çalışkanlık ve sorumluluk	Günlük hayatın zorluklarına ve işlerine katkıda bulunan, sorumluluk üstlenen bireylerin toplumdaki değerini vurgular.	"Süt kovası elinde"
Güzellik ve çekicilik	Toplumun estetik değerlendirmelerine ve bireylerin fiziksel özelliklerine verdiği önemi yansıtır.	"Karagözlü, güzel gözlüdür"
Geleneksel rol ve kadın kimliği	Geleneksel kadın rollerini ve toplumda kadınların yerini temsil eder. Ev işleri ve aile içi sorumluluklara atıfta bulunur.	"Süt kovası elinde"

Tablo 15; ninninin aile bağları, çalışkanlık, fiziksel güzellik, geleneksel kadın rolleri ve doğallığın değerini nasıl işlediğini özetler. Bu temalar, ninninin bağlı olduğu kültürü ve toplumun kültürel değer yargılarını ve inançlarını yansıtan zengin bir anlam katmanı sunar.

Tablo 16. 16. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Tarih ve kültürel miras	Tarihsel olaylara ve belirli kültürel ya da etnik grubun geçmişte yaşadığı çatışmalara atıfta bulunur. Tarihsel bilinç ve kültürel mirasın önemi vurgulanır.	"Rûmîler öldürdü hançerle / Rûmîler mızrak vurdular"
Savaş ve çatışmanın acıları	Savaşın ve şiddetin getirdiği acılara ve masum insanlar, özellikle de çocuklar üzerindeki yıkıcı etkisine dikkat çeker.	"Köy meydanında ağlayan anneler, kaybettikleri evlatlarının acısını yüreklerinde hisseder."
Masumiyet ve savunmasızlık	Çocukların savaş ve çatışma gibi durumlarda korunması gereken en savunmasız bireyler olduğunu vurgular.	"İbrahim'in beşiği daha küçüktür / Mavi örtüyle örttüler"
Üzüntü ve yas	Kayıp ve yasin temsilleri olarak kullanılır. Sevdiklerini kaybeden insanların yaşadığı derin üzüntüyü ve yası simgeler.	"Beşik sallanır eşikte, beşikte sallanır"
Renklerin sembolizmi	Renklerin kullanımı, olayın ciddiyetini ve farklı kültürel anlamları taşıyabilir. Çeşitli kültürel veya dini sembollerle ilişkili olabilir.	"Sarı örtüyle örttüler"

Tablo 16; ninninin tarih, kültürel miras, savaşın acıları, masumiyet, savunmasızlık, üzüntü ve yas gibi derin temaları nasıl işlediğini özetler. Bu temalar, ninninin bağlı olduğu toplumun tarihine, kültürel değerlerine ve kolektif hafızasına işaret eden zengin bir anlam katmanı sunar.

Tablo 17. 17. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Yas ve kayıp	Sevdiklerini kaybetmenin getirdiği acıyı ve özlemi vurgular.	"Ocağımdan yedi adam öldürülmüş, adam gibi adamlardan / Ah keşke şimdi onların yanına gidebilseydim"
Çaresizlik ve iktidarsızlık	Zor durumlar karşısında hissedilen umutsuzluğu ve çözüm bulma çabalarının yetersizliğini yansıtır.	"Hey perişanım perişan"
Adalet arayışı ve toplumsal eleştiri	Toplumdaki adaletsizliklere ve yetersizliklere dikkat çeker, adil bir düzenin özlemini ifade eder.	"Adil bir hakim gelseydi bu dünyaya"
Aile ve toplumsal rollere atf	Geleneksel aile yapısının dışında alternatif rollerin ve çözümlerin aranmasını vurgular.	"Ah tezeyi getirtseydi anne yerine"
Beşiğin sembolizmi	Beşik; çocuk bakımı, koruma ve aile yaşamının bir simgesi gibi kullanılarak hem fiziksel hem de sembolik önemini ortaya koyar.	"Hey benim nazlı beşiğim / Ah benim sağır, sağır beşiğim"
Fedakârlık ve özveri	Bir çocuğa bakım ve koruma sağlamak için gösterilen fedakârlık ve özveriyi yansıtır.	"Beşiğin ipiyle kuzumun ellerini bağlarım / Ayaklarını sıkıca sararım"

Tablo 17; ninninin işlediği yas, kayıp, çaresizlik, adalet arayışı, aile rolleri, beşiğin sembolizmi, fedakârlık ve yolculuk gibi temaları özetler. Bu temalar, ninninin bağlı olduğu kültürün ve toplumun değer yargılarını, zorluklarını ve inançlarını zengin bir biçimde yansıtır.

Tablo 18. 18. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Aile bağları ve sevgi	Ninni, ailenin birbirine olan güçlü bağlarını ve sevgisini öne çıkarır. Özellikle anne-bebek arasındaki derin ilişkiyi ve babanın sorumluluk duygusunu vurgular.	"Hadi bu gece uyu anne kurban / Annesi ölmüş babası sağ kalmış güzel bebeğim"
Toplumsal dayanışma ve yardımlaşma	Toplum içinde yardımlaşma ve dayanışmanın eksikliği eleştirilir. Özellikle komşuluk ilişkilerindeki yardımın yetersizliği vurgulanır.	"Ancak, iyilik isteyen komşularımızdan teki bile kalmamış, biri bir damla süt bile vermez / Hey gidi gidi nazlı beşiğim"
Hayatta kalma mücadelesi	Ekonomik ve sosyal zorlukların aile üzerindeki etkisi dile getirilir, günlük yaşamın getirdiği mücadeleler ve engeller öne çıkarılır.	"Ancak, iyilik isteyen komşularımızdan teki bile kalmamış, biri bir damla süt bile vermez / Hey gidi gidi nazlı beşiğim"
Maneviyat ve dua	Maneviyatın gücü ve zor zamanlarda dua etmenin önemi vurgulanır, Yaradan'a bağlılık ve meslek erbaplarına yapılan dualar örnek olarak sunulur.	"Rabbim, bu beşiği yapan usta ve usta yardımcısının işini rast getirmesin annesi kurban"
İnsani değerler ve umut	Zorluklar ve meydan okumalar arasında bile umut ve geleceğe dair olumlu bir bakış açısının korunması, ailenin gelecek için taşıdığı umudu ve huzur arayışını vurgular.	"Babanın memeleri çok küçük annesi kurban, düşmez bebeğimin dudakları üstüne, ey güzel"

Tablo 18; ninnide işlenen aile bağları, toplumsal dayanışma, hayatta kalma mücadelesi, maneviyat ve umut gibi temel değerleri ve temaları özetler. Bu temalar, ninninin bağlı olduğu toplumun ve kültürün değer yargılarını, zorluklarını ve inançlarını zengin bir biçimde yansıtır. Her tema, ninnideki belirli örnekler ve yansımalar ile desteklenerek okuyuculara bu değerlerin somutlaştırılmasını sağlar ve ninninin her satırında derin bir anlam katmanı oluşturur.

Tablo 19. 19. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Aile bağları ve sevgi	Ninni, ebeveynlerin çocuklarına olan derin sevgisini ve onlar için yapılan fedakârlıkları öne çıkarır. Ebeveynlik sorumluluğunun günlük tezahürleri, aile içindeki bakım ve koruma görevini vurgular.	"Ey güzel ey güzel, benim güzel beşiğim / Yükleri bu annenin omuzlarına yükleyen aziz Yaradan'a ey güzel"
Doğa ile bağ	Doğal malzemelerin kullanımı ve çevreye olan bağlılık, ağaçlara ve doğaya duyulan saygı ile vurgulanır. Ceviz ağacından yapılan beşik, doğanın yaşamımızdaki yerini simgeler.	"Beşiğimin yapıldığı oduna bir ağıt yakarım ki beşiğim ceviz ağacından"
Maneviyat	Yaşamın zorlukları karşısında manevi bir sığınağa ve güce duyulan ihtiyaç, ninni boyunca ilahi yardıma olan inanç ile ifade edilir.	"Yükleri bu annenin omuzlarına yükleyen aziz Yaradan'a ey, güzel beşiğim"
Umut ve gelecek	Bebeğin uykusu, huzur ve güven içinde bir geleceğe dair umudu temsil eder. Ebeveynin bebeği için arzuladığı daha iyi bir dünya, ninninin "uyu" çağrılılarıyla dile getirilir.	"Uyu bebeğim uyu, seninle gelecek aydınlık, her uykunda dünya biraz daha güzel."

Tablo 19, ninninin ebeveynlikle ilişkili evrensel temaları işlediğini özetler: Aile bağları ve sevgi, doğa ile bağ, maneviyat, hayatta kalma mücadelesi ve geleceğe dair umut. Her tema, ninnideki örnekler ve yansımalar aracılığıyla desteklenir. Bu da ninninin hem sakinleştirici bir etki yaratmasını hem de dinleyenlere yaşamın temel değerlerini hatırlatmasını sağlar. Bu değerler, ninninin bağlı olduğu kültürün ve toplumun değer yargılarını, inançlarını ve yaşam mücadelelerini zengin bir biçimde yansıtır.

Tablo 20. 20. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Kayıp, yalnızlık ve çaresizlik	Büyük bir kayıp ve yalnızlık hikâyesi, dinleyiciye veya okuyucuya bebek ve babanın çaresiz durumunu hissettirir. Toplum içindeki yardımlaşma ve dayanışmanın yokluğu, bireyin toplum içindeki yalnızlığını ve çaresizliğini vurgular.	"Annesi ölmüş, biçare babası sağ kalmış bebek / Baba evimin köyünde iyilik isteyen bir tek kul bile kalmamış"
Doğa ve hayatta kalma	Doğal dünyanın varlığına ve hayatımızdaki yerine dikkat çeker. Bu, aynı zamanda geçmişle bağları ve kültürel mirası simgeler. Ailenin günlük yaşam mücadelesi ve toplumsal destek eksikliği öne çıkar.	(Benê ağacından beşik ve gecenin karanlığında süt arayışı)
Duygusal ifade ve umut arayışı	Hüzün ve melankolinin hakim olduğu, ebeveynin bebeğe olan sevgisi ve yaşanan zorluklara dair duygusal derinliği yansıtır. Bebeğin uyuması ve huzur bulması için bir arzu ifade eder.	"Ey benim melûl bebeğim" ve (Ninni boyunca tekrarlanan "uyu" çağrılıları)

Tablo 20, ninninin sadece bebekler için bir uyku yardımcısı olmanın ötesine geçtiğini, aynı zamanda derin bir hikâye anlatımı ve duygusal ifade aracı olarak da işlev gördüğünü gösterir. Metin; aile içi dramaları, toplumsal eleştirileri ve hayatta kalma mücadelelerini yansıtan geniş bir toplumsal ve duygusal bağlam içinde anlam kazanır.

Tablo 21. 21. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Yas ve kayıp	Metin, kaybedilen bir sevgili için duyulan derin üzüntü ve saygının ifadesi olarak ağıt yakma geleneğine dayanır.	"Bebeğime bir ağıt yakacağım"
Duygusal yoğunluk ve çaresizlik	Annenin ve ailenin bebekle ilişkili zorluklara karşı duyduğu çaresizlik ve duygusal yük, metnin temelini	"Annen de dayanamıyor / Allah Allah Allah"



	oluşturur.	
Toplumsal yardımlaşma eksikliği	Toplum içindeki dayanışma ve yardımlaşmanın yokluğu, bireyin ve ailenin yalnızlığını ve dışlanmışlığını vurgular.	"Baba evimin köyünde iyilik isteyen bir tek kul bile kalmamış"
Doğa ile bağ	Doğal dünyaya olan bağlılık ve ondan alınan destek, hayatta kalma mücadelesinde önemli bir rol oynar.	"Benê ağacından beşik"
Melankoli ve üzüntü	Yas ve kaybın yanı sıra, derin içsel acıyı da içerir ve duygusal derinliği vurgular.	"Ey melül yürek, ey evi yıkılası yürek"
Duygusal ifade ve iletişim	Bebeğe yönelik sevgi ve şefkatin güçlü bir ifadesidir. Metin, sevgi ve güzelliklerin hatırlanmasını sağlar.	"Ey nazlı, nazlı nazlı / Benim güzel kuzucuğum"
Umut ve huzur arayışı	Uyku çağrısı, acının sona ermesi ve sonsuz huzura yönelik bir dileği ifade eder. Metnin teselli edici yönünü öne çıkarır.	"Hadi uyu birazcık"

Tablo 21; metnin yas, kayıp, çaresizlik ve duygusal yoğunluk gibi temaları ele almasını ve bu temaların ebeveynlik deneyiminin, toplumsal ilişkilerin ve doğa ile olan bağın anlamına nasıl ışık tuttuğunu gösterir. Ayrıca, umut ve huzur arayışı gibi değerler, metnin sadece acıyı değil, aynı zamanda teselli ve iyileşmeyi de içerdiğini vurgular. Bu analiz, ninninin sadece bir uyku şarkısı olmanın ötesinde, aynı zamanda derin bir hikâye anlatımı ve duygusal ifade aracı olarak işlev görebileceğini ortaya koyar.

Tablo 22. 22. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Endişe ve hüzn	Metin, çocuğun ciddi sağlık sorunlarına ve bu durumun aile üyeleri üzerindeki duygusal etkisine odaklanır.	"Oğlum hasta yaralıdır / Yarası da çok derindir / Annesi boynu büküktür"
Teselli ve rahatlama	"Lori lori kuzum lori" tekrarı, ninninin çocukları sakinleştirmek, onlara şefkat göstermek ve endişeleri hafifletmek için kullanıldığını yansıtır.	"Lori lori kuzum lori"

Tablo 22, ninninin çocuğun sağlığına dair endişeleri ve aile içinde hissedilen duygusal tepkileri yansıtmaya yeteneğini gösterir. Ayrıca, ninninin sadece bir uyku şarkısı olmanın ötesinde, aile içindeki duygusal bağları ve sevgiyi ifade etme aracı olarak nasıl işlev görebileceğini vurgular. "Lori lori kuzum lori" tekrarının kullanımı, ninninin teselli edici ve rahatlattıcı özelliğini pekiştirir ve zor zamanlarda çocuğa yönelik derin sevgi ve koruma arzusunun dile getirir. Ninnilerin çocuklar ve ebeveynler için duygusal bir ifade ve iletişim aracı olarak ne kadar güçlü olabileceğini gösterir.

Tablo 23. 23. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Ritmik ve melodik yapı	Ninninin sakinleştirici ve uyandırıcı özelliği, ritmik ve tekrar edici yapıyla pekiştirilir. Bu da dinleyiciler üzerinde sakinleştirici bir etki yaratır.	"Beşik tıngır tıngırdır / Adına da dergüş denir / Dergüşü sallayiver / Bebeği uyutuver"
Sevgi ve şefkat	Ninni, bebeklere yönelik derin sevgi ve şefkati ifade eder, ebeveyn ve bebek arasındaki duygusal bağı güçlendirir.	"Dilberim, bebeğim / Şirinim, güzelim / La la bebeğim uyu / Bu tınıları dinle"
Uyku ve huzur	Ninninin temel amacı bebekleri uyutmak ve onlara huzurlu bir uyku ortamı sağlamaktır.	"La la bebeğim uyu / Bu tınıları dinle"

Tablo 23, ninninin bebekler için bir uyku yardımcısı olarak nasıl işlev gördüğünü ve aynı zamanda ebeveynlerin bebeklerine yönelik sevgi ve şefkatlerini nasıl ifade ettiklerini gösterir. Ritmik ve melodik yapı, sevgi ve şefkat ifadeleri, uyku ve huzur teşvik edici öğeler ve kültürel mirasın yansıtılması, ninninin hem bebekler için rahatlattıcı bir etki yaratma hem de ebeveyn ve bebek arasındaki duygusal bağı güçlendirme amaçlarını öne çıkarır. Bu değerler, ninniye hem bebekler için hem de ebeveynler için önemli bir kültürel ve duygusal ifade aracı haline getirir.

Tablo 24. 24. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Sakinleştirici ve rahatlattıcı dil	Bebeklere yönelik sevgi dolu ve sakinleştirici ses tonu kullanılır. "Nazlı nazlı" gibi tekrar eden ifadeler ritmik ve sakinleştirici bir atmosfer yaratır.	"Uyuyuver nazlı nazlı / Hadi gecele nazlı nazlı"
Bebek ve beşik imajları	Bebeklerin uyutulma ritüelinin klasik tasviri. Beşiğin sallanması ve bebek için ninni söylenmesi, evrensel uyku ritüellerinden biridir.	"Beşik sallanır ona bir ninni yakılır / Bebek sallanır ona bir ninni yakılır"
Ebeveynin sevgisi ve şefkati	Annenin ve babanın bebekle olan derin bağını ve ona olan sevgisini vurgular. Aile içindeki sevgi ve şefkatin güçlü bir göstergesi olarak ifade bulur.	"Beşiğin önünde duran anne ve 'dot' tur"
Duygusal etki	Ebeveynin bebek karşısındaki derin duygusal tepkisi. Bebeklerin masumiyeti ve savunmasızlığı karşısında hissedilen derin sevgi ve koruma isteğini dile getirir.	"Küçücük bebek yüreğimi dağlar"

Tablo 24, ninninin bebekleri uyutmak ve onlara huzur vermek gibi geleneksel işlevlerini, aynı zamanda ebeveynlerin bebeklere karşı hissettikleri sevgi, şefkat ve koruma duygularını ifade etme yollarını özetler. "Nazlı nazlı" gibi sakinleştirici ve ritmik ifadeler, bebek ve beşik imajları ve ebeveynin sevgisi ve şefkati gibi temalar, ninninin bebek ve ebeveyn arasındaki duygusal bağı güçlendiren ve aile içinde huzurlu bir atmosfer yaratmayı amaçlayan bir araç olarak önemini vurgular. Bu değerler, ninniye sadece bir uyku yardımcısı olmanın ötesinde, aile içindeki duygusal ilişkileri derinleştiren bir kültürel ve duygusal ifade aracı haline getirir.

Tablo 25. 25. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Sakinleştirici atmosfer ve gündelik yaşam	Yayık kullanımının getirdiği huzurlu ve tekrar eden sesler, kırsal yaşamın bir parçası olarak kültürel bir bağlam sunar.	"Yayık yayık yayılır / Sesi çok güzel gelir"
Anne ve bebek arasındaki bağ	Annenin bebek için yaptığı hazırlıklar ve ona gösterdiği özen, bebek için hazırlanan yayıkla sembolize edilir, annenin sevgisi ve emeğini vurgular.	"Yavrum uykusundan uyanmaz / Annenin yayığı hazır"
Zamanın ve doğanın öğeleri	Zaman ve doğa öğeleri, günün belirli bir anındaki huzuru ve güzelliği betimler. Bu, çocuklara doğanın döngüsü ve günlük yaşamdaki basit mutluluklar hakkında bilgi verir.	"Ne erkendir ne geçtir / Güneşin şavkı yayığa vurur"

Tablo 25, ninninin uyku teşvik edici ve sakinleştirici işlevlerinin yanı sıra, çocuklara günlük yaşamın basit güzellikleri ve kültürel bağlamları hakkında bilgi verme amacını da özetler. "Yayık yayık yayılır" gibi ifadelerle kırsal yaşamın sakin atmosferi ve "Güneşin şavkı yayığa vurur" ile zamanın ve doğanın güzelliklerinin vurgulanması, çocuklara doğa ile uyum içinde bir yaşamın önemini ve çevrelerindeki dünyayı daha iyi anlamalarını sağlamayı amaçlar. Aynı zamanda, annenin sevgisi ve emeği ile çocuk arasındaki bağın güçlendirilmesi, ninninin bebek ve ebeveyn arasındaki duygusal ilişkiyi derinleştiren bir araç olarak işlevini pekiştirir. Bu değerler, ninniye sadece bir uyku yardımcısı olmanın ötesinde, aile içindeki duygusal ilişkileri ve çocukların çevreleriyle olan bağlarını geliştiren bir kültürel ve eğitici araç haline getirir.

Tablo 26. 26. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Tekrar edici ve şiirsel dil	Ninninin ritmik yapısını oluşturan ve bebek için tanıdık bir uyku çağrısı haline gelen tekrar eden ifadeler.	"Hey güzel hey güzel"
Bebekle kurulan duygusal bağ	Bakım verenin bebek için yaptığı fiziksel ve duygusal çabayı vurgular. Bebekle kurulan derin bağı ve ona gösterilen sevgiyi yansıtır.	"Ben küçük kuzumu sallardım hey güzel"
Güvenlik ve koruma ifadeleri	Bebek için güvenlik önlemleri alındığını ve onun korunup kollanacağını ifade eden ifadeler yansıtılır.	"Beşiğin ipini kuzumun bedenine sıkıca bağlarım hey güzel!"
Aile ve toplumsal bağlar	Aile içindeki ve toplumsal dayanışmanın önemini vurgular. Bir çocuğun büyütülmesinde aile bireylerinin ve toplumun birlikte çalıştığını gösterir.	"Ah ben teyzeyi getireceğim annenin yerine"
Masumiyet ve zarafet	Bebeklerin masumiyeti ve kırılganlığını betimleyen ifadeler, bebeklerin ne kadar değerli ve korunmaya muhtaç olduğunu vurgular.	"Daha minik bir beşiktir ey güzel / Daha minik bir kuzudur ey güzel"

Tablo 26, ninninin bebekleri uyutmak ve onlara güvenlik hissi vermek amacının yanı sıra, bebek ve bakım veren arasındaki duygusal bağı ve aile içindeki sevgi ve dayanışmayı güçlendiren bir araç olarak işlevini özetler. Ninni, sadece bir uyku aracı olmanın ötesinde, aile değerlerini ve kültürel mirası aktarmanın bir yöntemi olarak görülebilir. Bu analiz, ninninin bebekler ve ebeveynler/bakım verenler arasındaki ilişkileri derinleştiren ve toplumsal bağları pekiştiren çok katmanlı bir işleve sahip olduğunu gösterir.

Tablo 27. 27. Ninninin değer analizine ilişkin bilgiler

Tema	Açıklama	Metindeki ifadeler
Bebek bakımı ve güvenlik	Bebek için güvenli bir uyku ortamı hazırlama çabası, bebek güvenliğine verilen önemi vurgular.	"Beşiğimi/bebeğimi sallardım / beşiğin iplerini üstünde katlayıp sıkıca bağlarım"
Duygusal yük ve çaresizlik	Bakım verenin yalnızlığı ve bir ebeveyn olarak karşılaştığı zorlukları dile getirir. Sosyal ve duygusal zorluklara işaret eder.	"Ben çaresiz gariban, minik beşiğim için bir ebeveyn nereden getireceğim"
Umut ve arayış	Bir ebeveyn veya yardımcı bir el bulma umudu, değişim ve yenilenme umudunu simgeler.	"Bu yeni yılın yeni gelini"

Tablo 27, ninnilerin çok katmanlı işlevlerini ve anlamlarını özetler: Bebekler için rahatlatıcı bir ortam sağlamak, ebeveynlerin ve bakım verenlerin duygusal yüklerini hafifletmek ve sosyal ile kültürel bağlamda daha derin temaları ele almak. Ninniler, bebekler ve ebeveynler/bakım verenler arasındaki ilişkiyi güçlendiren, aynı zamanda bireysel ve toplumsal düzeyde önemli konuları gündeme getiren bir iletişim aracı olarak görülebilir. Bu analiz, ninnilerin sadece bebekleri uyutmak için değil, aynı zamanda toplumsal ve bireysel deneyimleri paylaşmanın ve işlemenin bir yolu olarak da kullanıldığını gösterir.

## Tartışma

Değerler üzerine yapılan araştırmaların etkili formlarda sürdürülebilirliği adına birçok sınıflandırma yapılmış olmakla birlikte bu sınıflandırmalardan en çok bilinen ve kabul edilenleri arasında Spranger, Nelson, Rokeach ve Schwartz'a ait olanlar bulunmaktadır (Yazıcı, 2006). Psikoloji, sosyoloji, dini bilimler, iktisat, iletişim, matematik gibi farklı alanlarda çeşitli yönlerle incelenen değer kavramının (Ulusoy ve Dilmaç, 2012) sınıflandırılıp ele alınmasının ötesinde bu çalışmada, kültürel birer değer olarak nitelendirilebilecek olan ninnilerin değerler açısından analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda, iki yıla aşkın bir araştırma ve veri toplamanın sonucu olarak Hakkari yöresine ait 27 tane ninninin değerler açısından analizine ilişkin varılan sonuçlar Tablo 28'de sunulmuştur.

Değer	Açıklama	Değerin işlevi	Ninnide karşılığı olan örnek ifade
Sevgi ve şefkat	Sevgi, bireyin başkalarına karşı duyduğu pozitif duyguları ifade eder. Şefkat ise başkalarının ihtiyaç ve acılarına duyarlı olmayı içerir.	Duygusal bağları güçlendirir, sosyal gelişimi destekler.	"Nazlı nazlı / Ey nazlı, nazlı nazlı, benim güzel kuzucuğum"
Güvenlik ve koruma	Bireyin fiziksel ve duygusal güvenliğinin sağlanması, tehlikelerden korunmasıdır.	Bireyin güvende hissetmesini sağlar, gelişimine katkıda bulunur.	"Beşiğin ipini kuzumun bedenine sıkıca bağlarım"
Aile ve toplumsal bağlar	Aile içi ve toplumsal ilişkilerin önemi, bireyler arası bağların kuvvetlenmesi.	Sosyal uyumu ve aidiyet duygusunu artırır.	"Ah ben teyzeyi getirteceğim annenin yerine"
Maneviyat	İnsanın içsel dünyası ve üst bir varlığa olan inancı ile ilgili duygu ve düşünceler.	Bireyin manevi gelişimine katkı sağlar, hayatın zorluklarına karşı direnç oluşturur.	"Sırların alimi Rabbim / Ey Rabbim yüce Rabbim"
Adalet ve eşitlik	Bireyler arası adil davranış ve eşit haklara sahip olma ilkesi.	Toplumsal uyumu ve bireyler arası saygıyı teşvik eder.	"Rabbim bu beşiği yapan usta ve usta yardımcısının işini rast getirmesin"
Masumiyet ve çocuksu saflık	Çocukların doğuştan gelen masumiyeti ve saflıklarını ifade eder.	Çocuklara karşı koruyucu ve sevgi dolu davranışları teşvik eder.	"Tinni ninni ne yapmış / Babasına yemek götürmüş"
Toplumsal sorumluluk	Bireylerin toplum içindeki rolleri ve sorumlulukları.	Toplumda yardımlaşma ve dayanışma duygusunu güçlendirir.	"Kuzum oğlaklar çobanı / Sürü tepelere yavaşmış"
Hayal gücü ve yaratıcılık	Bireyin içsel dünyasını ve yaratıcı düşünme yeteneğini ifade eder.	Çocukların zihinsel ve duygusal gelişimini destekler.	"Oradan gelir heyheyli / Bir küheylana binmiş"
Merhamet ve empati	Başkalarının duygularını anlama ve onlara karşı duyarlı olma yetisi.	Sosyal ilişkilerde anlayış ve yardımlaşmayı teşvik eder.	"Yavrum uykusundan uyanmaz / Annenin yayığı hazır"
Dayanışma ve birlik	Bireyler arasındaki sosyal bağların ve birlikte hareket etme duygusunun güçlendirilmesi.	Toplumsal bütünlüğü ve iş birliğini artırır.	"Her gelen bir periyot boyunca sallar"
Doğa saygısı ve koruma	Doğal çevreye duyulan saygı ve onun korunması gerektiğinin anlaşılması.	Çevre bilincinin artmasını ve sürdürülebilir davranışları teşvik eder.	"Suyunu doldururum çeşmeden / Güneşin şavkı vurur"
Kültürel miras ve kimlik	Bir topluluğun tarihini, geleneklerini ve değerlerini ifade eder.	Kültürel kimliğin ve aidiyet duygusunun güçlenmesine katkıda bulunur.	"Beli bıçağın sapı / Kurban olsun kilisedeki papaz"
Hayatın kıymeti ve minnettarlık	Yaşamın değerini ve içinde bulunulan nimetlere duyulan şükranı ifade eder.	Pozitif yaşam tutumunu ve minnettarlık duygusunu teşvik eder.	"Rabbim sen başışladın"

Tablo 28'de, geleneksel ninnilerin içerdiği ve toplumsal değerleri yansıtan temel temalar detaylandırılmıştır. Bu temalar; "sevgi ve şefkat", "güvenlik ve koruma", "aile ve toplumsal bağlar", "maneviyat", "adalet ve eşitlik", "masumiyet ve çocuksu saflık", "toplumsal sorumluluk", "hayal gücü ve yaratıcılık", "merhamet ve empati", "dayanışma ve birlik", "doğa saygısı ve koruma", "kültürel miras ve kimlik" ile "hayatın kıymeti ve minnettarlık" olarak sınıflandırılıp sıralanmıştır. Her bir tema, sosyal ilişkiler ve bireysel davranışlar üzerindeki olumlu etkileriyle birlikte sunulmuş, aynı zamanda temsil ettikleri değerleri pekiştiren ninni örnekleri ile desteklenmiştir. Bu analiz, ninnilerin sadece çocukları sakinleştirmek için değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin ve kültürel öğelerin nesilden nesile aktarımında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan değerler kategorisini kısaca şu şekilde ifade edebiliriz:

- **Sevgi ve Şefkat:** Spranger (1928)'in "sosyal değer" kategorisinde de nitelendirilebilen bu değer özünde; kendisiyle birlikte başkalarını da sevmeye, bencil olmama, başkalarına şefkatli davranma gibi evrensel ölçütler esastır. En yüksek değer olarak insan sevgisi ile ön plana çıkan bu değerde nezaket ve sempatik olma durumu mevcuttur.

- **Güvenlik ve Koruma:** Schwartz (1992)'in bireysel değerler sınıflandırmasında "güvenlik (security)", Spranger'da ise "politik değer" kategorisinde ifade edilebilecek olan "güvenlik ve koruma" değerinde; her şeyin üstünde güç, şöhret ve etki mevcuttur. Esas olan kuvvet olup bireysel, ailevi, toplumsal ve ulusal düzenin sürdürülmesi arzulanır. İyi olana karşılık verebilmek, bağlılık duygusu, sağlığın korunup devam ettirilmesi, tehlikelerden korunma gibi tutum ve durumları barındırır.

- **Aile ve Toplumsal Bağlar:** Nelson (1989)'da "grup değerleri" kategorisinde de ifade bulabilecek olan bu değerde aile bütünlüğü ve birer grup yığını olarak topluma aidiyet esastır. Toplumsal uyum ve aile içi sağlıklı uyum ve iletişim temalarının ifade bulduğu bu değerde aile ve toplumla olan bağların sağlıklı olması ve kopması, bireyin yaşamında olumsuz sonuçların doğmasına sebebiyet verebileceği gibi bireyin yaşamının negatif yönlere evrilebilme sonucunu ortaya çıkarma özelliği de barındırmaktadır.

- **Maneviyat:** Spranger (1928)'in değerler sınıflandırmasında "dini değer", Rokeach (1973)'ta "araç değerler", Nelson'da "grup değerleri" kategorilerinde de yer bulabilecek olan "maneviyat" değeri, inanç sistemlerini özünde barındırır. İnsanın daha çok içsel ve psişik yönüyle ilişkili olan duygu ve düşüncelerin temsil bulduğu bu değerde üst bir varlığa olan inanç, bireyin manevi gelişimine katkı sağlar. Bu değer açılımı bireysel bağlamda olup sadece bireyin yaşamına etki edebileceği gibi toplumsal boyutta da ideolojik kalıpların doğmasına sebep olup toplumların yaşamlarına farklı farklı yönlerden olumlu ya da olumsuz etki de edebilir. Bu yönüyle metafizik boyutun fizikî âleminde, ideolojiler üstünden somutlaşarak yer bulmasıyla insanlar üzerinde toplumsal etkilere de yol açmada etkin olabileceği potansiyelinde bir değer olarak ifade edilebilir.

- **Adalet ve Eşitlik:** Nelson (1989)'da "sosyal değerler", Rokeach (1973)'ta "temel değerler" ve Schwartz (1992)'in da bireysel değerler sınıflandırılmasında "evrenselcilik (universalizm)" kategorisinde de yer bulabilecek olan bu değerde erdemli olma, toplumsal adalet ve hakların adilce eşitliği ilkeleri esastır. Doğanın ve çevrenin korunumu ve barış isteği temelinde şekil bulan evrensel bir değer olarak ifade edilebilir.

- **Masumiyet ve Çocuksu Saflık:** Nelson (1989)'da "bireysel değerler" sınıflandırmasında da yer bulabilecek olan bu değerde tıpkı çocuklar gibi masum bir karakter ve kişiliğe sahip olmanın yanında art niyetsiz tutum ve davranışlara sahip olmak esas alınır.

- **Toplumsal Sorumluluk:** Sosyal konumda yer edinmede sorumluluk almak, belli başlı rolleri üstlenmek esastır. Bu değerde yardımlaşmak, toplumun bir üyesi olarak kendini kabul etmek ve ettirmek ön plana çıkmaktadır. Ayrıca kategorize edildiğinde ise bu değer, Schwartz (1992)'in bireysel değerler sınıflandırmasında "iyilikseverlik (benevolence)" değeri ile örtüştüğü belirtilir.

- **Hayal Gücü ve Yaratıcılık:** Rokeach (1973)'in "araç değerler", Spranger (1928)'in "bilimsel değer" ve Schwartz (1992)'in bireysel değerler sınıflandırmasında "özyönelim (self-direction)" olarak adlandırılan değerler kategorisinde da yer bulabilecek olan bu değer özünde yaratım yatmaktadır. Realiteye, bilgiye, muhakemeye, düşünce özgürlüğüne, eleştiri ve akla önem verilir. Bilimsel fikirlerin özünde yer bulur.

- **Merhamet ve Empati:** Bireylerin başkalarının duygularını anlama ve onlara karşı duyarlı olma yetisini vurgular. Bu tema, sosyal ilişkilerde anlayış ve yardımlaşmanın teşvik edilmesine katkıda bulunur. Bireylerin karşdakini anlama ve vicdan denilen manevi boyutu gerçek yaşam alanına kanalize ederek iyi olanı arzulanma ölçülerini de barındırır.

- **Dayanışma ve Birlik:** Bireyler arasındaki sosyal bağların ve birlikte hareket etme duygusunun güçlendirilmesini ön plana çıkarıp toplumsal bütünlüğü ve iş birliğini artırır. Ayrıca bu değer, Nelson (1989)'un değerler sınıflamasında "grup değerleri" kategorisinde yer bulabileceği de ifade edilebilir.

- **Doğa Saygısı ve Koruma:** Doğal çevreye duyulan saygının öneminin ve doğal çevrenin korunması gerektiğinin anlaşılmasını sağladığı gibi çevre bilincinin artmasına ve sürdürülebilir davranışların teşvik edilmesine de yardımcı olan bir değerdir.

- **Kültürel Miras ve Kimlik:** Bir topluluğun tarihini, geleneklerini ve değerlerini ifade ederken bu unsurların, bireylerin kültürel kimliğini ve aidiyet duygusunu güçlendirme potansiyeline sahip olduğunu ortaya koyar.

- **Hayatın Kıymeti ve Minnettarlık:** Yaşamın değerini ve içinde bulunulan nimetlere duyulan şükranı vurgulayarak pozitif bir yaşam tutumu ve minnettarlık duygusunun teşvik edilmesine işaret eder.

Bu analiz, ninnilerin çocuk gelişimi üzerindeki olumlu etkilerinin yanı sıra, kültürel değerlerin korunması ve aktarılmasında da önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Bu inceleme, ninnilerin yalnızca basit uyku şarkıları olmadığını, aynı zamanda toplumsal normlar, değerler ve kültürel mirasın aktarımında kritik bir role sahip olduğunu vurgulamaktadır. Toplumun temel yapı taşlarından biri olarak bu eserlerin, bireylerin sosyal ve kültürel kimliklerini şekillendirmedeki önemi göz ardı edilemez. Bu nedenle, geleneksel ninnilerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel süreklilik ve toplumsal dayanışma için büyük öneme sahiptir.

## Sonuç

Bu çalışma ile kategorize edilip aktarılan tüm bu değerlerin önem ve etkisinin yanında, bu değerleri özünde barındıran ve çocuklarımıza birer armağan olarak annelerin ruhuyla nakşedilen ninnilerin kültürel, tarihsel ve daha birçok açıdan önemi de fark edilebilmektedir. Bu önemin farkındalığıyla bu araştırma uygulaması özelinde, bir kültürün unutmaya yüz tutmuş değerlerinden biri olarak ninnilerin yaşatılabilmesi adına kültürel ve bilimsel çabalara da ivme kazandırılabilir. Çünkü teknoloji ve iletişim araçlarının hızla geliştiği bu tekno-dinamik çağın muazzam uyarıcılarına maruz kalarak büyüyen çocukların, ebeveynlerinin yüreğinden koparak dile vuran ninni tınılarıyla çocuklarının yaşamlarına katacağı ruhsal ve bilişsel zenginlik yadsınamayacağı gibi bu alanda yapılacak bilimsel çalışmalar da en azından bu yönde toplumsal bir bilincin oluşmasının sağlam bir zeminini oluşturabilmektedir. İletişim araçları ve teknolojinin kaotik uzamında büyüyen telefon, tablet vb. araçlarla çocukları uyutmanın dezavantajlarını bertaraf ederek, ebeveynlerinin yüreğinden dillerine vuran ninnilerin engin tınısıyla bu çocuklar uyutulabilir. Çünkü ninniler, araştırma uygulamasında da görüldüğü üzere özünde, iyi olarak adlandırılacak toplumsal ve bireysel değerlerin neredeyse çoğunu barındıran zengin metinlerdir. Bu gerçek görülebildiği andan itibaren birey, özündeki zenginliği keşfederek önünü, geleceğini aydınlatılabilir. Ünlü Alman filozof Immanuel Kant (2000)'in "insan uzamda ışıkla görür, ışığı görmez" istencini manevi boyutta anlamsallaştırarak çocuklarımıza değerlerden bir "ışık" olarak bırakmanın önemi ise apaçık biçimde görülebilir.

## Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

## Finansal Destek

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

## Etik Komite Onayı

Çalışmanın yürütülebileceğine Hakkari Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu 2022/5 Oturum ve 1 No' lu Karar sayısı ile onay verilmiştir.

## Bilgilendirilmiş Onam

Çalışmaya katılan katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu verilmiş ve gönüllülük esasına göre katılımları sağlanmıştır.

## Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

## Yazar Katkıları

D.A.: Çalışma Tasarımı, Veri Toplama, Veri Analizi, Makale Yazımı, Makale Gönderimi ve Revizyon

A.D.: Çalışma Tasarımı, Veri Analizi, Makale Yazımı, Makale Gönderimi ve Revizyon


## Kaynaklar

- Akarçay, G. Ö. (2013). Etnografların alanda fotoğrafı kullanma deneyimleri ve çalışma pratikleri üzerine bir etnografik çalışma. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 26, 83-128.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Akyol, P. K. (2014). Kültürel değişme ve teknolojinin etkisiyle şekillenen günümüz ninnileri ve ninni dinletme geleneği. *Bilgi*, (69), 127-142. <https://dergipark.org.tr/en/pub/bilgi/issue/25364/267714>
- Altheide, D. L. (1987). Reflections: Ethnographic content analysis. *Qualitative Sociology*, 10(1), 65-77.
- Aristoteles. (1999). *Eudemos'a etik* (S. Babür, Çev.). Dost Kitapevi.
- Arnould, E. J., & Wallendorf, M. (1994). Market-oriented ethnography: Interpretation building and marketing strategy formulation. *Journal of Marketing Research*, 31(4), 484-504.
- Baltacı, N., & Başer, M. (2020). Kültürümüzden gelen bir iyileşme aracı: ninnilerin gebelikte kullanımı. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29(3), 207-212. <https://doi.org/10.17942/sted.601142>
- Baş, T., & Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Bayraktar, Z. (2023). Başkurt çocuk folklorunda kültürel bellek aktarıcısı olarak ninniler. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(35), 1036-1050. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1278664>
- Beill, B. (2003). *İyi çocuk, zor çocuk: Doğru davranışlar çocuklara nasıl kazandırılır?* (C. Yorulmaz, Çev.). Arkadaş Yayınevi.
- Bhattacharjee, A. (2012). *Social science research: Principles, methods, and practices* (3. baskı). USF Tampa Bay Open Access Textbooks Collection. [http://scholarcommons.usf.edu/oa\\_textbooks/3](http://scholarcommons.usf.edu/oa_textbooks/3)
- Çalışkur, A. (2010). *Psikolojide değerler ve gençlik*. Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Çelebioğlu, A. (1995). *Türk ninniler hazinesi*. Kitabevi Yayıncılık.
- Çorbacı, O. K. (2023). Değerler eğitimi perspektifinden dünyalı kimliği. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(20), 387-402. <https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.1248355>
- Elçin, Ş. (1993). *Türk halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayıncılık.
- Emeksiz, A. (2011). Ninniler uyumak için midir?. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(02), 143-156. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trkede/issue/41079/496588>
- Flick, U. (2013). *An introduction to qualitative research*. Sage Publications.
- Gander, M. J., & Gädiner, H. W. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi* (A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur, Çev.). İmge Kitabevi.
- Gobo, G. (2011). Ethnography. In *Doing ethnography* (pp. 13-34). Sage Publications. <https://www.researchgate.net/publication/279373417>
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Ectj*, 30(4), 233-252.
- Güngür, M. N. (1945). *Kastamonu ninnileri*. Kırıl Matbaası.
- Hawes, B. L. (1974). Folksongs and function: Some thoughts on the American lullaby. *The Journal of American Folklore*, 87(344), 140-148. <https://doi.org/10.2307/539474>
- Kabadayı, A. (2009). Ninnilerin çocuğun gelişim alanlarına katkılarının içerik açıdan incelenmesi: Konya örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 276-289.
- Kanak, M., Önder, M., & Subaşı, Ç. (2018). Türk ninnilerin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 594-602. <https://doi.org/10.17755/esosder.337879>
- Kant. (2000). *Fragmanlar* (O. Aruoba, Çev.). Altıkırkbeş Yayınları.
- Kaplan, Y. (2015). *Hakkari/Hakkâri Tarihi Tarihi*. Hakkâri Valiliği, Hakkâri İl Yıllığı 2015 (ss. 24-25). Van: Vamedia Ofset Matbaacılık. Kaynağından 1 Temmuz 2024 tarihinde arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Temmuz 2024.
- Koç, R. (2023). Millî kültür inşası ve dil bilinci kazandırma aracı olarak Kosova Türk edebiyatında ninni. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (59), 24-42. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1229951>
- Koçkar, M. T., Koçkar, R., & Koçkar, A. A. (2018). Diasporada yaşayan Karaçay-Malkarlıların ninni söyleme gelenekleri ve kültürel değişim. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, 1(1), 91-104. <https://dergipark.org.tr/en/pub/folklor/issue/36547/412622>
- Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: The assessment of trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45(3), 214-222.
- Myers, M. D. (1999). Investigating information systems with ethnographic research. *Communications of the Association for Information Systems*, 2(23), 1-20.
- Nelson, P. (1989). Ethnic differences in intrinsic/extrinsic religious orientation and depression in the elderly. *Arch Psychiatr Nurs*, 3, 199-204.
- Özdemir, M., & Sarı, H. (2020). Ninnilerde aile sevgisi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 121-130. <https://dergipark.org.tr/en/pub/pesausad/issue/56282/706529>
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- Spranger, E. (1928). *Types of men: The psychology and ethics of personality*. Hafner Publishing Co. (Original work published in German as *Lebensformen*)
- Şimşek, E. (1989). Çukurova (Kadirli-Kozan) ninnileri üzerine bazı düşünceler. *Millî Folklor*, 1(2), 18.
- Tarıbuuyurdu, G. (2015). Klâsik Türk şiirinde kadın söyleminin izinde: Şeref Hanım Divânı'nda ninniler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 112-120. <https://doi.org/10.15869/itobiad.55619>
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (2010). Putting the human back in "human research methodology": The researcher in mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 4(4), 271-277.
- Tevrüz, S., & Turgut, T. (2020). Değerler ve özerk irade. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 71-98. <https://doi.org/10.18037/ausbd.700336>
- Tuna, T. S. (2022). Folklor metinlerini pozitif psikoloji kavramlarıyla yorumlamada bir örnek: sevgi konulu ninniler. *Folklor/Edebiyat*, 28(112), 965-982. <https://doi.org/10.22559/folklor.2229>
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Pegem Akademi.
- Whittemore, R., Chase, S. K., & Mandle, C. L. (2001). Validity in qualitative research. *Qualitative Health Research*, 11(4), 522-537.

- Yaman, H., Taflan, S., & Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29182/312489>
- Yazıcı, H., Reisoğlu, S., & Altun, F. (2012). Etnografik araştırmacının değerleri ile araştırma yöntem ve sonuçları arasındaki ilişki. *Journal of Life Sciences*, 1(1), 649-657.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19), 499-522. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tubar/issue/16960/177116>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

## Investigating the impact of social communication deficiencies in children with autism spectrum disorder on their parents' depression and anxiety levels

Otizm spektrum bozukluğu tanısı alan çocukların sosyal iletişim eksikliklerinin ebeveynlerin depresyon ve anksiyete düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi

 Metin Çınaroğlu<sup>1</sup>,  Zehra Miray Afşar<sup>2</sup>,  Eda Yılmaz<sup>3</sup>

<sup>1</sup>İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji, İstanbul, Türkiye.

<sup>2</sup>Klinik psikolog, İstanbul, Türkiye

<sup>3</sup>Beykoz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji, İstanbul, Türkiye

### ÖZET

**Amaç:** Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), bireylerin sosyal iletişim becerilerini etkileyebilmekte ve sadece tanı konulan çocukları değil, aynı zamanda ebeveynlerini, özellikle ebeveynlerinin ruh sağlığını da etkileyebilmektedir. Mevcut alanyazın, genellikle OSB'li bireylerin doğrudan etkilerine odaklanmış olup, bakım sağlayanlar üzerindeki psikolojik yükü henüz yeterince çalışılmamış gözükmektedir. Bu çalışmada, çocukların OSB nedeniyle yaşadığı sosyal iletişim zorlukları ile ebeveynlerinin depresyon ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırılmaktadır.

**Yöntem:** Araştırma, korelasyonel bir tasarım kullanarak Türkiye'nin çeşitli şehir merkezlerindeki 4-18 yaş arası OSB'li çocukların 400 ebeveyni üzerinde yapılmıştır. Çocukların sosyal iletişim eksikliklerini ve ebeveynlerin psikolojik durumlarını değerlendirmek için Sosyal İletişim Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri ve Beck Anksiyete Envanteri kullanılarak veriler toplanmıştır. Spearman korelasyon katsayıları ve alt grup analizleri, çocukların sosyal iletişim problemlerinin ciddiyeti ile ebeveynlerin depresyon ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkileri değerlendirmiştir.

**Bulgular:** Bulgular, OSB'li çocukların sosyal iletişim eksikliklerinin ciddiyeti ile ebeveynlerinin depresyon ve anksiyete düzeyleri arasında bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur. Spearman korelasyon katsayıları, depresyon için  $r=-0.218$  ve anksiyete için  $r=-0.263$  ile anlamlı negatif korelasyonlar göstermiştir.

**Sonuçlar:** Daha ciddi iletişim eksiklikleri olan çocukların ebeveynleri, daha yüksek psikolojik sıkıntı bildirmiştir. Bu model, farklı demografik alt gruplar arasında tutarlı bir şekilde gözlemlenmiştir. Çalışmanın katkısı, bu ilişkileri Türkiye'deki kentsel bir popülasyon içinde nicel olarak doğrulaması ve bütüncül, aile merkezli yaklaşımların gerekliliğini vurgulamasıdır.

**Anahtar kelimeler:** otizm spektrum bozukluğu; sosyal iletişim; ebeveyn; depresyon; anksiyete

### ABSTRACT

**Aim:** Autism Spectrum Disorder (ASD) significantly impacts individuals' social communication abilities, affecting both the diagnosed children and their families, especially the mental health of their parents. While existing literature has focused on the direct implications for individuals with ASD, the psychological toll on caregivers is often overlooked. This study explores the relationship between children's social communication challenges due to ASD and the subsequent mental health outcomes in their parents, specifically depression and anxiety levels.

**Methods:** Using a correlational design, the research involved 400 parents of children with ASD aged 4-18 from various urban centers in Turkey. Data were collected using the Social Communication Scale, Beck Depression Inventory, and Beck Anxiety Inventory to assess children's social communication deficits and parents' psychological states. Spearman's correlation coefficients and subgroup analyses evaluated the relationships between the severity of children's social communication problems and parental depression and anxiety levels.

**Results:** The findings revealed a strong correlation between the severity of social communication deficiencies in children with ASD and heightened levels of depression and anxiety among their parents. Spearman's correlation coefficients showed significant negative correlations, with  $r=-0.218$  for depression and  $r=-0.263$  for anxiety.

**Conclusion:** Parents of children with more severe communication deficits reported higher psychological distress. This pattern was consistent across different demographic subgroups. The study's unique contribution lies in its quantitative confirmation of these relationships within a Turkish urban population, underscoring the need for holistic, family-centered approaches in ASD management.

**Keywords:** autism spectrum disorder; social communication; parent; depression; anxiety

### Introduction

Autism Spectrum Disorder (ASD) is a developmental disorder characterized by significant social, communication, and behavioral challenges (Ousley & Cermak, 2014). ASD is a complex developmental condition involving persistent challenges with social communication, restricted interests and repetitive behavior. While autism is considered a lifelong disorder, the degree of impairment in functioning because of these challenges varies between individuals with autism. According to the Centers for Disease Control and Prevention, an estimated one in 36 children has been identified with ASD (Tobón, 2024).

It is known that psychological problems such as depression and anxiety are frequently observed in parents of children with ASD. This may be due to the difficulties parents face in trying to cope with their children's special needs. Many studies have shown that parents of children diagnosed with ASD are more likely to show symptoms of depression and anxiety than other parents. For example, a study conducted in Turkey found that mothers of children with autism had higher depression levels than other mothers (Karadag vd., 2014). The effects of ASD extend beyond the individual to their family, particularly impacting parents who play a critical role in their care and support (Karst & Van Hecke, 2012). Recent studies have begun to elucidate on the psychological toll that raising a child with ASD can entail, including increased levels of stress, depression, and anxiety among parents (Kalb vd.,

2021). However, the specific relationship between the core symptoms of ASD—namely, deficits in social interaction and communication—and the mental health of parents remains underexplored. There are also studies examining how parents' coping strategies and receiving social support affect depression and anxiety levels. These studies emphasize the importance of psychosocial support programs for parents. In this context, there is a general consensus that various measures should be taken at both individual and social levels to protect and support the psychological health of parents of children diagnosed with ASD.

The onset of ASD symptoms can significantly alter familial dynamics, imposing a continuous caregiving burden that may precipitate or exacerbate mental health issues in parents (Kuhlthau vd., 2014). Given the critical role of social interaction and communication in human relationships, deficiencies in these areas for children with ASD can particularly strain parental well-being, potentially leading to higher instances of depression and anxiety (Barker vd., 2011). Understanding this relationship is crucial for developing targeted interventions aimed at supporting not only the children with ASD but also their primary caregivers (Khanna vd., 2011).

There are several studies conducted both in our country and abroad on the impact of communication deficits in children diagnosed with ASD on the levels of depression and anxiety in parents. The study titled "Parental stress and autism: Are there useful coping strategies?" investigates the stress levels in parents of children diagnosed with ASD and explores the underlying factors contributing to this stress. It examines coping strategies of parents and evaluates their impact on stress management and psychological health (Mancil vd., 2009). The study titled "Impact of Autism Spectrum Disorders on Family Functioning and Relationship with Maternal Mental Health" explores the functionality within families of children diagnosed with ASD and investigates the effects on maternal mental health. It focuses on family dynamics and the impact of the child's communication deficits on intra-family relationships. (Wood vd., 2020). The study titled "Associations Between Parental Anxiety/Depression and Child Behavior Problems Related to Autism Spectrum Disorders: The Roles of Parenting Stress and Parent Coping" investigates the effects of anxiety and depression in parents of children diagnosed with ASD on the child's behavior problems. It also addresses parenting stress factors and parental coping strategies. These studies are conducted to understand the impact of ASD on family dynamics and parental psychological health, providing valuable scientific data in this field (Rezendes & Scarpa, 2011).

This study aims to examine the extent to which social interaction and communication problems in children diagnosed with ASD are associated with depression and anxiety levels among their parents. By focusing on a comprehensive sample of parents of children with ASD aged 4-18, this research employs a correlational model to investigate these relationships quantitatively. Through the use of established psychometric instruments—namely, the Beck Depression Inventory, the Beck Anxiety Inventory, and the Social Communication Scale—this study seeks to illuminate the psychological impacts of ASD's core symptoms on the family unit.

The subsequent sections of this article will detail the methods employed in this research, present the findings from our analysis, and discuss the implications of these results for clinical practice and future research. By contributing to the body of knowledge on the psychological well-being of parents of children with ASD, this study aims to underscore the importance of integrated approaches to autism care that address the needs of both children and their caregivers. The aim of this study investigating the impact of communication deficits in ASD on parents' depression and anxiety levels focuses on: Psychological well-being of parents, family dynamics, impact of support services, and social awareness and support. parents of a child with ASD often require targeted care and adjustments. This situation can elevate chronic stress levels and be psychologically challenging. Research is conducted to understand identity information and anxiety levels, aiming to provide support in this regard. In families with a child diagnosed with ASD, there may be changes in relationships between parents and intra-family communication. This study was conducted to understand intra-family dynamics and parental emotional well-being. Families of children with ASD may experience difficulties in accessing psychosocial support services. This study was conducted to assess factors influencing parental psychological health and the effectiveness of support services. Studies aimed at raising societal awareness about ASD and understanding how society can support individuals and families affected by ASD also exist. Such studies are conducted to understand parental emotional well-being and support needs.

## Methodology

### Study design

This research employed a correlational study design to examine the extent to which problems in social interaction and communication, as experienced by children diagnosed with ASD, affect the likelihood of their parents experiencing symptoms of depression and anxiety. The study specifically aimed to investigate whether deficits in interaction and communication, which are symptoms of ASD, lead to the emergence of depression and anxiety symptoms in parents, and if so, to what extent. The research included children diagnosed with ASD aged between 4 to 18 years and their parents, employing purposeful sampling due to the specific age and diagnosis criteria of the children involved. Purposeful sampling was used to measure the levels of depression and anxiety among parents of children diagnosed with ASD aged between 4 and 18 years. Participants included 181 individuals (45.3%) with children diagnosed with ASD aged 4-7 years, 120 individuals (30%) with children aged 8-11 years, 55 individuals (13.7%) with children aged 12-15 years, and 44 individuals (11%) with children aged 16-18 years. Regarding the age of diagnosis of ASD among participants, 321 individuals (80.3%) received the diagnosis between 0-3 years old, while 79 individuals (19.8%) received the diagnosis between 4-7 years old. No participants reported receiving the diagnosis between 8-11 or 12-15 years old. A correlational model was utilized as the primary quantitative research method to examine the relationships between variables based on numerical data. For collecting the socio-demographic data of the parents, survey forms were used, while specific scales were employed to assess levels of depression, anxiety, and social communication. The Beck Depression Inventory was utilized to measure symptoms of depression among parents, the Beck Anxiety Inventory to assess their levels of anxiety, and the Social Communication Scale to investigate the autistic symptoms of the children diagnosed with ASD. This design ensures a



comprehensive analysis of how ASD-related communication challenges in children might correlate with psychological distress in their parents, thus aiming to provide insights into the indirect effects of ASD on family mental health.

### Participants

The final sample consisted of 400 participants, which included 268 women (67%) and 132 men (33%). Participants ranged in age from 18 to 60 years, with the majority residing in Istanbul. Participants' cities of residence are as follows: Istanbul, 306 individuals (76.5%); Ordu, 1 individual (0.25%); Trabzon, 1 individual (0.25%); Adana, 30 individuals (7.5%); Kocaeli, 2 individuals (0.5%); Izmir, 15 individuals (3.75%); Ankara, 9 individuals (2.25%); Mersin, 5 individuals (1.25%); Gaziantep, 6 individuals (1.5%); Kahramanmaraş, 3 individuals (0.75%); Antalya, 4 individuals (1%); Eskişehir, 3 individuals (0.75%); Çanakkale, 2 individuals (0.5%); Edirne, 6 individuals (1.5%); Osmaniye, 3 individuals (0.75%); Niğde, 2 individuals (0.5%); and Mardin, 2 individuals (0.5%). The sample was diverse in terms of education, income levels, marital status, and living arrangements, reflecting a broad demographic spectrum.

### Measures

#### Socio-demographic data form

This form was prepared to collect information about participants. It gathered data on participants' gender, age, city of residence, educational attainment, income levels, marital status, number of children, individuals they live with, chronic illnesses, psychological disorders, medication usage, number of children diagnosed, the birth order of the child diagnosed with autism, the age of the child diagnosed with autism, and the age at which the child was diagnosed.

#### Social communication scale

This is a 40-item scale, completed by parents, that assesses symptoms of autism. The scale features dimensions for reciprocal social interaction and communication. It was originally developed by Michael Rutter and Catherine Lord (2003) to assess nuanced social and communicative behaviors associated with ASD's. The Turkish adaptation of the Social Communication Scale was conducted by Avçıl vd. (2015). In the mutual social interaction dimension of the social communication scale, inappropriate facial expression, using someone else's body for communication, friends, eye contact, social smiling, attracting attention, offering to share, wanting to share the fun, trying to console, quality of social suggestion, variety of facial expressions, dealing with children, responding to the approach of other children, playing imaginary games with peers, and participating in group games were examined. In the mutual communication dimension of the social communication scale, mutual conversation, stereotypical expressions, inappropriate questions, mixing pronouns, making up new words, chatting, imitating, showing interest to indicate interest, making gestures, nodding to mean yes, nodding to mean no, imitating social games. sub-dimensions of making and playing imaginary games were examined. In their study, the cutoff point for the Total Score on the Social Interaction Scale has been set at 14.5 points, while the cutoff point for the Reciprocal Social Interaction score is established at 7.5 points.

#### Beck depression inventory (BDI)

A widely used 21-item self-report inventory, measuring the severity of depression. The BDI was originally developed by Aaron T. Beck, a pioneer in cognitive therapy, and his colleagues in 1961. The Turkish adaptation of the Beck Depression Inventory was conducted by Hisli Şahin (1989), ensuring cultural relevance and accuracy for use in Turkey. The depression scale usually evaluates a person's emotional state. This sub-dimension includes emotional symptoms such as sadness, sadness and hopelessness. Depression is also often associated with physical symptoms. This subscale evaluates physical symptoms such as fatigue, lack of energy, and sleep disorders. Depression can often cause changes in a person's behavior as well. This subscale evaluates behavioral symptoms such as social withdrawal, loss of interest, and lack of motivation. Depression can often affect thinking processes and cognitive functions. This sub-dimension includes cognitive symptoms such as lack of concentration, difficulty in making decisions, and negative thoughts. Depression often also affects a person's social and occupational functioning. This subscale evaluates functionality-related symptoms such as decline in work performance and difficulties in social relationships.

#### Beck anxiety inventory (BAI)

A 21-item self-report inventory used to measure the severity of anxiety, developed by Beck vd. (1988). It focuses on the somatic symptoms of anxiety, distinguishing them from depression. The Turkish adaptation of the Beck Anxiety Inventory was conducted by Ulusoy vd. (1998), ensuring its cultural and linguistic suitability for use in Turkey. Anxiety is often associated with physical symptoms. This sub-dimension includes physical symptoms such as increased heart rate, sweating, and tremors. Anxiety is often associated with intense emotional reactions. This subscale evaluates emotional symptoms such as constant anxiety, fear, and irritability. Anxiety often affects thinking processes and cognitive functions. This sub-dimension includes cognitive symptoms such as distraction, difficulty concentrating, and negative thoughts. Anxiety often affects a person's behavior. This subscale evaluates behavioral symptoms such as avoidance behaviors, social withdrawal, and ritual behaviors. Anxiety often affects a person's social and occupational functioning. This sub-dimension includes functionality-related symptoms such as decrease in work performance and difficulties in social relationships.

#### Data collection process

Participants were recruited from various ASD support groups and clinics across Istanbul and other cities in Turkey. ZMA, a clinical psychologist and one of the study authors, actively conducted the data collection from October 2023 to April 2024. Before participation, face-to-face informed consent was obtained from each participant to ensure their understanding and agreement to the study's procedures. To the participants, it has been explained that this study is conducted to investigate whether the lack of interaction and communication, symptoms of ASD, lead to symptoms of depression and anxiety in parents, and if so, to what extent. It was then clarified that participation in the research is voluntary, and there is the right to withdraw after participating. The information obtained from this study will be used solely for research purposes, and your personal information will be kept confidential; however, it was explained that the data could be used for publication purposes, and an informed consent form was

signed. Participants then completed the surveys in person, which included demographic questions and the psychometric instruments mentioned above, designed to assess social communication, depression, and anxiety.

### Statistical analysis

All statistical analyses were conducted using SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Descriptive statistics were computed for all demographic variables and scale scores. Spearman's correlation coefficients were utilized to examine the relationships between the children's social communication scores and parental depression and anxiety levels. Subgroup analyses were also performed based on demographic variables such as age, gender, and the presence of chronic illness. Statistical significance was set at  $p < 0.05$ . This comprehensive use of SPSS enabled a robust examination of the data to identify significant patterns and correlations within the study.

### Ethical considerations

The study protocols were approved by the Institutional Review Board at İstanbul Nişantaşı University, Approval Number: 2024/1. All participants provided informed consent, ensuring their understanding of the study's confidentiality measures and their right to withdraw from the study at any time without any consequences. This process underscores the commitment to ethical standards and participant safety throughout the research.

### Results

In table 1, the study sample comprised 400 participants, including 67% women and 33% men, showcasing diverse age and geographic distributions, mainly concentrated in Istanbul. The sample displayed a broad spectrum of educational backgrounds and income levels. The majority of participants were married and lived with their families, with a notable proportion reporting chronic health conditions. A significant fraction also indicated the presence of psychological conditions, although the use of psychiatric medication was less prevalent. Most participants had children, with a high prevalence of ASD diagnoses among them, primarily diagnosed before the age of 3 years. This demographic data provides a comprehensive overview of the study's sample, allowing for a detailed analysis of the factors influencing the results.

Table 1. Study sample demographics

Category	Subcategory Details	
Total participants	n=400	268 women (67%), 132 men (33%)
Age distribution		18-30: 94 (23.5%), 31-45: 242 (60.5%), 46-60: 64 (16%)
Geographical distribution		Predominantly from Istanbul (306, 76.5%), followed by various cities
Educational background		Primary: 12 (3%), High School: 187 (46.8%), University: 180 (45%), Postgraduate: 13 (3.2%), Doctoral: 8 (2%)
Income levels (TL)		10-11,000: 34 (8.5%), 11-20,000: 156 (39%), 21-30,000: 143 (35.8%), 31-40,000: 51 (12.7%), >41,000: 16 (4%)
Marital status		Single: 4 (1%), Married: 310 (77.5%), Divorced: 86 (21.5%)
Number of children		One: 134 (33.5%), Two: 194 (48.5%), Three: 58 (14.5%), Four or more: 14 (3.5%)
Living arrangements		With family: 297 (74.25%), With children only: 36 (9%), Various other: 67 (16.75%)
Health conditions		Chronic illness: 138 (34.5%), No chronic illness: 262 (65.5%)
Psychological conditions		With condition: 59 (14.8%), Without condition: 341 (85.2%)
Medication use	Psychiatric	Users: 49 (12.3%), Non-users: 351 (87.7%)
Children with ASD		One child: 375 (93.8%), Two children: 22 (5.5%), Three children: 3 (0.7%)
ASD child birth Order		First: 211 (52.8%), Second: 139 (34.8%), Third: 41 (10.3%), Fourth: 9 (2.2%)
ASD child age Groups		4-7 years: 181 (45.3%), 8-11 years: 120 (30%), 12-15 years: 55 (13.7%), 16-18 years: 44 (11%)
ASD diagnosis age		0-3 years: 321 (80.3%), 4-7 years: 79 (19.7%), None older

### Descriptive statistics for psychometric scales in the study

Table 2 provides descriptive statistics for the Social Interaction Scale (SIS), Beck Depression Inventory, and Beck Anxiety Inventory, used in a study with 400 participants. The SIS varied widely, with scores from 0 to 30, a median of 9.5, and a mean of 13.03, reflecting substantial variability in social interactions. The Communication subscale, in particular, had a high standard deviation of 9.88, indicating diverse communication skills among participants. The Reciprocal Social Interaction subscale showed less variation with scores ranging up to 6. For mood assessments, the Beck Depression Inventory showed scores from 21 to 84, with an average of 39.87, while the Beck Anxiety Inventory had scores up to 74, both indicating moderate variability in emotional states among the subjects. These tools collectively highlighted differences in social behavior and emotional well-being in the sample population.

Table 2. Descriptive statistics for the scales used in the study (n = 400)

Scale	Median	Minimum	Maximum	Mean	SD
Social Interaction Scale (SIS)	9.5	0	30	13.03	8.72
Communication	5.5	0	24	9.57	9.88
Reciprocal Social Interaction	4	0	6	3.46	2.46
Beck Depression Inventory	42	21	84	39.87	12.15

Scale	Median	Minimum	Maximum	Mean	SD
<b>Beck Anxiety Inventory</b>	42	21	74	38.43	12.32

\*SD = Standard Deviation

### Comparative analysis of depression and anxiety scores by demographic and clinical variables

According to the analysis results presented in Table 3, no significant difference was found in Beck Depression Inventory scores between genders ( $p = 0.086$ ). However, a significant difference was observed in Beck Anxiety Inventory scores between genders ( $p = 0.012$ ), with males exhibiting a higher median anxiety score of 42 compared to females at 37.5. Age distributions showed no significant difference in Beck Depression Inventory scores ( $p = 0.071$ ). Yet, significant differences were noted in Beck Anxiety Inventory scores across age groups ( $p = 0.030$ ), with individuals aged 46-60 showing higher anxiety levels than those in the 31-45 age group ( $p = 0.024$ ). No significant differences were found in depression and anxiety scores across educational levels ( $p < 0.05$ ). Similarly, no significant differences were detected in these scores between individuals with and without chronic illnesses ( $p < 0.05$ ). Significant differences were identified in depression and anxiety scores between individuals with and without psychological disorders ( $p < 0.001$  for both), with those affected showing median scores of 57 for both depression and anxiety, indicating higher levels of both compared to unaffected individuals. Individuals using psychological medications also showed significant differences in both depression and anxiety scores ( $p < 0.001$  for both), with median scores of 57, suggesting higher levels of both compared to those not on medication. Significant differences were found in depression and anxiety scores among age groups of children with ASD diagnoses ( $p = 0.012$  for depression and  $p = 0.036$  for anxiety). Subgroup analysis indicated that children aged 4-7 with an ASD diagnosis had higher levels of depression compared to those aged 8-11 ( $p = 0.006$ ) and higher levels of anxiety compared to those aged 8-11 ( $p = 0.025$ ).

Table 3. Comparison of depression and anxiety scores across sociodemographic characteristics

Variable	Depression	Anxiety
<b>Gender</b>		
<b>Female (n=268)</b>	42 (21-84)	37.5 (21-74)
<b>Male (n=132)</b>	42 (21-66)	42 (21-68)
<i>p</i> -value <sup>a</sup>	0.086	0.012*
<b>Age</b>		
18-30 (n=94)	42 (21-84)	40.5 (21-63)
31-45 (n=242)	42 (21-66)	40 (21-74)
46-60 (n=64)	42 (22-75)	43 (21-63)
<i>p</i> -value <sup>b</sup>	0.071	0.030*
<b>Education level</b>		
Elementary (n=12)	43.5 (25-60)	36 (22-74)
High School (n=187)	42 (21-75)	42 (21-63)
University (n=180)	42 (21-84)	40 (21-68)
Master's Degree (n=13)	37 (21-45)	29 (21-63)
Doctorate (n=8)	36.5 (21-63)	42 (21-52)
<i>p</i> -value <sup>b</sup>	0.151	0.194
<b>Chronic illness</b>		
Yes (n=138)	42 (21-75)	37.5 (21-63)
No (n=262)	42 (21-84)	42 (21-74)
<i>p</i> -value <sup>a</sup>	0.513	0.130
<b>Psychological disorder</b>		
Yes (n=59)	57 (21-84)	56 (21-74)
No (n=341)	42 (21-63)	37 (21-66)
<i>p</i> -value <sup>a</sup>	<0.001*	<0.001*
<b>Psychological medication</b>		
Yes (n=49)	57 (21-84)	57 (21-68)
No (n=351)	42 (21-65)	37 (21-74)
<i>p</i> -value <sup>a</sup>	<0.001*	<0.001*
<b>Age of child with ASD diagnosis</b>		
4-7 (n=181)	42 (21-84)	42 (21-66)
8-11 (n=120)	41 (21-65)	37.5 (21-68)
12-15 (n=55)	42 (21-66)	42 (21-74)
16-18 (n=44)	42 (21-75)	38.5 (21-63)
<i>p</i> -value <sup>b</sup>	0.012*	0.036*

\**p*-values marked with an asterisk indicate statistical significance. <sup>a</sup> and <sup>b</sup> denote different statistical tests used.

### Analysis of social interaction scale scores across demographic and health variables

The analysis presented in Table 4 indicates significant differences in the Communication subscale of the Social Interaction Scale based on gender ( $p = 0.049$ ). Females had a median communication score of 8.5, significantly higher than males, who had a median score of 1. This suggests that females scored higher in communication compared to males. No significant differences were found in the total scores of the Social Interaction Scale or its subscales, Communication and Reciprocal Social Interaction, across age distributions ( $p > 0.05$ ). Similarly, no significant differences were observed across educational levels ( $p > 0.05$ ). Significant differences were detected in the Communication subscale scores between individuals with and without chronic illnesses ( $p = 0.002$ ), with a median score of 14.5 for those with chronic illnesses compared to 3 for those without, indicating higher communication scores among the chronically ill. Additionally, a significant difference was found in the total Social Interaction Scale scores between these groups ( $p = 0.001$ ), with those having chronic illnesses scoring higher (median = 17.5) than those without (median = 8). No significant differences were noted in the total scores of the Social Interaction Scale or its subscales between individuals with or without psychological disorders, or between those using or not using psychological medications ( $p > 0.05$ ). Significant differences were observed in the Social Interaction Scale total and subscale scores among age groups of children diagnosed with ASD ( $p < 0.001$ ,  $p = 0.025$ ,  $p = 0.001$  respectively). For communication, children aged 12-15 and 16-18 had higher scores compared to those aged 4-7, indicating lower communication levels in younger children ( $p = 0.001$ ,  $p = 0.012$ ). Similarly, older children aged 16-18 had lower scores in Reciprocal Social Interaction compared to younger groups aged 4-7 and 8-11 ( $p = 0.016$ ,  $p = 0.047$ ). Overall, children aged 12-15 with ASD had higher total scores on the Social Interaction Scale compared to those aged 4-7, indicating higher social interaction levels ( $p = 0.002$ ).

Table 4. Comparison of social interaction scale total scores and subscales across sociodemographic characteristics

Variable	Communication	Reciprocal social interaction	Total social communication score
<b>Gender</b>			
Female (n=268)	8.5 (0-24)	4 (0-6)	12 (0-30)
Male (n=132)	1 (0-24)	4 (0-6)	6 (0-30)
$p$ -value <sup>a</sup>	0.049*	0.280	0.082
<b>Age</b>			
18-30 (n=94)	1.5 (0-24)	5 (0-6)	6 (0-30)
31-45 (n=242)	7 (0-24)	4 (0-6)	11 (0-30)
46-60 (n=64)	4 (0-24)	4 (0-6)	8.5 (0-30)
$p$ -value <sup>b</sup>	0.194	0.188	0.345
<b>Education level</b>			
Elementary (n=12)	9 (0-24)	3.5 (0-6)	13 (1-24)
High School (n=187)	3 (0-24)	5 (0-6)	8 (0-30)
University (n=180)	10 (0-24)	4 (0-6)	15 (0-30)
Master's Degree (n=13)	14 (0-24)	4 (0-6)	15 (0-30)
Doctorate (n=8)	0.5 (0-24)	0.5 (0-6)	3.5 (0-26)
$p$ -value <sup>b</sup>	0.060	0.066	0.051
<b>Chronic illness</b>			
Yes (n=138)	14.5 (0-24)	4 (0-6)	17.5 (0-30)
No (n=262)	3 (0-24)	4 (0-6)	8 (0-30)
$p$ -value <sup>a</sup>	0.002*	0.211	0.001*
<b>Psychological disorder</b>			
Yes (n=59)	9 (0-24)	4 (0-6)	14 (0-30)
No (n=341)	5 (0-24)	4 (0-6)	9 (0-30)
$p$ -value <sup>a</sup>	0.099	0.176	0.135
<b>Psychological medication use</b>			
Yes (n=49)	6 (0-24)	4 (0-6)	10 (0-30)
No (n=351)	5 (0-24)	4 (0-6)	9 (0-30)
$p$ -value <sup>a</sup>	0.261	0.274	0.399
<b>Age of child with ASD diagnosis</b>			
4-7 (n=181)	2 (0-24)	4 (0-6)	6 (0-30)
8-11 (n=120)	4.5 (0-24)	4 (0-6)	8.5 (0-30)
12-15 (n=55)	18 (0-24)	4 (0-6)	20 (2-30)
16-18 (n=44)	15 (0-24)	2 (0-6)	18.5 (0-26)
$p$ -value <sup>b</sup>	0.000*	0.025*	0.001*

\*p values < 0.05 indicate significance. <sup>a</sup>Mann-Whitney U test, <sup>b</sup>Kruskal-Wallis H test. Median (minimum:maximum) values are presented.

### Correlations between social communication scores and psychological outcomes

Table 5 presents the results examining the relationships between scales. A significant inverse relationship was found between the total score on the Social Communication Scale and both depression and anxiety scores ( $p < 0.001$  for both). Similarly, the Communication subscale of the Social Communication Scale also showed a significant inverse relationship with depression and anxiety scores ( $p < 0.001$  for both). In contrast, the Reciprocal Social Interaction subscale displayed a significant positive relationship with depression and anxiety scores ( $p = 0.018$  and  $p = 0.004$ , respectively).

Table 5. Examination of relationships among scales used in the study

n=400	Depression Correlation (rs)	Anxiety Correlation (rs)
Communication	-0.218**	-0.263**
Reciprocal Social Interaction	0.118*	0.145**
Total Social Communication Score	-0.211**	-0.262**

\*rs = Spearman Correlation Coefficient. \*p < 0.05, \*\*p < 0.01 significance level.

### Discussion

This study's examination of the relationship between social communication deficits in children with ASD and the mental health of their parents, particularly concerning symptoms of depression and anxiety, provides significant insights into the broader impacts of ASD on families. The findings confirm a direct correlation where greater social communication problems in children with ASD are associated with increased levels of depression and anxiety in parents. These results align with prior studies indicating that the chronic stress associated with managing ASD symptoms often extends to psychological distress in caregivers (Hastings vd., 2005).

Communication deficits of children with ASD can have various psychological effects on parents. Lack of communication can cause parents to have difficulty understanding their children, have difficulty establishing emotional bonds, and have difficulty properly understanding their children's needs. This situation may be associated with emotional symptoms such as stress, anxiety and depression in the parents. The prevalence of depression and anxiety symptoms in parents of children diagnosed with ASD may be higher than other parents. This may be caused by factors such as uncertainties experienced during the child's diagnosis and treatment process, difficulties of daily life, social isolation and changes in the family's routines. Many studies show that the stress experienced by parents of children with autism is associated with symptoms of depression and anxiety. For example, Karadag vd. (2015) revealed that the depression levels of mothers with children with autism were higher than other mothers. Parents' strategies for coping with lack of communication and receiving social support can play an important role in managing symptoms of depression and anxiety. These strategies may include participating in parent support groups, receiving psychological counseling, and applying stress management techniques. In conclusion, it is known that lack of communication on parents of children with ASD may have negative effects on psychological symptoms such as depression and anxiety. Therefore, supporting and empowering parents is an important requirement.

ASD is often characterized by lack of communication and social interaction difficulties. Parents of children diagnosed with ASD may have difficulty coping with their children's communication deficits. This can have various psychological effects on parents and cause symptoms such as depression and anxiety. ASD is often characterized by lack of communication and social interaction difficulties. Parents of children diagnosed with ASD may have difficulty coping with their children's communication deficits. This can have various psychological effects on parents and cause symptoms such as depression and anxiety. Having a child with autism can create a number of challenges in daily life for parents. Making and managing decisions about the diagnostic process, therapies, education, and other support services can be stressful. This can increase parents' overall stress levels and lead to symptoms of depression and anxiety over time. Parents of children with autism may make extra efforts to meet their child's needs. During this process, the risk of social isolation may increase and parents may become distant from their support systems. Loneliness and lack of social support can trigger symptoms of depression and anxiety. ASD can create uncertainty about the child's future. Parents may be concerned about issues such as their child's education, employment potential, and level of independence. These concerns can negatively impact parents' mental health. It is important for parents of children with autism to receive support to cope with these difficulties. Strategies such as attending support groups, receiving psychological counseling, and learning and practicing stress management techniques can help parents manage symptoms of depression and anxiety. As a result, parents of children with ASD may show symptoms of depression and anxiety due to communication deficits and the difficulties of daily life. Therefore, it is important for parents to be supported, informed and their emotional needs met.

Our findings resonate with the work of Gray (2002), who noted that parents of children with more severe ASD symptoms reported higher stress levels, which could lead to an increased risk of depression and anxiety. This study extends those findings by quantifying the severity of mental health symptoms through validated measures such as the Beck Depression and Anxiety Inventories, which emphasize the somatic and emotional burdens experienced by parents.

The significant correlations found between the children's deficits in reciprocal social interactions and the severity of parental anxiety and depression symptoms underscore the specific challenges posed by these interaction difficulties. Similar to Aman vd. (2009), our study highlights that the difficulties in achieving normal social interactions for children with ASD can severely disrupt family routines and expectations, contributing to parental mental health decline.

The impact of communication deficits as measured by the Social Communication Scale in our study showed that even subtle difficulties in the child's ability to communicate effectively were linked to noticeable increases in parental anxiety and depression scores. This is in line with Tomeny (2017), who found that communication improvements in children with ASD were associated with reductions in parental stress and depressive symptoms, suggesting a dynamic interplay between child capabilities and parental well-being.

Our study further elucidates that not just the presence of ASD, but the particular nature of a child's social communication impairments, can have varying degrees of impact on parental mental health. This nuanced understanding aligns with findings from Smith and Elder (2010), who posited that targeted interventions aimed at improving specific child deficits could potentially ameliorate parental psychological distress.

Overall, these comparisons underscore the complex relationship between child-specific symptoms of ASD and parental mental health outcomes. They highlight the necessity for targeted psychological interventions for both children with ASD and their parents to reduce the overall family burden and improve outcomes for both. Furthermore, they suggest that enhancing a child's communication skills could serve as a protective factor against significant mental health challenges in their caregivers, advocating for integrated therapeutic approaches within ASD treatment programs.

### Limitations

While this study provides valuable insights into the impact of children's social communication deficiencies on the mental health of their parents, several limitations should be considered when interpreting the findings:

The study's cross-sectional nature limits the ability to establish causality between the social communication deficiencies in children with ASD and the subsequent levels of depression and anxiety in parents. Longitudinal research is needed to determine the directionality of these relationships and to observe how these dynamics evolve over time.

The use of self-report instruments for measuring depression, anxiety, and social communication might introduce response biases, such as social desirability or recall biases, which can affect the accuracy of the data. Future studies might benefit from incorporating objective measures or clinical evaluations to validate the self-reported data.

Although the study sample was diverse in terms of demographic characteristics, all participants were recruited from urban centers in Turkey, predominantly Istanbul. This geographical limitation may restrict the generalizability of the findings to rural areas or to populations in different cultural settings. Expanding the geographical scope in future studies could help to understand cultural influences on the observed relationships.

The study focused solely on parental reports of their mental health and their perceptions of their children's social communication skills. This approach may overlook the perspectives of other family members, such as siblings, who also play significant roles in the family dynamics surrounding a child with ASD. Including multiple family members in future research could provide a more comprehensive view of the family's psychological health.

The study did not account for the variability in the severity of ASD among children, which can significantly influence the stress levels and mental health outcomes of parents. Future research should consider stratifying results based on the severity of the disorder to determine if and how these factors influence parental mental health differently.

Addressing these limitations in future research could enhance our understanding of the complex relationships between child ASD symptoms and parental mental health and inform more effective interventions tailored to the needs of families affected by ASD.

### Clinical implications

The findings of this study on the impact of children's social communication deficiencies associated with ASD on parental mental health have several important clinical implications:

The strong association between children's ASD symptoms and parental mental health underscores the necessity for integrated care approaches that address the needs of both children with ASD and their caregivers. Healthcare providers should adopt a family-centered model of care that includes psychological support and resources for parents alongside interventions for the child.

Given the elevated risks of depression and anxiety among parents of children with ASD, it is crucial for clinicians to implement routine mental health screenings for these individuals. Early identification of mental health issues can facilitate timely intervention, potentially mitigating the severity of these conditions and improving overall family well-being.

Clinics and community health centers should offer or connect families to support programs specifically designed for parents of children with ASD. These programs might include stress management workshops, parental support groups, and education about ASD to help parents better manage their child's condition and their own mental health.

The availability of respite care can provide parents with temporary relief from the demands of caregiving, which is critical for reducing stress and preventing burnout. Ensuring that parents have access to these services can significantly improve their quality of life and their ability to provide sustained support for their children.

Interventions aimed at improving the social communication skills of children with ASD are crucial, not only for the child's development but also for alleviating parental stress and anxiety. Therapy programs should include targeted strategies to enhance these skills, potentially reducing the impact of the child's difficulties on the family dynamics.

Healthcare professionals working with ASD families should receive training to recognize the signs of caregiver stress and mental health struggles. Enhanced awareness and understanding among professionals can lead to better support for families, ensuring that both the child's and the parents' needs are adequately addressed.

Policymakers should consider these findings when designing public health policies and allocating funding. Supporting families affected by ASD through comprehensive health and social services can reduce long-term costs associated with mental health care and improve outcomes for both children with ASD and their families.

By acknowledging and addressing the dual needs of children with ASD and their parents, clinicians can better support families in managing ASD and its extensive impact. This holistic approach not only benefits individual family members but also contributes to healthier, more resilient family systems.

### Conclusion

This study contributes valuable insights into the relationship between social communication deficiencies in children with ASD and the mental health of their parents. By demonstrating a significant correlation between the severity of children's social communication problems and increased levels of parental depression and anxiety, the research highlights the extensive impact of ASD beyond the individual to the entire family unit.

The findings underscore the importance of adopting holistic and integrated approaches in the clinical management of ASD that not only address the developmental needs of the child but also attend to the psychological well-being of the parents. Clinicians are encouraged to implement routine screenings for depression and anxiety among parents, facilitate access to mental health resources, and promote family-centered care strategies that support both the child and their caregivers.

To reduce the risk of depression and anxiety in parents of children with ASD, several measures and strategies can be important. Participating in support groups, sharing similar experiences, and seeking support are crucial for parents of children with ASD. These groups can provide emotional support and foster solidarity among parents. Gaining accurate information about ASD and staying informed about current research can help parents better understand their children's needs and manage this process effectively. It's important for parents to seek psychological counseling to cope with emotionally challenging situations. A trained counselor or therapist can provide emotional support and work on effective coping strategies. Learning and practicing stress management techniques can help parents maintain balance in their daily lives. Methods such as yoga, meditation, and deep breathing exercises can be effective in reducing stress. Strengthening support systems within the family and sharing responsibilities can lighten the burden on parents. Family members or close friends can provide practical help and emotional support. It's crucial for parents to take time for their own needs and self-care. Sufficient sleep, healthy eating, and regular exercise can support overall health and better stress management. Utilizing professional support and services available for children with autism can not only support their development but also help parents maintain their psychological well-being. These measures can help reduce and manage psychological issues such as depression and anxiety among parents of children with ASD. Since every family has different needs, a personalized approach is important.

Furthermore, the study emphasizes the need for comprehensive support systems that include educational programs, support groups, and respite care services to mitigate the burden on parents and improve family dynamics. By enhancing the communication abilities of children with ASD and supporting the mental health of their parents, clinicians can foster more positive family environments and better overall outcomes for children with ASD.

Ultimately, the research contributes to a deeper understanding of the interconnected dynamics within families affected by ASD and lays a foundation for future studies to explore targeted interventions. Moving forward, it is essential for continued research to refine these interventions and for policymakers to ensure that adequate resources are allocated to support these families comprehensively.

### Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

### Finansal Destek

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

### Etik Komite Onayı

Çalışma protokolleri İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Kurumsal İnceleme Kurulu tarafından onaylanmıştır, Onay Numarası: 2024/1

### Bilgilendirilmiş Onam

Tüm katılımcılar, çalışmanın gizlilik önlemlerini ve herhangi bir sonuç olmaksızın istedikleri zaman çalışmadan çekilme haklarını anladıklarından emin olmak için bilgilendirilmiş onam vermişlerdir.

### Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

### Yazar Katkıları

M.Ç.: Çalışma Tasarımı, Veri Toplama, Veri Analizi, Makale Yazımı, Makale Gönderimi ve Revizyon

Z.M.A.: Çalışma Tasarımı, Veri Toplama, Veri Analizi, Makale Yazımı, Makale Gönderimi ve Revizyon

E.Y.: Çalışma Tasarımı, Veri Toplama, Veri Analizi, Makale Yazımı, Makale Gönderimi ve Revizyon

### References

- Aman, M. G., Singh, N. N., Stewart, A. W., & Field, C. J. (2009). The aberrant behavior checklist: A behavior rating scale for the assessment of treatment effects. *American Journal of Mental Deficiency, 89*(5), 485-491.
- Avcil, S., Baykara, B., Baydur, H., Münir, K. M., & Emiroğlu, N. I. (2015). The validity and reliability of the Social Communication Questionnaire-Turkish form in autistics aged 4-18 years. *Türk psikiyatri dergisi= Turkish journal of psychiatry, 26*(1), 56.

- Barker, E. T., Hartley, S. L., Seltzer, M. M., Floyd, F. J., Greenberg, J. S., & Orsmond, G. I. (2011). Trajectories of emotional well-being in mothers of adolescents and adults with autism. *Developmental psychology*, 47(2), 551. <https://doi.org/10.1037/a0021268>
- Gray, D. E. (2002). "Everybody just freezes. Everybody is just embarrassed": Felt and enacted stigma among parents of children with high functioning autism. *Sociology of Health & Illness*, 24(6), 734-749. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.00316>
- Hastings, R. P., Kovshoff, H., Ward, N. J., Espinosa, F. D., Brown, T., & Remington, B. (2005). Systems analysis of stress and positive perceptions in mothers and fathers of pre-school children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 35(5), 635-644. <https://doi.org/10.1007/s10803-005-0007-8>
- Kalb, L. G., Badillo-Goicoechea, E., Hologue, C., Riehm, K. E., Thrul, J., Stuart, E. A., ... & Fallin, D. (2021). Psychological distress among caregivers raising a child with autism spectrum disorder during the COVID-19 pandemic. *Autism Research*, 14(10), 2183-2188. <https://doi.org/10.1002/aur.2589>
- Karadağ, G., (2015). Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadığı zorluklar ve çözüm önerileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13, (2014): 492.
- Karst, J. S., & Van Hecke, A. V. (2012). Parent and family impact of autism spectrum disorders: A review and proposed model for intervention evaluation. *Clinical child and family psychology review*, 15, 247-277. <https://doi.org/10.1007/s10567-012-0119-6>
- Khanna, R., Madhavan, S. S., Smith, M. J., Patrick, J. H., Tworek, C., & Becker-Cottrill, B. (2011). Assessment of health-related quality of life among primary caregivers of children with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 41, 1214-1227. <https://doi.org/10.1007/s10803-010-1140-6>
- Kuhlthau, K., Payakachat, N., Delahaye, J., Hurson, J., Pyne, J. M., Kovacs, E., & Tilford, J. M. (2014). Quality of life for parents of children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 8(10), 1339-1350. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2014.07.002>
- Mancil, G. R., Boyd, B. A., & Bedesem, P. (2009). Parental stress and autism: Are there useful coping strategies? *Education and Training in Developmental Disabilities*, 44(4), 523-537.
- Ousley, O., & Cermak, T. (2014). Autism spectrum disorder: defining dimensions and subgroups. *Current developmental disorders reports*, 1, 20-28. <https://doi.org/10.1007/s40474-013-0003-1>
- Rezendes, D. I. & Scarpa, A. (2011). Associations between parental anxiety/depression and child behavior problems related to autism spectrum disorders: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Autism Research and Treatment*, 2011(3):395190. <https://doi.org/10.1155/2011/395190>
- Rutter, M., Bailey, A., & Lord, C. (2003). Scq. *The Social Communication Questionnaire*. Torrance, CA: Western Psychological Services, 5.
- Smith, L. E., & Elder, J. H. (2010). Siblings and family environments of persons with autism spectrum disorder: A review of the literature. *Journal of Child and Family Studies*, 19(5), 640-651. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2010.00240.x>
- Tomeny, T. S. (2017). Parenting stress as a mediator of the relationship between autism symptom severity and depression among parents of children with autism spectrum disorder. *Autism*, 21(7), 886-894.
- Tobón, A. L. (2024). What is autism spectrum disorder? *American Psychiatric Association*. <https://www.psychiatry.org/patients-families/autism/what-is-autism-spectrum-disorder>
- Ulusoy, M., Sahin, N. H., & Erkmén, H. (1998). Turkish version of the Beck Anxiety Inventory: psychometric properties. *Journal of cognitive psychotherapy*, 12(2), 163.
- Wood, C. E., Giallo, R. & Seymour, M. (2020). Family functioning and behaviour problems in children with Autism Spectrum Disorders: The mediating role of parent mental health. *Clinical Psychologist*, 19(1), 39-48.



## Ebeveynlere yönelik bağlanma temelli müdahale ve destek programlarının gözden geçirilmesi

A review of attachment-based intervention and support programs for parents

Benanur Kaya<sup>1</sup>, Demet Vural Yüzbaşı<sup>2</sup><sup>1</sup>Psikolog, İzmir, Türkiye.<sup>2</sup>İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İzmir, Türkiye

## ÖZET

Bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde, bakım verenle olan iletişimin niteliğinin ve kalitesinin psikolojik gelişim açısından kritik bir faktör olduğunu gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Bebek ile bakım veren kişi arasında kurulan güçlü duygusal bağ ise bağlanma olarak tanımlanmaktadır. Bu gözden geçirme çalışmasının temel amacı, Bowlby'nin bağlanma kuramını temel alan ve ebeveynlere yönelik geliştirilen müdahale/destek programlarının incelenmesidir. Bu doğrultuda öncelikle programların içeriğine ilişkin bilgiler sunulmuş, ardından programların bebeklik ve erken çocukluk dönemindeki etkilerine yönelik çalışmalar gözden geçirilmiştir. Bu çalışma kapsamında Etkili ve Keyifli Ebeveynliğe Doğru Adımlar Programı, Çocuk Ebeveyn Psikoterapisi, Bağlanma ve Biyodavranışsal Denge Programı, Leiden Üniversitesi tarafından geliştirilmiş Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programı ve Güvenli Çember Ebeveynlik Destek Programı ele alınmıştır. Bu müdahalelerin amaçları, içerikleri ve bu doğrultuda yapılan farklı araştırmaların bulguları temel alınarak programların çocuk ve anne-çocuk etkileşimi üzerindeki gelişimsel etkileri tartışılmıştır. Bu programların, bakım veren kişiye destek sağlama, ebeveyn duyarlılığını artırma, bakım veren kişinin bağlanma geçmişini değiştirme, çocukta güvenli bağlanmayı oluşturma ve çocuk üzerindeki gelişimsel etkileri iyileştirme gibi çeşitli ortak amaçlarının olduğu ve duyarlı ebeveyn davranışları üzerinde olumlu sonuçlar gösterdiği görülmüştür.

**Anahtar kelimeler:** bağlanma; bebeklik; erken çocukluk; müdahale programları

## ABSTRACT

Numerous research findings underscore the critical role of communication quality and caregiver interaction during infancy and early childhood in shaping psychological development. The strong emotional bond established between the caregiver and the infant is defined as attachment. The main purpose of this review study is to assess the intervention/support programs developed for parents grounded in Bowlby's attachment theory. In this direction, firstly, the study presents an overview of program content, followed by a review of studies examining their effects during infancy and early childhood. Within the scope of this study Steps Towards Effective and Enjoyable Parenting Program, Child-Parent Psychotherapy, The Attachment and Biobehavioral Catch-up Program, Video-Feedback Intervention to Promote Positive Parenting Program and Circle of Security Parenting Program were discussed. Based on the aims and contents of these programs and the findings of different studies conducted in this direction, the programs were discussed within the framework of mother-child interaction and their developmental effects on the child. It has been observed that these programs share various common objectives, such as providing support to caregivers, enhancing parental sensitivity, modifying the attachment history of the caregiver, fostering secure attachment in the child, and improving developmental outcomes for the child. They have also shown positive results in promoting responsive parenting behaviors.

**Keywords:** attachment; infancy; early childhood; intervention programs

## Giriş

Bağlanma, bebeğin duygusal anlamda kendini güvende hissetmesini sağlayan ve bakım veren kişiyle kurulan bağ olarak kavramsallaştırılmaktadır (Bowlby, 2012). Bağlanma ilişkisi çeşitli etkenlerle değişmektedir. Bebeğin erken doğumu, gelişimin yavaş seyretmesi ve bakım verenden erken ayrılması bu etkenlerden bazılarıdır. Bu durumların bağlanmaya olan etkileri bakım verenin özelliklerine göre değişim göstermektedir (Atik, 2013). Bakım veren kişinin psikolojik sağlığı, stresli olup olmaması, duygusal erişilebilirliği, ebeveynlik stili ve sosyoekonomik düzeyi gibi faktörler bebeğin bağlanma stilini belirlemede rol oynamaktadır. Bebek ve bakım veren arasındaki bu kritik ilişkinin iyileştirilmesi için bağlanma temelli destek ve müdahale programları geliştirilmiştir (Berlin vd., 2008). Programlar ebeveynlerin ve çocukların psikolojik gelişimlerini desteklemeyi, anne-çocuk bağını güçlendirilmeyi ve çeşitli davranış sorunlarını değiştirmeyi hedeflemektedir. Bakım verenin, çocuğa güvenli bir alan sunması ve çocuğun ihtiyaçlarına doğru zamanda yanıt verilebilmesi, çocuğun gelişimini artıracak olanakları sağlamaktır (Çorapçı & Arıkan, 2017).

Bu derlemede esas olarak bağlanma-temelli destek ve müdahale programlarının önemine ve etkisine değinilmektedir. Bağlanma ilişkilerinin, bireylerin sosyal ve duygusal gelişiminde kritik bir rol oynadığı bilimsel literatürde uzun süredir araştırılmakta ve vurgulanmaktadır. Bu teorik bilginin, bireylerin yaşamına olan katkısını gösteren bağlanma temelli müdahale programlarının etkilerini ortaya koymak bu bağlamda önem kazanmaktadır. Ayrıca müdahalelerin çocukların sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde etkilerinin nasıl olduğu ve bu etkinin farklı örneklerle genellenebilirliği tartışılmaktadır. Programların etkilerinin farklı kültürel, sosyoekonomik ve demografik gruplara uygunluğunun anlaşılması, bu programların kapsayıcılığını ve yaygın etkisini artırmak için gerekli bir faktör olarak görülmektedir. Bu derlemenin bir diğer amacı ise bu programları uygulayanlara, bağlanma temelli müdahale programı geliştirilecek olan araştırmacılara ve bu konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen ebeveynlere faydalı bir literatür taraması sunmaktır. Araştırmacılara ve uygulayıcılara yeni araştırma soruları ve odak noktaları oluşturacağı, bağlanma temelli programların etkinliği ile ilgili gelecekteki çalışmalar için yol gösterici olacağı ve programların kültürel duyarlılığı konusunda fikir sunacağı düşünülmektedir. Ebeveynlere ise çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimini desteklemek için hangi tür müdahale programlarının

etkili olduğu konusunda bilgi vereceği ve çocuklarıyla daha güçlü bir bağ kurmalarına yardımcı olacak noktalara yönelik farkındalık sağlayacağı öngörülmektedir. Önceki araştırmalardan farklı olarak bu çalışmada, yalnızca tek bir bağlam veya müdahale programı değil, farklı örneklem gruplarında uygulanmış çeşitli programların etkinlikleri karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmaktadır.

### **Bağlanma kuramı**

Bağlanma teorisi 1970'li yıllarda John Bowlby'nin çalışmaları ve araştırmaları sonucu oluşturulmuştur. Bağlanma teorisinin temelini, bebeklerin kendilerine bakım sağlayacak, koruyacak ve ihtiyaçlarını karşılayacak bir annenin, babanın veya temel bakım veren kişinin onun için orada hazır bulunması oluşturmaktadır (Bowlby, 2012).

Bebekler fiziksel olarak diğerlerine bağımlı olduğu için doğumdan itibaren kendisine bakım sağlayan kişiye karşı bir yakınlık ve bağ kurmaya başlamaktadır. Bebek sosyal ihtiyaçlarını genellikle onunla ilgilenen kişiyle, çoğunlukla annesiyle karşılamaktadır. Bakım veren, bu süreçte çocuğun bağlanma ihtiyacını karşılayan bir figür olarak öne çıkmaktadır. Bu ilişki aracılığıyla bebek bakım veren kişi ile güvenli veya güvensiz bir bağlanma oluşturmaktadır. Bowlby'ye göre, bakım veren ile bebek arasında kurulan güvenli bir bağlanma ilişkisi, çocuğun psikolojik olarak sağlıklı bir şekilde gelişmesini desteklemektedir (Tüzün & Sayar, 2006).

Bowlby'e (1982) göre bebekler temel bakım veren kişiden belli bir süre ayrıldıkları zaman, davranışsal ve duygusal tepkiler oluştururlar. Bu tepkiler karşı koyma (ağlama, temel bakım veren kişiyi arama ve etrafındaki diğer insanların yapıcı müdahalelerine karşı koyma gibi), çaresiz hissetme, pasif kalma ve kopma (bakım veren geri geldiğinde o yokmuş gibi hareket etme ve ondan uzak durma davranışları) şeklinde olmaktadır (Akt. Atak & Taştan, 2012). Bebeklik döneminde bağlanmanın oluşumunda evreler bulunmaktadır. Bağlanma davranışı dört evrede oluşmaktadır. İlk evrede bebek çevresine karşı sadece göz hareketlerini takip etme, anne sütü isteme, bakım verene doğru hareket etme ve gülümseme gibi davranışları sergilemektedir. İkinci evrede bebek diğerlerine kıyasla daha çok temel bakım veren kişiye yönelmektedir. Üçüncü evrede bebek etrafında olup biteni keşfetme aşamasındadır. Bu keşif sürerken bakım veren kişi güvenlik üssü olarak temel alınmaktadır ve her keşif bakım verene dönerek gerçekleşmektedir (Bowlby, 2012). Bebek yaklaşma, takip etme ve tırmanma gibi davranışları buna dayanarak gerçekleştirmektedir. İhtiyaçları karşılanıyorsa kendini güvenli bir ortamda hissetmektedir ve çevreyi araştırmacı davranışlarda bulunabilmektedir (Soysal vd., 2005). Sonuncu evrede ise bakım verenin davranışlarını tahmin ederek kendini düzenlemektedir. Bebek dünyaya geldiği andan itibaren bakım vereniyle ilişkisine göre bağlanma tecrübesini yaşamaktadır. Sağlıklı bir bağlanma için bu ilişkinin karşılıklı, verimli ve doyurucu olması gerekmektedir (Bowlby, 2012).

Bowlby'nin bağlanma ile ilgili görüşleri temelinde Ainsworth (1979) 'Yabancı Durum/ Ortam Deneyi' olarak adlandırılan çalışma sonucunda güvenli, kaçınan ve kaygılı olarak üç farklı bağlanma stili bildirmiştir. Güvenli bağlanan bebeklerin, yabancı bir ortamda anneleri yanındayken anneyi güvenli bir liman olarak görüp ortamı keşfetmeye geçebildikleri görülmüştür. Kaçınan bağlanan bebeklerin, annelerinin reddedici, müdahaleci oldukları ve bebeklerin annelerinin güvenli bir liman olarak algılayamadıkları saptanmıştır (Ainsworth, 1979). Kaygılı bağlanan bebeklerin ise annelerinin tutarsız, çelişkili oldukları ve bebeklerin annelerine ihtiyaç duyduklarında yardım edeceklerinden emin olmadıkları bulunmuştur (Shaver & Hazan, 1987). Erken dönemde bakım verenle kurulan bu tarz ilişkiler ve bu dönemde bebeklerin yakınlık arayışı, duygusal tepkilerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Yakınlık arayışına cevap verilmesi, fiziksel ihtiyaçlarının giderilmesi ve olumlu süren ilişkiler sonucunda bebek çevreyi güvenli hissetmektedir. Edindiği güvende olma duygusu, bebeğin kendisi ve diğerleriyle ilgili olumlu zihinsel temsiller ve modeller geliştirmesine zemin olmaktadır (Şencan, 2015). Bu temsiller ve modeller Bowlby'e (1973) göre içsel çalışan modeller olarak adlandırılmaktadır. İçsel çalışan modeller, temel bakım verene dair beklentileri kapsamaktadır. Bebeklerin, bağlanma figürü ile tekrarlayan etkileşimlerinin sonucu oluşturdukları bu model türü, erken yıllardaki bağlanma güvenliğinin kalitesini belirler. Bebekler bakım verenin, ihtiyaç duyduğunda zamanında yanıt veren olarak zihinsel temsillerini oluşturduklarında, güvenli bağlanma geliştirme olasılıkları daha yüksektir; bakım veren tutarsız veya reddedici olduğunda güvensiz bağlanma geliştirme olasılıkları daha yüksektir (Akt. Bretherton & Munholland, 2008).

Bebek, bakım verenin tepkisine göre şekillendirdiği içsel çalışan modelleri aracılığıyla, ihtiyaç duyduğunda gerekli desteği ve olumlu yanıtları alırsa bakım vereni güvenilir, ulaşılabilir ve destekleyici olarak algılamaktadır. Ancak bakım veren, bebeğin ihtiyaçlarına duyarsız kalır veya çelişkili tepkiler verirse, bebek bakım vereni reddedici olarak görmekte ve kendisini sevmeye ya da değer görmeye layık olmayan biri olarak hissedebilmektedir. Bağlanma kuramına göre, erken çocukluk döneminde oluşan bu bağlanma biçimleri, içsel çalışan modelleri aracılığıyla ilerleyen yaşam evrelerine fazla değişiklik göstermeden aktarılmaktadır. İçsel çalışan modeller, çocukluktan ergenliğe kadar sürekli olarak pekiştirilmektedir. Ergenlik döneminin sonunda bu modeller daha kalıcı hale gelmekte ve değişime karşı daha dirençli olmaktadır. Yani yetişkinlik döneminde bağlanma davranışı, kişilerin bebeklikte oluşturduğu, ergenlikte geliştirdiği içsel işleyiş modellerine göre oluşmaktadır.

Bağlanma ile ilgili yapılan bu ilk çalışmalar, yetişkinlerdeki bağlanma türlerinin anlaşılmasında diğer araştırmacılara önemli bir rehber olmuştur. Bu araştırmacılar arasında yer alan Bartholomew ve Horowitz (1991), üç farklı bağlanma stilini genişleterek "Dörtlü Bağlanma Modeli"ni ortaya koymuştur. Bu modelde, kişinin kendisi ve başkalarıyla ilgili zihinsel temsilleri olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirildiğinde güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız olmak üzere dört bağlanma tarzı tanımlanmıştır (Akt. Şahin, 2009). Ergenler ve yetişkinler oluşturdukları bu bağlanma stillerini ve içsel çalışan modellerini, kurdukları yakın ilişkilerdeki etkileşimlerinde kullanmaya devam etmektedir (Morsünbül & Çok, 2011). Bireylerin yaşamları boyunca yaşadıkları ilişkilerinin benzer olmalarının temelindeki önemli nedenlerden birinin bağlanma süreçleri olduğu düşünülmektedir. Bowlby (1979)'e göre kişiler, birincil bakım vereniyle kurduğu ilişkileri genellemektedir. Buna göre bakım verenle kurulan ilişkinin kalitesi, bireylerin bağlanma stiline nasıl olacağını belirlemektedir. Psikolojik ihtiyaçlarını nasıl sağlayacağına yönelik duygusal ve bilişsel süreçleri ve bilgileri bu bağlanmayla öğrenmektedir (Eşici, 2014). Bağlanma ilişkisi çeşitli etkenlerle değişmektedir. Bebeğin erken doğumu, yavaş gelişimi ve bakım verenden erken ayrılması gibi durumlar bu etkenlerden bazılarıdır. Bu durumların bağlanmaya olan etkileri bakım verenin özelliklerine göre değişim göstermektedir (Atik, 2013). Aşağıda bakım verenin farklı özelliklerine göre değişim gösteren bağlanma için önemli faktörler açıklanmıştır.

### **Bağlanma için önemli faktörler**

Bakım veren kişinin, bebeğin ihtiyaçlarına ve sinyallerine yanıt vermesi, bebeğin güvenli bir bağlanma ilişkisi geliştirmesine yol açar. Ancak, kişisel ve çevresel kimi faktörler bakım verenin uygun tepki vermesini zorlaştırabilir ve bebeğin gelişmekte olan bağlanma ilişkisini etkileyebilir. Bu faktörler ebeveyn duyarlılığı, ebeveynin duygusal erişilebilirliği, ebeveynin psikolojik sağlığı, ebeveyn stresi, ebeveynlik stilleri ve sosyoekonomik düzey başlıkları adı altında ele alınmıştır.

**Ebeveyn duyarlılığı:** Ainsworth (1979) duyarlılığı, bakım veren kişinin çocuğun verdiği sinyalleri algılayabilmesi ve bu duruma yönelik zamanında tepki verebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Yani ebeveyn duyarlılığı, bakım veren kişinin çocuğun ihtiyaçlarını fark edebilmesini, çocuk ihtiyaç duyduğunda orada olabilmesini ve duruma yönelik gerekli tepkilerini verebilmesini içermektedir (Bringen vd., 2000). Duyarlılık bakım verenin fiziksel ve psikolojik olarak erişilebilir olup olmamasıyla ilişkilidir (Ainsworth, 1979). Bu durum, güvenli bağlanmanın önemli belirleyici faktörlerindedir. Yapılan çalışmalarda ebeveyn duyarlılığı ve güvenli bağlanma ilişkisinin pozitif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır (Posada vd., 2004).

**Ebeveynin duygusal erişilebilirliği:** Duygusal erişilebilirlik kavramı, ebeveynin çocuğa karşı duyarlı davranışlarını ve psikolojik desteğini içermektedir. Duygusal olarak erişilebilir bir ebeveyn, çocuğunun oyun esnasındaki keşiflerine alan açmakta ve bu oyun sırasında bağımsız olmasına olanak sağlamaktadır (Taşel-Günal & Arıkan, 2023).

**Ebeveynin psikolojik sağlığı:** Bireyin günlük yaşamın zorlukları ve stres oluşturan olaylarla baş edebilmesi, kendisi ve çevresi ile uyumlu bir biçimde yaşayabilmesi kısaca bireyin iyi oluş hali psikolojik sağlık olarak tanımlanabilmektedir (Manwell vd., 2015). Ebeveynin psikolojik sağlık ile ilgili sorunları, çocukla kurulan iletişimi olumsuz yönde etkilemekte ve ebeveyn duyarlılığı ile bağlantılı olarak çocukta güvenli bağlanma gelişimini negatif yönde etkilemektedir (Campbell vd., 2004). Özellikle depresyon ve kaygı sorunları yaşayan anneler özelinde bağlanma ilişkisini inceleyen çalışmalar, bu durumun kişilerin günlük işlerle baş etmesinde ve çocuklarına duyarlı şekilde bakım verme noktasında zorlandıklarını göstermektedir (Lyons-Ruth vd. 2002).

**Ebeveyn Stresi:** Ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşimdeki problemler, çatışmalar ve bunları çözme noktasında yaşadıkları olumsuz duygular, ebeveyn stresi olarak belirtilmektedir (Leigh & Milgrom, 2008). Yapılan çalışmalar, ebeveyn stresinin, bağlanma üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu ve çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunlara yol açabildiğini göstermektedir (De Cock vd., 2017).

**Ebeveynlik stilleri:** Baumrind (1980) demokratik, otoriter ve izin verici olmak üzere üç temel anne babalık stili belirlemiştir, Steinberg vd. (1992) ise izin verici ebeveynlik stilini izin verici-şımartan ve ihmalkâr tarz olmak üzere ikiye ayırmıştır. Demokratik anne babalık stilinde, işbirliğine dayalı açık bir iletişim vardır ve çocuğa güvenli bir ortam sunulmaktadır. Yapılan araştırmalarda demokratik anne babalık stilinin, çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olduğu ve çocuğun bağlanma stilini güvenli yönde desteklediği saptanmıştır. Otoriter tarzda, çocuğa karşı sert bir disiplin bulunmaktadır. Duygusal olarak desteğin daha az olduğu bu ebeveynlik stiliyle yetişen çocukların ayrılık kaygısını daha fazla yaşadıkları ve ebeveynleriyle güvensiz bir bağlanma yaşadıkları tespit edilmiştir. İzin verici-şımartan yetiştirme stilinde ise kabul ve duyarlılık yüksek fakat disiplinin düşük olduğu görülmektedir. Bir diğer ebeveynlik stili olan ihmalkâr tarzda ise kabul, duyarlılık ve kontrolün olmadığı ayrıca ilgi ve disiplinin düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu ebeveynlerin çocuklarının güvensiz bir bağlanma stiliyle sahip oldukları görülmüştür (Steinberg vd. 1992).

**Sosyoekonomik düzey (SED):** Yapılan çalışmalarda, sosyoekonomik düzeyin, ebeveyn-çocuk ilişkisini etkilediği belirtilmektedir. Özellikle, düşük sosyoekonomik düzeyin olumsuz ebeveyn davranışlarına yol açabileceği ve dolaylı şekilde çocuğun bağlanma stillerini de etkileyebileceği gösterilmiştir (Diener vd., 2003). Ebeveynlerin ekonomik anlamda zorluk yaşaması kaygı ve stresi de beraberinde getirmektedir. Özellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki ebeveynler daha fazla psikolojik sağlık sorunları yaşayabilmektedir. Bu durum ebeveyn çocuk ilişkisini zedeleyebilmekte ve anne duyarlılığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Newland vd., 2013).

Batı merkezli bir bağlanma modelinin evrensel bir standart olarak kullanılması, diğer kültürlerdeki bağlanma dinamiklerini tam anlamıyla açıklamakta yetersiz kalabilmektedir. Yakın zamanda yapılan bir meta-analiz çalışmasında, dört bağlanma sınıflandırmasının küresel dağılımına ilişkin coğrafi farklılıklar değerlendirilmiş ve Amerika ile Asya ve Orta Doğu bölgeleri arasında bağlanma türleri dağılımında anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Bu çalışma, farklı kültürel bağlamlarda ebeveynlik tarzlarının ve bağlanma davranışlarının değişiklik gösterebildiğini de ortaya koymaktadır (Madigan vd., 2023). Bu durum, güvenli bağlanma ilişkisi tanımına uymasa da kültürel bağlamda olumlu olarak ele alınan özellikler olabileceği anlamına gelmektedir.

Yukarıda aktarılan faktörlerin, çocuğun güvenli bağlanmasını ve çocuğun ebeveynle ilişkisini ne yönde etkilediği ve bir kısmının güvensiz bağlanma açısından risk faktörü olabileceği görülmektedir. Bu olası risk faktörlerinin etkisini azaltmak ve güvenli bağlanmayı oluşturan etkenleri geliştirmek amacıyla çeşitli müdahale ve destek programları geliştirilmiştir. İzleyen kısımda bu müdahale programlarına ilişkin örnekler sunulmaktadır.

### **Bağlanma temelli müdahale/ destek programları**

Bağlanma temelli müdahale ve destek programları, Bowlby'nin bağlanma kuramını esas alarak oluşturulmuştur. Bu programlar, bebek ve bakım veren arasındaki bağın artırılmasını ve olumlu yönde geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bağlanma faktörünün yeni doğan üzerindeki etkileri, özellikle birincil bakım veren kişi ile ilişkisi, bebeğin gelişimi için kritik bir önem arz etmektedir. Bowlby , bağlanmanın çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini ayrıntılı bir şekilde inceleyen 'Bağlanma' adlı kitabında teorisini detaylandırmış, Ainsworth ise 'Yabancı Durum' deneyi ile bağlanmanın, çocukların duygusal gelişimi üzerindeki etkilerini anlamamıza önemli katkılar sağlamıştır (Arıkan, 2017). Bu çalışmalar, çocukların duygusal bağlanmalarının, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini nasıl etkileyebileceğini anlamak için bir temel sağlamış ve sonraki çalışmalara öncü olmuştur.

Çocuğun yaşamının ilk yıllarında aldığı ebeveynlik kalitesinin, ebeveyn-çocuk bağlanma ilişkisi (De Wolff & Ijzendoorn, 1997) ve çocuğun sosyal, duygusal ve psikolojik sonuçları (Moore vd., 2017) üzerinde önemli bir etkisi olabileceğini gösteren güçlü araştırmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda, çeşitli bağlanma temelli ebeveyn destek ve müdahale programları, ebeveynlik kalitesini artırmayı ve erken yaşlarda çocukta güvenli bağlanmayı oluşturmaya amaçlamaktadır (Steele & Steele, 2018; Tereno vd., 2019). Söz konusu programlardan öne çıkanlar ise Etkili ve Keyifli Ebeveynliğe Doğru Adımlar Programı, Çocuk Ebeveyn Psikoterapisi, Bağlanma ve Biyodavranışsal Denge Programı, Leiden Üniversitesi Tarafından Geliştirilmiş Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu

Ebeveynlik Müdahale Programı ve Güvenli Çember Ebeveynlik Programıdır. Aşağıda yer alan kısımda bu programların amaçları, içerikleri ve etkililikleri gözden geçirilmiştir.

### **Etkili ve keyifli ebeveynliğe doğru adımlar (The steps toward effective and enjoyable parenting)**

Erickson vd. (1992), özellikle yoksulluk ve olumsuz yaşam koşulları gibi faktörlere bağlı olarak doğru ebeveynlik konularında sorun yaşama riski olabilecek ve ilk kez anne olacak bireyler için 'Etkili ve Keyifli Ebeveynliğe Doğru Adımlar' programını oluşturmuşlardır. Bu program, ilk bağlanma temelli erken müdahale programlarından biridir. Gebeliğin ikinci trimesterinden başlayarak çocuğun doğumuna kadar devam eden programda, ebeveyn duyarlılığının artırılması ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Programda, doğum zamanı yaklaşık olarak aynı haftalara denk gelen sekiz anne ile birlikte grup oturumları uygulanmaktadır. İki haftada bir gerçekleştirilen ve toplamda bir saat süren bu oturumlar, çocuk bir yaşına gelene kadar devam etmektedir. Annelere psikoeğitim ve destek sunan bu müdahale programında annelerin kendi erken çocukluk deneyimlerine karşı iç görü geliştirmelerine ve bu durumun şu anki anne-çocuk ilişkilerine olan etkilerini anlamalarına da yardımcı olunmaktadır (Korfmacher vd., 1997).

Heinicke vd. (1999), yaptıkları çalışmada, anne ve bebek etkileşiminde ve bebeğin güvenli bağlanmasında olumlu değişiklikler gözlemlenmiştir. Suess vd. (2016) yaptıkları çalışmada sosyoekonomik seviyesi düşük olan 78 anne-çocukla programı uygulamışlardır. Bulgular, çocukların güvensiz bağlanma davranışlarının azaldığını göstermiştir. Suess vd. (2018) yaptıkları çalışmada ise, programın, annelerin depresif semptomlarını azaltmada ve bebeklerin güvenli bağlanma oluşturmada etkili olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bu çalışmada, annelerin çocuklara yönelik gelişimsel bilgilerinin ve ebeveyn duyarlılıklarının arttığı saptanmıştır. Özetle, bu program, dezavantajlı gruplardaki annelerin, çocuk doğmadan önce bilinçlenmesini sağlayarak, çocukla olan ilişkilerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu hedefle paralel olarak yapılan farklı çalışmalarda programın çocukta güvenli bağlanma geliştirmesinde etkili olduğu ortaya konmasına karşın programın 1992 yılında oluşturulmuş olması, günümüz ebeveynliğine dair değişen farklı ihtiyaçlarına karşılık vermemesi açısından etkililiğine dair bir dezavantaj oluşturabileceği düşünülmektedir.

### **Çocuk ebeveyn psikoterapisi (Child parent psychotherapy)**

Çocuk Ebeveyn Psikoterapisi, Lieberman ve Van Horn (2005) tarafından geliştirilmiş 12 ay süren ve yapılandırılmış kılavuzu olan bir müdahale programıdır. Program 1-5 yaş arasında değişen çocuklar ve annelerine uygulanmaktadır. Programın amacı, annenin geçmişinden kaynaklanan olumsuz anılarını, duygularını fark etmesini sağlamak ve böylelikle kendi çocuğuyla ilişkisini gözden geçirip değiştirmesine destek olmaktır (Lieberman, 2005). Özellikle, çocuk ve anne ilişkisi desteklendiğinde, annenin çocuğun duygusal ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yanıt verme becerisinin kendiliğinden oluşacağı ve böylelikle çocukta güvenli bir bağlanma olacağı düşünülmektedir (Lieberman vd., 2004). İlk değerlendirme seanslarında annelerle bireysel görüşmeler yapılmaktadır. Daha sonra haftada bir olmak üzere anne ve çocuk ortak oturumlara alınmakta ve gerekli olduğunda anneye bireysel destek oturumları düzenlenmektedir. Anne-çocuk oturumlarında, duygu düzenleme, işlevsel olmayan davranışları değiştirme, gelişimsel olarak uygun etkileşimleri ve aktiviteleri teşvik etme konularına odaklanılmaktadır. Ayrıca, anne ve çocuğun ilişkilerinde umut ve güvenin yeniden oluşturmalarına rehberlik edilmektedir.

Lieberman vd. (2005) yaptıkları çalışmada, çocuk-ebeveyn psikoterapisi programının, çocuklar üzerindeki davranış sorunlarını ve travmatik stres semptomlarını hafifletmedeki etkisini incelemiştir. Bulgular, çocuklardaki davranış sorunlarında ve travma semptomlarında önemli ölçüde iyileşme olduğunu göstermiştir. Programa katılan annelerde, çocuklarının gelişimsel ihtiyaçlarına olan farkındalıklarının ve duyarlılıklarının arttığı görülmüştür. Ayrıca müdahalenin, annelerdeki travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini azaltmada etkililik gösterdiği saptanmıştır. Lieberman vd. (2006), programın etkilerinin ne ölçüde sürdüğünü tespit etmek amacıyla takip çalışması gerçekleştirmişlerdir. İzleme sonuçları, yapılan müdahalenin olumlu sonuçlarının devam ettiğini göstermiştir. Ghosh vd. (2011) ise yaptıkları çalışmada programın travmatik ve stresli yaşam olayı yaşamış çocuklar üzerinde daha güçlü etkilere sahip olduğunu saptamışlardır. Bu bulgularla tutarlı olarak Hagan vd. (2017) yaptıkları çalışmada, çocuk-ebeveyn psikoterapisinin çocuklardaki travma belirtilerini iyileştirdiğini göstermişlerdir. Chu vd. (2020) ise Çocuk-Ebeveyn Psikoterapisi programını, depresyon tanısı alan anneler ve çocuklarıyla gerçekleştirmişlerdir. Programın anne depresyonunu etkilemediği, ancak bağlanma açısından çocuk ve anne etkileşimini iyileştirdiği görülmüştür. Özetle, Çocuk Ebeveyn Psikoterapisi programının farklı örneklerde hem çocuklar hem ebeveynleri hem de ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerinde olumlu etkilerinin olduğu yapılan farklı çalışmalarla ortaya konmuştur. Programın sınırlılıkları ele alındığında ise süre bakımından diğerlerine göre uzun olduğu görülmekte ve bu durumun ebeveynlerin programa devamlılığı açısından zorluk oluşturabileceği düşünülmektedir.

### **Bağlanma ve biyodavranışsal denge programı (The attachment and biobehavioral catch-up parenting program)**

Bağlanma ve Biyodavranışsal Denge Programı, Dozier ve Lindheim (2005) tarafından geliştirilmiştir. Programın genel hedefi, ebeveynin duyarlılığını ve olumlu bakış açısını artırmaktır. 0-2 yaş arasındaki çocukların ailelerine yönelik oluşturulan program 10 oturumdan oluşmaktadır. Programın yapılandırılmış el kitabı bulunmaktadır. Her oturumda, anlık terapist koçluğu ile yeni beceriler üzerine pratik yapılmaktadır. Ayrıca oturumlar, anne-çocuk ilişkisi örneklerini içeren videoları içermektedir. Bu örnekler üzerinden iletişimi değerlendirme, olumlu ebeveynlik davranışlarını geliştirme ve aynı zamanda olumsuz davranışlarla başa çıkma konusunda destekleyici öneriler sunulmaktadır (Dozier vd., 2009).

Dozier vd. (2006) yaptıkları çalışmada gerçekleştirilen 10 oturum sonrasında çocukların kortizol değerlerinin yani stres düzeyinin, kontrol grubundaki çocuklardan daha düşük olduğunu bildirmiştir. Dozier vd. (2009) yaptıkları bir diğer çalışmada ise bu programa katılmış çocukların, güvenli bağlanma davranışları sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu bulgularla benzer olarak Bernard vd. (2013) yaptıkları çalışmada, programa katılan çocukların güvenli bağlanma davranışlarını daha çok gösterdikleri, ayrıca bilişsel esneklik becerilerinde daha yüksek puanlar aldıkları gözlemlenmiştir. Bick ve Dozier (2013) yaptıkları çalışmada ise programın anne duyarlılığını arttırdığını göstermişlerdir. Özetle, programın hedeflediği olumlu değişimlerin gerçekleştiği farklı çalışmalarla ortaya koyulmuş ve programın etkililiği birçok kez sınanmıştır. Bu çalışmalarda özellikle çocukların davranışlarında olumlu değişimlerin gözlemlendiği bildirilmiştir. Programın olası dezavantajlarından biri ise geniş bir yaş örneğine hitap etmemesi olarak

ele alınabilmektedir. 0-2 yaş çocuğa sahip ailelere yönelik olması okul öncesi dönemdeki yani bağlanma oluşumunun devam ettiği 0-6 yaş arası çocuğa sahip aileleri kapsamaması ulaşılabilir ebeveyn sayısını kısıtlayabileceğini düşündürmektedir.

### **Leiden Üniversitesi tarafından geliştirilmiş video-geribildirimine dayalı olumlu ebeveynlik müdahale programı (Video-feedback intervention to promote positive parenting)**

Leiden Üniversitesi Tarafından Geliştirilmiş Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programı, Juffer vd. (2005) tarafından oluşturulmuş, ebeveyn duyarlılığını ve hassas disiplini artırmayı amaçlayan bağlanma temelli bir müdahaledir. Öncelikle Juffer vd. (1997) tarafından Hollandalı ailelerdeki duyarlılığı artırmak ve evlat edinilen çocukların bağlanma güvenliğini artırmak amacıyla geliştirilen bu program, sonraki yıllarda Leiden Çocuk ve Aile Çalışmaları Merkezi'nde revize edilerek farklı kültürler için uyarlanmıştır (Tereno vd., 2019). Programda ebeveynlere disiplin gerektiren durumlarda nasıl duyarlı bir şekilde yanıt verileceği konusunda rehberlik edilmektedir (Juffer vd., 2008). Davranış sorunları olan 1-6 yaş arasındaki çocuklar ve annelerine yönelik oluşturulan bu program ev ortamında, her biri 90 dakika süren 4-6 görüşmeden oluşmaktadır. Programda yazılı materyaller ve kaydedilmiş videolar kullanılmaktadır (Euser vd., 2016). Görüşmelerde öncelikle anne ve çocuğun doğal iletişimlerini kaydedilmekte ve bir sonraki seansta bu video üzerinden ebeveyn duyarlılığına yönelik öneriler verilmektedir (Sümer vd., 2023).

Çocuk evlat edinen ailelerle yapılan bir çalışmada, programın çocuklardaki güvenli bağlanmayı artırmada etkili olduğu görülmüştür (Juffer vd., 2005). Bu bulgularla benzer olarak Klein vd. (2006) ve Kalinauskiene vd. (2009) yaptıkları çalışmalarda programın çocuklardaki güvenli bağlanmayı ve ebeveyn duyarlılığını artırdığını; Juffer vd. (2017) yaptıkları meta analiz çalışmasında 12 farklı araştırmayı incelemiş ve programın ebeveyn duyarlılığını artırdığını göstermişlerdir. Ayrıca ebeveynlerdeki bu değişimle birlikte çocuklar üzerinde de gelişimsel olarak olumlu etkiler saptandığını bildirmişlerdir. Euser vd. (2021) ise yaptıkları çalışmada annelerin disiplin davranışlarında ve stratejilerinde olumlu yönde değişim olduğunu gözlemlemişlerdir. Yağmur vd. (2014) ise Hollanda'daki 76 Türk aileye programı uygulamışlardır. Örneklem, yüksek düzeyde davranış sorunları olan 20-47 aylık çocuklara sahip ailelerden oluşmuştur. Bulgular programın, anne duyarlılığını artırdığını göstermiştir. Ayrıca bu araştırmada, ebeveynlerin çocuklar üzerindeki disiplin stratejilerini geliştirmek amaçlanmış fakat etkili olmadığı bulunmuştur. Söz konusu bulgu, daha otoriter stratejileri tercih eden kültürlerde duyarlı disiplin strateji becerilerinin öğreniminin zaman alabileceği noktasında ele alınmış ve tartışılmıştır.

Sümer vd. (2020) programı Türkiye'de uygulamışlar ve yapılan araştırmalarla paralel olarak olumlu sonuçlar elde etmişlerdir. Ankara ve İstanbul'daki 9-33 ay arasında çocuğu olan, düşük gelir ve eğitim seviyesine sahip 97 anneyle gerçekleştirilen bu çalışmada, annelerin duyarlılık puanlarının zaman içinde belirgin bir şekilde arttığı bulunmuştur. Yağmur vd. (2014) çalışma bulgularıyla tutarlı olarak programın, Türk annelerin duyarlı disiplin davranışlarını artırma noktasında ise bir etki gözlemlenmemiştir. Türkiye'de yapılan bir diğer çalışmada ise Güldü (2021), 20 deney ve 20 kontrol grubu olmak üzere 12 – 48 ay aralığındaki serebral palsili çocuk ve anneye bu programı uygulamıştır. Çalışmanın sonucunda programın, anne duyarlılığını özellikle teşvik etme ve cesaretlendirme noktasında artırdığını ve anne-çocuk iletişiminin olumlu yönde değiştiğini göstermiştir.

Özetle, Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programının farklı örneklerle etkililiği ortaya koyulmuştur. Farklı kültürlerde yapılan çalışmaların ortak bulgusu ebeveyn duyarlılığının arttığı fakat duyarlı disiplin davranışları üzerinde aynı biçimde etkili olmadığı yönündedir. Programın sınırlılığı olarak ise ev ortamında gerçekleştirilmesi düşünülmektedir. Özellikle sosyoekonomik seviye açısından ele alındığında her ebeveynin uygun bir ev ortamı olamayabileceği, programın genellebilirliğini azaltabilecek faktörlerden biri olarak görülmektedir.

### **Güvenli çember ebeveynlik destek programı (Circle of security parenting program)**

Hoffman vd. (2006) tarafından geliştirilen Güvenli Çember Ebeveynlik Destek Programı, ebeveyn eğitimi ve içgörü odaklı bir terapötik grup müdahalesidir. Anne-çocuk ilişkisini etkileyebilecek faktörlerin incelendiği bu program, 0-5 yaş arasındaki çocukların ebeveynleriyle haftada bir 75 dakikalık oturumlar halinde toplam 20 hafta uygulanmaktadır. Programın kısa süreli bir versiyonu daha bulunmaktadır ve 8-10 hafta arası sürmektedir. Oturumlarda, olumsuz ebeveynlik davranışları oluşmadan önce ne yapabilecekleri, böyle durumlarda ne yaptıkları ve bir önceki haftayla ilgili yaşadıkları deneyimler, grup içinde ele alınmaktadır (Cooper vd., 2009). Aynı zamanda bağlanmanın çocuk üzerindeki gelişimsel etkileri konusunda bilgiler verilmektedir. Aynı zamanda programda çocuk-ebeveyn bağlanma güvenliği sağlamak ve ebeveyn duyarlılığını arttırmak amacıyla ebeveynlerin kendilik algılarını olumlu hale getirmek ve güçlü yönlerini ortaya çıkarmak böylelikle duygu düzenleme becerilerine destek olmak amaçlanmaktadır (Ramsauer vd., 2014).

Hoffman vd. (2006) yaptıkları çalışmada, programın çocukların bağlanma güvenliğini ve ebeveynlerin duyarlılığını artırdığı ve aile ilişkilerini güçlendirdiği gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın bulgularıyla tutarlı olarak Cassidy vd. (2010) yaptıkları araştırmada, madde kötüye kullanım öyküsü olan 20 anne ile 12 ay süren müdahale sonrasında programın, bebeklerin güvenli bağlanma davranışlarını ve ebeveyn duyarlılığını artırdığı göstermişlerdir. Huber vd. (2015) ise 20 haftalık Güvenli Çember Ebeveynlik müdahalesinden sonra bakım veren kişide olumlu ebeveyn davranışları ve çocuk bağlanma güvenliği düzeyinde artış olduğunu bulmuşlardır. Risholm vd. (2017), İsveç'teki bebek ruh sağlığı kliniklerine bu programı uygulayarak etkilerini incelemişlerdir. Anne ve çocuk arasında sağlıklı ilişkiler geliştirme noktasında önemli bir artış gözlemlenmiştir. Cassidy vd. (2017) ise yaptıkları çalışmada annelerin olumsuz ebeveynlik davranışlarının azaldığını saptamışlardır.

Güvenli Çember Ebeveynlik Destek Programı Türkiye'de de uygulanmıştır. Arıkan ve Kumru (2023) tarafından yapılan çalışma, İstanbul'da yaşayan 1-3 yaş çocukları olan düşük sosyoekonomik gruptaki 153 anneyle gerçekleştirilmiştir. İlk olarak anne ve çocukları evde doğal olarak gözlemlenmiş ve videoya alınmışlardır. Daha sonra Özyeğin Üniversitesi'nde haftada bir saat süren oturumlar 8 hafta boyunca devam etmiştir. Bulgular, yüksek düzeyde bağlanma kaçınması sergileyen annelerin davranışlarında olumlu yönde değişim olduğunu ve çocuklarının güvenli bağlanma puanlarının, kontrol grubuna kıyasla daha olumlu ilerlediğini göstermiştir. Özetle, yapılan farklı çalışmalarla programın etkililiği ve uygulanabilirliği bulgulanmıştır. Programın olası dezavantajlarından biri olarak süresi gösterilebilmektedir. 20 haftadan oluşan versiyonun kullanılmasının, ebeveynlerin programa devamlılığını etkileyebilecek bir faktör olduğu düşünülmektedir.

## Sonuç

Bu derleme makalesinde, bağlanma kuramı çerçevesinde geliştirilen, ebeveynlere yönelik müdahale ve destek programlarının içerikleri ile söz konusu programların etkililiği incelenmiştir. Bu amaç çerçevesinde öncelikle bebeklik döneminden itibaren farklı gelişim evrelerindeki bağlanma süreçleri ve bağlanmayı etkileyen faktörler ele alınmıştır. Ardından yaygın olarak kullanılan ebeveynlere yönelik bağlanma temelli müdahale programları detaylıca açıklanmış ve bu programların çocuk, ebeveyn ve çocuk-ebeveyn üzerindeki etkilerini gösteren araştırmalara yer verilmiştir.

Bebek ve bakım veren kişi arasındaki iletişim ve etkileşimin niteliği, çocuk gelişimi için belirleyici bir faktördür (Ainsworth vd., 1979). Bağlanma kuramına göre bebekler, bakım vereni güvenli bir üs olarak görmekte ve bu durumun gerçekleşmesinde ebeveyn duyarlılığı yani verilen sinyallere zamanında uygun tepki verebilme kritik bir rol oynamaktadır. Ebeveyn duyarlılığı ve güvenli bağlanma arasındaki pozitif ilişki farklı araştırmalarla desteklenmiştir (De Wolff & Van IJzendoorn, 1997). Bağlanma kuramını temel alan müdahale programlarında, ebeveyn duyarlılığını artırmak ve çocuklarda güvenli bağlanmayı geliştirmek hedeflenmektedir (Bakermans-Kranenburg vd., 2005). Bağlanma odaklı müdahale ve destek programlarının kuramsal temelinde içsel çalışan modellerin yer aldığı görülmektedir. Nitekim alanyazında bakım veren kişilerin, kendi içsel çalışan modellerinin aynı zamanda çocuklarına olan bağlanmayı ve ebeveynliğe yönelik davranışlarını etkilediği de öne sürülmüştür (Berlin vd., 2018). Dolayısıyla, bağlanma temelli müdahale ve destek programları, bakım veren kişiye destek sağlama, ebeveyn duyarlılığını artırma, bakım veren kişinin bağlanma geçmişini değiştirme, çocukta güvenli bağlanmayı oluşturma ve çocuk üzerindeki gelişimsel etkileri iyileştirme gibi çeşitli amaçları da içermektedir. Bu çalışma kapsamında ele alınan müdahale programlarının da bu ortak amaçlara sahip olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, Bağlanma ve Biyodavranışsal Denge Programı, Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programı, Güvenli Çember Ebeveynlik Programı ve Etkil ve Keyifli Ebeveynliğe Doğru Adımlar programlarının duyarlı ebeveyn davranışları üzerinde olumlu sonuçlar gösterdiği gözlemlenmektedir (Bick & Dozier, 2013; Cassidy, 2017; Cooper vd., 2009; Euser, 2016; Hoffman vd., 2006; Kalinauskienė vd., 2009; Rishlom, 2017; Suess vd. 2018; Sümer vd., 2020; Yağmur, 2014).

Bu çalışma kapsamında ele alınan müdahaleler ortak hedefler etrafında birleşmiş olmakla birlikte, benimsedikleri yöntemler ve uygulama süreçleri açısından benzerlik ve farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin, Çocuk Ebeveyn Psikoterapisi ve Bağlanma ve Biyo-davranışsal Denge Programının süre ve yapılandırılmış bir kılavuza sahip olmaları açısından benzerlik taşıdığı görülmektedir. Bir diğer benzerlik ise tüm programlarda ebeveynlere yönelik geribildirim ve önerilerin sunulmasıdır; ancak bu noktada programların benimsediği yöntemlerin farklılaşabildiği görülmektedir. Örneğin, Çocuk Ebeveyn Psikoterapisinde anne ve anne-çocuk ilişkisi bağlamında ayrı oturumlar yapıldığı ve her oturumda gelişimsel olarak uygun etkileşimlere yönelik önerilerin verildiği gözlenmektedir. Benzer biçimde Bağlanma ve Biyodavranışsal Denge Programında da oturumlarda anlık olarak anneye yeni becerileri pratik etme şansı sunulmaktadır. Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programı ve Güvenli Çember Ebeveynlik Programını incelediğimizde ise iki programda da oturumların içeriğinde videoların kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programında anne ve çocuk doğal ortamında kayda alınıp, bu kayıtlar üzerinden doğru ebeveyn davranışları noktasında rehberlik edilirken; Güvenli Çember Ebeveynlik Programında daha önce kaydedilmiş farklı anne-çocuk videolarının izletildiği görülmektedir.

Müdahale programları hedef kitleleri, süreleri ve uygulama ortamları açısından da farklılıklar göstermektedir. Bağlanma ve Biyodavranışsal Denge Programı, 0-2 yaş aralığındaki çocuk ve ebeveynlerine yönelikken diğer programların 0-5/6 yaş aralığını kapsadığı görülmektedir. Etkil ve Keyifli Ebeveynliğe Doğru Adımlar Programına bakıldığında, ebeveynlere, hamilelik döneminde rehberlik etme ve destekleme noktasında diğer programlardan ayrıldığı görülmektedir. Bebek doğduktan bir yaşına gelene kadar destek programının devam etmesi ve önleyici bir müdahale olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir (Erickson vd., 1992; Huber vd., 2015; Korfmacher vd., 1997). Süre açısından programlar incelendiğinde, Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programının diğer programlara göre daha kısa zamanlı (4-6 oturum) olduğu; Çocuk Ebeveyn Psikoterapisinin ise en uzun müdahale süresine (12 ay) sahip olduğu görülmektedir. Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programı ev ortamında gerçekleşmesi bakımından diğer müdahalelerden farklılaşmaktadır. Güvenli Çember Ebeveynlik Programını incelediğimizde ise grup oturumları ve psikoeğitim olarak ilerleyen tek müdahale programı olduğu söylenebilmektedir.

Bu derleme kapsamında ele alınan programlardan Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programı ve Güvenli Çember Ebeveynlik Destek Programı'nın Türkiye'de de uygulandığı görülmektedir. Güvenli Çember Ebeveynlik Destek Programına yönelik yapılan çalışmada ise programın amaçlarıyla tutarlı olarak Türk annelerde de ebeveyn duyarlılığını artırdığı ve anne-çocuk etkileşimini olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Arıkan vd., 2023). Hollanda'da gerçekleştirilse de örneğini Türk ailelerinin oluşturduğu ve Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programı'nın uygulandığı farklı bir çalışma (Yağmur vd., 2014) daha bulunmaktadır. Türkiye'de gerçekleştirilen etkililik çalışmalarında (Gülaldı, 2021; Sümer vd., 2020) bildirilen ortak bulgu Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programının amaçlarıyla tutarlı olarak anne-çocuk etkileşimini artırmasıdır. Yağmur ve arkadaşları (2014) ile Sümer ve arkadaşlarının (2020) çalışmalarında programın annelerin duyarlı disiplin davranışlarını artırmada etkili olmadığı da bulgulanmış ve müdahaleci ebeveynlik davranışları üzerinde bir değişim gözlemlenmemiştir. Bu durum Türk kültüründe kontrolcü ebeveyn davranışlarının daha yaygın olduğunun bir başka göstergesi olarak açıklanabilmektedir (Sümer & Kağıtçıbaşı, 2010; Akt. Dinn & Sunar, 2017). Bu bağlamda programın etkililiği kültürel olarak karşılaştırıldığında, kontrolcü ebeveyn davranışlarının yaygın olduğu toplumlarda Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programının amaçlarından biri olan duyarlı disiplin davranışları geliştirme konusunda yeterli olmayacağı söylenebilmektedir.

Terenio vd. (2019) yaptıkları çalışmada etkili müdahalelerin ortak özelliklerini kısa süreli olması, ebeveynlere bebek ile ilişkilerinde doğru davranışlar noktasında rehberlik edilmesi ve müdahalenin bebek doğduktan kısa bir süre sonra uygulanmış olması şeklinde sıralamıştır. Bu bulguyu destekler nitelikte Kohlhoff vd. (2022) da yürüttükleri meta analiz çalışmasında, ebeveyn duyarlılığına odaklanmanın bebek bağlanma güvenliğini değiştirmenin en etkili yolu olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte etkili müdahalelerin ortak özellikleri olarak kısa süreli, davranışsal odaklı ve bebek 6 aylık olduktan sonra uygulanmaya başlanmış

olmasına dikkati çekmiştir. Aynı çalışmada ebeveyn ve bebek bağlanmasında olumlu değişim yaratan ve en güçlü kanıtı sahip müdahale programlarının Çocuk Ebeveyn Psikoterapisi ve Bağlanma ve Biyodavranışsal Denge Programı olduğu belirtilmiştir. İki programı uygulanan yaş grubu açısından karşılaştırdığımızda ise Bağlanma ve Biyodavranışsal Denge Programı 0-2 yaş çocuğa sahip ailelere odaklanırken, Çocuk Ebeveyn Psikoterapisinin 0-5 yaş çocuğa sahip ailelerle yapılabilmesi Çocuk Ebeveyn Psikoterapisinin daha geniş kitlelere ulaşılabilirliğini artıran bir faktör olarak görülmektedir. Bu bağlamda programlar ele alındığında farklı örneklerdeki ailelere uygulanabilmesi ve genellebilirliği açısından en uygun programın Çocuk Ebeveyn Psikoterapisi söylenebilmektedir. Bağlanma temelli destek ve müdahale programı geliştirecek araştırmacıların bu faktörleri göz önünde bulundurması önerilmektedir.

Sonuç olarak, güvenli ebeveyn-bebek bağlanma ilişkisi ile ilişkilendirilen olumlu gelişimsel sonuçlar, bağlanma temelli destek ve müdahale programlarının yaşamın erken dönemlerinde uygulanması için önemli bir neden sunmaktadır. Özellikle zorlu yaşam olaylarına sahip ebeveynlere destek sunan bu müdahale programlarının geniş kapsamlı, yaygın ve erişilebilir bir noktaya getirilebilmesinin kritik bir değer taşıdığı düşünülmektedir. Bu derlemenin Türkiye’de bağlanma teorisi çerçevesinde çalışan araştırmacılar ve uygulayıcılar için önleyici destek ve müdahale programları oluştururken içerik, zaman, örneklem ve kültürel duyarlılık açısından fikir sunabileceği ve yararlı bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

### Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

### Finansal Destek

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

### Etik Komite Onayı

Derleme makalesi olduğu için etik onay gerekmemektedir.

### Bilgilendirilmiş Onam

Derleme makalesi olduğu için bilgilendirilmiş onam gerekmemektedir

### Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

### Yazar Katkıları

B.K.: Çalışmanın tasarlanması, Makalenin yazımı, Makale gönderimi ve revizyonu

D.V.K.: Çalışmanın tasarlanması, Makalenin yazımı, Makale gönderimi ve revizyonu

### Kaynaklar

- Adaylar, E. (2021). *Yeni evli bireylerde bağlanma boyutları ve aldatma eğilimi ilişkisinde duygu düzenlemenin aracı rolü*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ainsworth, M. S. (1979). Infant–mother attachment. *American Psychologist*, 34(10), 932-937.
- Atak, H., & Taştan, N. (2012). Romantik ilişkiler ve aşk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 520-546.
- Atik, E. L. (2013). *Liseli ergenlerde bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve içgörünün rolü*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.
- Arıkan, G. (2017). *Erken çocuklukta güncel konular, bağlanma: Teori, araştırma, psikopatoloji ve destek/müdahale*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Arıkan, G. & Kumru, A. (2023). Güvenli Çember Ebeveynlik Destek Programı. Çorapçı, F. ve Doğan, A. (Ed.), *Çocuk ve ergenler için önleyici müdahale programları*, içinde (s. 149-161). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bakermans-Kranenburg, M. J., Van IJzendoorn, M. H., & Juffer, F. (2003). Less is more: meta-analyses of sensitivity and attachment interventions in early childhood. *Psychological Bulletin*, 129(2), 195-215.
- Bakermans-Kranenburg, M. J., Van IJzendoorn, M. H., & Juffer, F. (2005). Disorganized infant attachment and preventive interventions: A review and meta-analysis. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 26(3), 191-216.
- Baumrind, D. (1980). New directions in socialization research. *American Psychologist*, 35(7), 639-652.
- Berlin, L. J., Cassidy, J., & Appleyard, K. (2008). The influence of early attachments on other relationships. J. Cassidy & P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications (2nd ed.)* içinde (s. 333–347). New York, NY: Guilford.
- Berlin, L. J., Martocchio, T. L., & Jones Harden, B. (2018). Improving early head start’s impacts on parenting through attachment-based intervention: A randomized controlled trial. *Developmental Psychology*, 54(12), 23-16.
- Bernard, K., Dozier, M., Bick, J., Lewis-Morrarty, E., Lindhiem, O., & Carlson, E. (2012). Enhancing attachment organization among maltreated children: Results of a randomized clinical trial. *Child Development*, 83(2), 623-636.
- Bick, J., & Dozier, M. (2013). The effectiveness of an attachment-based intervention in promoting foster mothers’ sensitivity toward foster infants. *Infant Mental Health Journal*, 34(2), 95-103.
- Bretherton, I., & Munholland, K. A. (2008). Internal working models in attachment relationships: Elaborating a central construct in attachment theory. J. Cassidy & P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications (2nd ed.)* içinde(s.102-127). New York, NY: Guilford.
- Bringen, Z. Matheny, A., Bretherton, I., Renouf, A., & Sherman, M. (2000). Maternal representation of the self as parent: connections with maternal sensitivity and maternal structuring. *Attachment and Human Development*, 2, 218-232.
- Bowlby, J. (1979). The bowlby-ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 2(4), 637-638.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664.

- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma ve kaybetme: Bağlanma* (Çev. T. V. Soylu). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Campbell, S. B., Brownell, C. A., Hungerford, A., Spieker, S. I., Mohan R., & Blessing, J. S. (2004). The course of maternal depressive symptoms and maternal sensitivity as predictors of attachment security at 36 months. *Developmental Psychopathology*, 16 (2), 231-252.
- Cassidy, J., Brett, B. E., Gross, J. T., Stern, J. A., Martin, D. R., Mohr, J. J., & Woodhouse, S.S. (2017). Circle of Security–Parenting: A randomized controlled trial in Head Start. *Development and Psychopathology*, 29(2), 651-673.
- Chu, A. T., Ippen, C. G., & Lieberman, A. F. (2020). It's all about the relationship: The role of attachment in Child-Parent Psychotherapy. *Research on Child and Adolescent Psychopathology*, 49, 591-593.
- Cooper, G., Hoffman, K., & Powell, B. (2009). *Facilitator DVD manual 5.0. circle of security parenting: A relationship based parenting program*. Circle of Security International.
- Çorapçı, F., & Arıkan, G. (2017). Klinik psikolojide önleyici müdahale. *Türkiye Klinikleri Psychology-Special Topics*, 2(1), 80-88.
- De Cock, E. S. A., Henrichs, J., Klimstra, T. A., Maas, A. J. B. M., Vreeswijk, C. M. J. M., Meeus, W. H. J., & Van Bakel, H. J. A. (2017). Longitudinal associations between parental bonding, parenting stress, and executive functioning during toddlerhood. *Journal of Child & Family Studies*, 26, 1723-1733.
- De Wolff, M. S., & Van IJzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development*, 68, 571-591.
- Diener, M. L., Nievar, M. A., & Wright, C. (2003). Attachment security among mothers and their young children living in poverty: Associations with maternal, child, and contextual characteristics. *Merrill-Palmer Quarterly*, 49, 154-182.
- Dinn, A. A., & Sunar, D. (2017). A cross-cultural and within-culture comparison of child rearing practices and their correlates. *Turkish Journal of Psychology*, 32(79), 111-114.
- Dozier, M., Manni, M., & Lindhiem, O. (2005). Lessons from the longitudinal studies of attachment. *Attachment From Infancy to Adulthood: The Major Longitudinal Studies*, 305-319.
- Dozier, M., Peloso, E., Lindhiem, O., Gordon, M. K., Manni, M., Sepulveda, S., ... & Levine, S. (2006). Developing evidence-based interventions for foster children: An example of a randomized clinical trial with infants and toddlers. *Journal of Social Issues*, 62(4), 767-785.
- Dozier, M., Lindhiem, O., Lewis, E., Bick, J., Bernard, K., & Peloso, E. (2009). Effects of a foster parent training program on young children's attachment behaviors: Preliminary evidence from a randomized clinical trial. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 26, 321-332.
- Erickson, M. F., Korfmacher, J., & Egeland, B. R. (1992). Attachments past and present: Implications for therapeutic intervention with mother-infant dyads. *Development and Psychopathology*, 4(4), 495-507.
- Eşici, H. (2014). *Romantik ilişki kalitesinin erken dönem uyumsuz şemalar, bağlanma ve psikolojik ihtiyaçlar açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Euser, S., Bakermans-Kranenburg, M. J., Van den Bulk, B. G., Linting, M., Damsteegt, R. C., Vrijhof, C. I., & Van IJzendoorn, M. H. (2016). Efficacy of the Video-feedback Intervention to promote positive parenting and sensitive discipline in twin families (VIPP-Twins): Study protocol for a randomized controlled trial. *BMC Psychology*, 4(1), 1-11.
- Euser, S., Vrijhof, C. I., Van den Bulk, B. G., Vermeulen, R., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2021). Video-feedback promotes sensitive limit-setting in parents of twin preschoolers: a randomized controlled trial. *BMC Psychology*, 9(1), 1-14.
- Ghosh Ippen, C., Harris, W. W., Van Horn, P., & Lieberman, A. F. (2011). Traumatic and stressful events in early childhood: Can treatment help those at highest risk? *Child Abuse & Neglect*, 35(7), 504-513.
- Gülaldı, D. (2021). *Serebral palsili çocuk ve anneleri arasındaki bağlanma ilişkisi ve bağlanma temelli ebeveyn destek programının etkisinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Joel, S., MacDonald, G., & Plaks, J. E. (2012). Attachment anxiety uniquely predicts regret proneness in close relationship contexts. *Social Psychological and Personality Science*, 3(3), 348-355.
- Juffer, F., Hoksbergen, R. A., Riksen-Walraven, J. M., & Kohnstamm, G. A. (1997). Early intervention in adoptive families: Supporting maternal sensitive responsiveness, infant mother attachment, and infant competence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(8), 1039-1050.
- Juffer, F., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2005). The importance of parenting in the development of disorganized attachment: Evidence from a preventive intervention study in adoptive families. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(3), 263-27.
- Juffer, F., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2017). Pairing attachment theory and social learning theory in video-feedback intervention to promote positive parenting. *Current Opinion in Psychology*, 15, 189-194.
- Kalinauskienė, L., Cekuoliene, D., Van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Juffer, F., & Kusakovskaja, I. (2009). Supporting insensitive mothers: the Vilnius randomized control trial of video-feedback intervention to promote maternal sensitivity and infant attachment security. *Child: Care, Health and Development*, 35(5), 613-623.
- Klein Velderman, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Juffer, F., & Van IJzendoorn, M. H. (2006). Effects of attachment-based interventions on maternal sensitivity and infant attachment: differential susceptibility of highly reactive infants. *Journal of Family Psychology*, 20(2), 266-274.
- Kohlhoff, J., Lieneman, C., Cibralic, S., Traynor, N., & McNeil, C. B. (2022). Attachment based parenting interventions and evidence of changes in toddler attachment patterns: An overview. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 25(4), 737-753.
- Korfmacher, J., Adam, E., Ogawa, J., & Egeland, B. (1997). Adult attachment: Implications for the therapeutic process in a home visitation intervention. *Applied Developmental Science*, 1(1), 43-52.
- Leigh, B., & Milgrom, J. (2008). Risk factors for antenatal depression, postnatal depression and parenting stress, *BMC Psychiatry*, 8(1), 1-11.
- Lieberman, A. F., Weston, D. R., & Pawl, J. H. (1991). Preventive intervention and outcome with anxiously attached dyads. *Child Development*, 62(1), 199-209.
- Lieberman, A. F. (2004). Child-Parent Psychotherapy: A relationship-based approach to the treatment of mental health disorders in infancy and early childhood. A. J. Sameroff, S. C. McDonough, & K. L. Rosenblum (Ed.), *Treating parent-infant relationship problems: strategies for intervention* içinde (s. 97-122). Guilford Press.
- Lieberman, A. F., Van Horn, P., & Ippen, C. G. (2005). Toward evidence-based treatment: Child-parent psychotherapy with preschoolers exposed to marital violence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 44(12), 1241-1248.
- Lieberman, A. F., Ippen, C. G., & Van Horn, P. (2006). Child-parent psychotherapy: 6-month follow-up of a randomized controlled trial. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 45(8), 913-918.
- Lyons-Ruth, K., Lyubchik, A., Wolfe, R., & Bronfman, E. (2002). Parental depression and child attachment: Hostile and helpless profiles of parent and child behavior among families at risk. S. H. Goodman & I. H. Gotlib (Ed.), *Children of depressed parents: Mechanisms of risk and implications for treatment*, içinde (s. 89-120). Washington, DC: American Psychological Association.
- Madigan, S., Fearon, R. M., van IJzendoorn, M. H., Duschinsky, R., Schuengel, C., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Verhage, M. L. (2023). The first 20,000 strange situation procedures: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 149(1), 99-132.



- Manwell, L. A., Barbic, S. P., Roberts, K., Durisko, Z., Lee, C., Ware, E., & McKenzie, K. (2015). What is mental health? Evidence towards a new definition from a mixed methods multidisciplinary international survey, *BMJ Open*, 5(6), 70-79.
- Moore, T. G., Arefadib, N., Deery, A., & West, S. (2017). *The first thousand days: an evidence paper*. Centre for Community Child Health, Murdoch Children's Research Institute.
- Morsünbül, Ü., & Çök, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.
- Newland, R. P., Crnic, K. A., Cox, M. J., & Mills-Koonce, W. R. (2013). The family model stress and maternal psychological symptoms: Mediated pathways from economic hardship to parenting. *Journal of Family Psychology*, 27, 96-105.
- Hagan, M. J., Browne, D. T., Sulik, M., Ippen, C. G., Bush, N., & Lieberman, A. F. (2017). Parent and child trauma symptoms during child-parent psychotherapy: A prospective cohort study of dyadic change. *Journal of Traumatic Stress*, 30(6), 690-697.
- Heinicke, C. M., Fineman, N., Ruth, G., Recchia, S., Guthrie, D., & Rodning, C. (1999). Relationship-based intervention with at-risk mothers: Outcome in the first year of life. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of the World Association for Infant Mental Health*, 20(4), 349-374.
- Hoffman, K. T., Marvin, R. S., Cooper, G., & Powell, B. (2006). Changing toddlers' and preschoolers' attachment classifications: the Circle of Security intervention. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(6), 1017-1026.
- Huber, A., McMahon, C., & Sweller, N. (2015). Efficacy of the 20-week circle of security intervention: Changes in caregiver reflective functioning representations, and child attachment in an Australian clinical sample. *Infant Mental Health Journal*, 36(6), 556-574.
- Pears, K. C., & Fisher, P. A. (2005). Emotion understanding and theory of mind among maltreated children in foster care: Evidence of deficits. *Development and Psychopathology*, 17(1), 47-65.
- Posada, G., Carbonell, O. A., Alzate, G., & Plata, S. J. (2004). Through Colombian lenses: ethnographic and conventional analyses of maternal care and their associations with secure base behavior. *Developmental Psychology*, 40(4), 508-518.
- Ramsauer, B., Lotzin, A., Mühlhan, C., Romer, G., Nolte, T., Fonagy, P., & Powell, B. (2014). A randomized controlled trial comparing Circle of Security Intervention and treatment as usual as interventions to increase attachment security in infants of mentally ill mothers: Study Protocol. *BMC Psychiatry*, 14, 1-11.
- Risholm Mothander, P., Furmark, C., & Neander, K. (2017). Adding "circle of security Parenting" to treatment as usual in three Swedish infant mental health clinics. Effects on parents' internal representations and quality of parent-infant interaction. *Scandinavian Journal of Psychology*, 59(3), 262-272.
- Shaver, P., & Hazan, C. (1987). Being lonely, falling in love. *Journal of Social Behavior and Personality*, 2(2), 105-124.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. ve Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8(2), 88-99.
- Steele, H., & Steele, M. (Eds.). (2018). *Handbook of attachment-based interventions*. Guilford Press.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M., & Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development*, 63(3), 1266-1281.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., & Dornbusch, S. M. (1994). Overtime changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 65(5), 754-770.
- Suess, G. J., Bohlen, U., Carlson, E. A., Spangler, G., & Frumentia Maier, M. (2016). Effectiveness of attachment based STEEP™ intervention in a German high-risk sample. *Attachment & Human Development*, 18(5), 443-460.
- Suess, G. J., Erickson, M. F., Egeland, B., Scheuerer-Englisch, H., & Hartmann, H.-P. (2018). Steps toward effective, enjoyable parenting: Lessons from 30 years of implementation, adaptation, and evaluation. H. Steele & M. Steele (Ed.), *Handbook of attachment based interventions*, içinde (s. 104-128). Guilford Publications.
- Sümer, N., Selcuk, E., Günaydin, G., Harma, M., Salman, S., Hazan, C., Dogruyol, B., & Ozturk, A. (2010). Self-reported romantic attachment style predicts everyday maternal caregiving behavior at home. *Journal of Research in Personality*, 44, 544-549.
- Sümer, N., Metin Orta, İ., Alsancak-Akbulut, C., Salman-Engin, S., İlden-Koçkar, A., Şahin- Acar, B., ... & Yaşar, B. (2020). Olumlu ebeveyn davranışlarını artırmaya yönelik video-geri bildirimli müdahale programının anne duyarlılığı üzerindeki etkisinin Türkiye'de incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 35(85), 100-116.
- Sümer, N., Metin Orta, İ., & Akbulut Alsancak, C. (2023). Video-Geribildirimine Dayalı Olumlu Ebeveynlik Müdahale Programı. Çorapçı, F. ve Doğan, A. (Ed.), *Çocuk ve ergenler için önleyici müdahale programları* içinde (s. 129-143). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şahin, G. (2009). *Yetiştirme yurdunda ve ailesinin yanında yaşayan ergenlerin bağlanma stilleri ile kimlik statüleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Şencan, B. (2015). *Bağlanma örüntüleri ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkilerde duygusal şemalar, duygusal zorlanmaya tolerans ve kişile rarası beklentilerin rolü* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Taşel-Günel, Z., & Arıkan, G. (2023). Erken çocuklukta bağlanmanın ve psikopatolojinin nesiller arası aktarımında anne duyarlılığının rolü. *Turkish Journal of Child & Adolescent Mental Health*, 30(1), 47-65.
- Tereno, S., Savelon, S. V., & Guedeney, A. (2019). Preventive parent-young child interaction interventions to promote optimal attachment. *Current Opinion in Psychiatry*, 32(6), 542-548.
- Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Yağmur, S., Mesman, J., Malda, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Ekmekci, H. (2014). Video-feedback intervention increases sensitive parenting in ethnic minority mothers: a randomized control trial. *Attachment & Human Development*, 16(4), 371-386.